

Lokale steun in crisis

*Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg*

Rekenkamer Tilburg

April 2021

Inhoud

Deel 1 Bestuurlijke Nota	3
1 Inleiding	4
2 Aanleiding, doel en vraagstelling	4
3 Afbakening, onderzoeksaanpak en opzet rapport	5
4 Conclusies	6
5 Aanbevelingen	15
Deel 2 Bestuurlijke reactie college B&W	16
Deel 3a Nota van Bevindingen - Hoofdrapport	19
Voorwoord	22
Samenvatting	23
1 Aanleiding, doel en vraagstelling	29
2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie	31
2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus	31
2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen	32
2.3 Inrichting lokale crisisorganisatie	33
3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen	36
3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk	36
3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten	39
3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda	40
4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's	42
4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona	42
4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk	45
4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente	47
5 Betrokkenheid van de raad	50
5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf	50
5.2 Invloed van raad door middel van raadvragen, moties en amendementen	53
5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien	54
6 Leereffecten	59
6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken	59
6.2 'Halten/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren?	60
Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk	62
Deel 3b Nota van Bevindingen - Deelrapport gemeente Tilburg	69
Voorwoord	72
Antwoorden op onderzoeksvragen	73
1 Aanleiding, doel en vraagstelling	77
1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van het Rijk	77

1.2	Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is de raad betrokken	77
1.3	Leeswijzer	79
2	Reactie Tilburg op corona: aanpak en organisatie	81
2.1	Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden	81
2.2	Opzet van een crisisorganisatie	83
3	Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen	85
3.1	Tijdlijn: van crisis naar ‘herpakken’ naar uitwerken van een herstelagenda	85
3.2	Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie	89
4	Informatiepositie en rol van de gemeenteraad	94
4.1	Betrokkenheid van de raad	94
4.2	Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid	96
5	Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen	99
5.1	Omgaan met (financiële) risico's	99
5.2	Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes	104
Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen		107
Bijlage II: beschrijving corona-steunmaatregelen		110

DEEL 1

BESTUURLIJKE NOTA

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

1 Inleiding

Het coronavirus, dat de ziekte COVID-19 kan veroorzaken, brak in december 2019 uit in China. Na een toename van het aantal besmettingen in Europa, werd op 27 februari 2020 de eerste besmetting in de gemeente Tilburg vastgesteld. Vanaf dat moment is Nederland snel in een crisissituatie beland en de coronacrisis beheerst tot op heden inmiddels ieders leven. Zo ook van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers in de gemeente Tilburg. Gelijktijdig met de strijd om het virus in te dammen, worden getroffenen van de crisis gesteund door landelijke, regionale en lokale maatregelen vanuit het Rijk, de provincies en de gemeenten.

De Rekenkamer Tilburg (hierna RKT genoemd) heeft, samen met de Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda en Rekenkamercommissie Oss (hierna B3A-rekenkamers genoemd), en in samenwerking met Bureau voor Economische Zaken (hierna BEA genoemd), in ieder van de vier gemeenten onderzoek gedaan naar:

- welke corona-steunmaatregelen zijn genomen,
- op welke wijze deze corona-steunmaatregelen tot stand zijn gekomen,
- en de rol van de gemeenteraad (hierna raad genoemd) hierbij.

Door als B3A-rekenkamers hiernaar gezamenlijk onderzoek te doen wordt inzicht gegeven in hoe de vier gemeenten corona-steunmaatregelen hebben ingezet en wat ze daarbij van elkaar kunnen leren. Dit biedt gemeenteraden inzichten voor hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken in het verdere vervolg van de coronacrisis.

2 Aanleiding, doel en vraagstelling

Maatregelen Rijk...	Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft de Rijksoverheid medio maart 2020 diverse maatregelen genomen om getroffenen te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van de coronacrisis.
... aangevuld met regionale en lokale maatregelen	Op het moment dat het Rijk zich beraadt over steunmaatregelen, beraden ook gemeenten zich op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat de bestrijding van het coronavirus tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers, is er bij gemeenten de wens getroffenen te steunen.
Aanleiding	Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraden minder in positie zijn gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de B3A-rekenkamers aanleiding tot een onderzoek naar corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten en de rol van de gemeenteraden.
Doelstelling	Doelstelling van het onderzoek is om inzicht te geven in: <ul style="list-style-type: none">• welke corona-steunmaatregelen er genomen zijn,• op welke wijze besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden, welke belangen zijn meegenomen en met onderkenning van welke risico's,

- wat de rol van gemeenteraden is geweest bij besluitvorming over deze maatregelen,
- en hoe gemeenteraden 'goed' of 'beter' in positie kunnen worden gebracht in het vervolg van de coronacrisis.

Onderzoeksvragen

De B3A-rekenkamers hebben aan de hand van deze doelstelling de volgende centrale vraagstelling en deelvragen geformuleerd:

Centrale vraagstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Welke regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de coronacrisis?
Deelvragen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden? 2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen? 3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten? 4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen? 5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen? 6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

3 Afbakening, onderzoeksanpak en opzet rapport

Afbakening

Er is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'.

corona-

Als corona-steunmaatregelen worden opgevat door de gemeente, alleen of in

steunmaatregel

samenwerking met derden, genomen maatregelen ter compensatie van weggefallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij

- Inwoners
- instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
- verenigingen
- bedrijven en zzp'ers

en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de

inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen, maar ook omdat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'. Enkele voorbeelden in de gemeente Tilburg zijn het besluit om geen precariobelasting te innen voor terrassen om de horeca te ontlasten, het besluit om een tijdelijke uitbreiding van terrassen toe te staan, extra financiële steun voor de vier culturele instellingen Poppodium 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het Textielmuseum en de mogelijkheid voor startups in Midden- en West-Brabant om overbruggingsfinanciering aan te vragen via de Starterslift OverbruggingsLening (SOL).

Onderzoeks- aanpak	De B3A-rekenkamers hebben het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met BEA (dhr. Ter Beek en dhr. Langman). Na afbakening van het begrip corona-steunmaatregel, hebben de B3A-rekenkamers samen met BEA over de periode maart tot november 2020 schriftelijke stukken bestudeerd om een overzicht te vormen van welke corona-steunmaatregelen zijn genomen per gemeente. Ter beantwoording van op welke wijze besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden, welke belangen zijn meegenomen en met onderkenning van welke risico's, evenals wat de rol van de Tilburgse gemeenteraad is geweest bij besluitvorming over deze maatregelen en hoe zij in positie zijn of kunnen worden gebracht, zijn schriftelijke stukken bestudeerd over de periode maart 2020 tot en met februari 2021 en zijn interviews gehouden met de griffier, wethouder/locoburgemeester en betrokken ambtenaren ¹ . Eveneens is er contact gelegd met de raad door het stellen van schriftelijke vragen en door met de raad in gesprek te gaan (januari 2021).
Van breed naar gericht verdiepen	Het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van alle door de gemeente genomen maatregelen inzake corona, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifieke maatregelen volgens het eerder afgebakende begrip corona-steunmaatregel. De scheidslijn tussen beide soorten maatregelen is niet volledig hard te trekken. In deel 3b (nota van bevindingen), bijlage I, is een overzicht opgenomen van 'overige' corona-gerelateerde maatregelen in de gemeente Tilburg waarvan is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregel. Maatregelen in de gemeente Tilburg zoals wel passen binnen de definitie, zijn opgenomen in deel 3b (nota van bevindingen), bijlage II.
Opzet rapport	De verdere opzet van het onderzoeksrapport is als volgt. Deze bestuurlijke nota (deel 1) bevat de conclusies en aanbevelingen van de RKT. In deel 2 is de bestuurlijke reactie van het college van burgemeester en wethouders (hierna college genoemd) opgenomen. In deel 3 van deze rapportage, de nota van bevindingen, wordt een uitgebreider verslag

¹ Noor Kanters (griffier), Berend de Vries (wethouder/locoburgemeester), Hanneke Kortman (adviseur bestuurlijk proces) en Aad van der Pol (concerncontroller).

gegeven van de bevindingen van het onderzoek; het hoofdrapport voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg (deel 3a) en het deelrapport voor de gemeente Tilburg, gevalideerd op feitelijke onjuistheden door de ambtelijk betrokkenen (deel 3b). Voor een overzicht van de belangrijkste bevindingen van het onderzoek verwijst de RKT naar de 'Samenvatting' in het hoofdrapport (deel 3a) en 'Antwoorden op onderzoeksvragen' (deel 3b). De onderzoeksrapporten van de gemeenten Arnhem, Breda en Oss zijn separaat beschikbaar via www.rekenkamertilburg.nl.

4 Conclusies

Dat het onderwerp 'de coronacrisis' op dit moment erg leeft bij raadsleden is evident; in zijn volksvertegenwoordigende rol hoort en ziet de raad dagelijks de gevolgen van de crisis voor getroffenen in de gemeente Tilburg. Ook vanuit zijn kaderstellende en controlerende rol is de raad betrokken bij de crisis en daaraan gerelateerde corona-steunmaatregelen die de gemeente wil treffen of heeft getroffen. In dit rekenkameronderzoek van de B3A-rekenkamers is dan ook onderzocht wat de rol van de raad is (geweest) bij corona-steunmaatregelen. En hoe gemeenteraden in positie komen of blijven en wat ze daarbij van elkaar kunnen leren.

Op basis van het onderzoek trekt de RKT de volgende conclusies:

Conclusies
vraag 1

Vraag 1: Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de deelnemende gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?

Corona-steunmaatregelen en het doel daarvan

- De Rijksoverheid zet al vroeg tijdens de crisis de volgende regelingen in als voornaamste corona-steunmaatregelen voor een groot deel van bedrijven en instellingen voor het financieel overleven van de coronacrisis: 1. Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), 2. Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en 3. Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), later Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL) genoemd. Ook wordt voor ondernemers de mogelijkheid gecreëerd om onder bepaalde omstandigheden voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting te verlagen, betalingen uit te stellen, de invorderingsrente te verlagen en een hogere borgstelling te krijgen voor af te sluiten kredieten. Ook is het garantiebudget van de regeling Garantie Ondernemersfinanciering uitgebreid, komt er de mogelijkheid voor een rentekorting op microkredieten, komt er een borgstelling voor werkkapitaal onder de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten en komt er een Corona-Overbruggingslening (COL) voor startups, scale-ups en innovatieve MKB'ers.
- De eerste corona-steunmaatregelen in de vier gemeenten volgen snel op of lopen vooruit op de door het Rijk aangekondigde maatregelen (op 18 maart 2020); in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart.
- In de vier gemeenten is globaal de volgende ontwikkeling te zien in het pakket corona-steunmaatregelen; in de periode van maart en april 2020 is sprake van het lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), in mei en juni 2020 volgt stabilisatie en 'herpakken' in de vorm van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de raden intensiever werden betrokken) en vanaf de zomer 2020 komt er aandacht voor het opstellen van

herstelagenda's. Deze periode van normalisatie en herstel wordt in oktober 2020 overigens onderbroken als het kabinet besluit tot een tweede lockdown. Deze globale ontwikkeling laat zien dat de door de vier gemeenten genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen. Specifieke lokale accenten² maken maar een beperkt deel uit van het pakket aan corona-steunmaatregelen.

- Ook vanwege de wens om maatregelen te nemen die aanvullend zijn op die van het Rijk, is door de vier gemeenten met name gekozen voor corona-steunmaatregelen gericht op:
 - liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
 - en het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken en vaak minder op directe financiële ondersteuning (zoals door het Rijk geboden). De inzet van gemeenten op directe financiële ondersteuning is veelal beperkt tot gevallen 'maatwerk' en 'schrijnende gevallen'.
- Verder richten de gemeenten zich eveneens tot:
- doorbetaling van subsidies aan gesubsidieerde instellingen zonder dat deze, vanwege corona, de overeengekomen prestaties kunnen leveren.
 - inzet op informatievoorziening aan bedrijven en instellingen over mogelijke ondersteuning (door het Rijk en de gemeente), voor het brede publiek en voor de raad.
- Voor de gemeente Tilburg geldt dat er 125 corona-gerelateerde maatregelen zijn geïnventariseerd, waarvan er 56 kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen volgens de in dit onderzoek gehanteerde definitie van 'corona-steunmaatregel' (Arnhem: 40, Breda: 43 en Oss: 35).
 - Bij de 56 corona-steunmaatregelen gaat het om:
 - Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen.
 - Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel).
 - Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren.
 - Faciliteren van bedrijven of instellingen om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden³.
 - Informatievoorziening over de crisis door middel van onder meer de monitor 'Tilburg onder Corona', uitvoeren van een bedrijvenenquête over de gevolgen van corona en het coronacrisisloket voor ondernemers van Station88.
 - Matchen van bijdragen van het Rijk en de Provincie voor culturele instellingen in de landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en het nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties.
 - Specifieke regelingen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum.
 - Een groot deel van de 56 corona-steunmaatregelen betreft financiële maatregelen (27 maatregelen, 48%)⁴, gevolgd door liquiditeitsondersteunende maatregelen (12 maatregelen, 21%), faciliterende maatregelen (10 maatregelen, 18%) en overige hulp

² Voor Tilburg gaat het om 'drive thru's', convenant 'ketensolidariteit horeca Tilburg', maatregel 'verantwoord verplaatsen' van verkeer, ondersteuning Tilburgse markten, Starterslift Overbruggingsleningen (SOL) voor ondernemers en laptops voor schoolkinderen uit minimahuishoudens.

³ Bijvoorbeeld toestaan van een drive-thru voor een ijssalon, tijdelijke uitbreiding van terrassen, toestaan van terrasoverkappingen in de winter, inzet op 'verantwoord verplaatsen' in een corona-samenleving.

⁴ Een financiële maatregel kan betekenen dat de gemeente extra kosten heeft gemaakt, maar vaker is dat niet het geval terwijl een maatregel wel gekarakteriseerd wordt als financiële maatregel. Een voorbeeld is de doorbetaling van subsidies.

als ondersteuning (nood)opvang kinderen, plaatsing extra afvalbakken en schoonmaak openbare toiletten (7 maatregelen, 13%).

- De doelgroepen waar de meeste corona-steunmaatregelen voor zijn genomen in de gemeente Tilburg betreffen leveranciers/afnemers (16 maatregelen, 29%), gevolgd door generiek bijv. uitstel belastingen en heffingen, coulance betalingsafspraken (14 maatregelen, 25%), sector bijv. horeca, cultuur, evenementen (14 maatregelen, 25%), inwoners (10 maatregelen, 18%) en individuele bedrijven (2 maatregelen, 3%).

Besluiten door de raad

- Er zijn weinig van de 56 corona-steunmaatregelen in raadsbesluiten vastgelegd (5 maatregelen, 9%). Het gaat dan met name over wijzigingen in verordeningen voor leges en precario, dan wel besluiten om leges of precario niet te innen of kwijt te schelden. Meer corona-steunmaatregelen zijn als collegebesluit genomen (15 maatregelen, 27%), een enkeling als burgemeesterbesluit (2 maatregelen, 3%). Daarnaast is de raad over het overige deel van de 56 corona-steunmaatregelen geïnformeerd via een raadsbrief van 1 mei en via de drie Monitors 'Tilburg onder Corona', in totaal gaat het om 34 maatregelen (61%). Het budgetrecht van de raad is dan ook bepalend geweest voor wanneer de raad om besluitvorming is gevraagd, hetgeen wat binnen het mandaat van het college viel en niet tot extra uitgaven leidde werd door het college besloten.
- De Tilburgse raad heeft het mandaat van het college om corona-steunmaatregelen te kunnen nemen, verruimd in december 2020; zie de conclusies op vraag 2.

Conclusies
vraag 2

Vraag 2: Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?

Afwegingen en beslissingen

- In de gemeente Tilburg was aanvankelijk de raad terughoudend en kon het college in maart en april 2020 de ruimte nemen om snel te handelen om de crisis te bestrijden. Vanaf mei 2020 vond een verschuiving plaats van crisisaanpak door het college waarbij de raad vooral werd geïnformeerd, naar een meer systematische, integrale benadering waarbij de raad actiever werd betrokken. Gaandeweg ontstond bij de raad namelijk behoefte voor het krijgen van meer grip en zicht op met name de financiële consequenties. Dit is via de Monitors 'Tilburg onder Corona' in beeld gebracht. De Monitor werd het meetinstrument op basis waarvan het college voorstellen doet aan de raad voor incidentele intensivering gericht op de effecten van corona. De eerste Monitor was in juni 2020, de tweede in september 2020, de derde in oktober 2020 (en een vierde in maart 2021).
- De raad besloot in juli 2020 bovendien dat de gemeente eerst nastreeft uitgaven gecompenseerd te krijgen van het Rijk, dat een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie ten laste van de algemene reserve wordt gebracht en aanvullende (financiële) steunmaatregelen zoveel als mogelijk opgevangen worden binnen bestaande budgetten. Als dat niet voldoende soelaas biedt, wordt een raadsvoorstel voorgelegd om het benodigde budget ten laste te brengen van de algemene reserve.
- Het mandaat van het college is later in 2020 verruimd; op 6 november 2020 is in een raadsvoorstel geschetst, met behulp van een beslisboom en een stroomschema, wat het te doorlopen proces is als een aanvrager zich meldt met een steunverzoek bij de gemeente. Hierbij is besloten dat het college tot € 75.000 per steunmaatregel vrij kan

besluiten onder het voorbehoud dat de Rijksoverheid deze steunmaatregel niet ook al compenseert en dat de maatregel niet uit bestaande budgetten kan worden gedekt. Door de raad is het mandaat van het college middels een amendement in december 2020 verruimd om sneller maatregelen te kunnen treffen, geldend tot en met 2021 en tot maximaal € 500.000. Indien het college buiten dit mandaat middelen wil aanwenden voor maatregelen, dient dit expliciet te worden voorgelegd voor goedkeuring aan de raad.

- In alle vier de gemeenten hebben vooral de financiële gevolgen van de coronacrisis en het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente als gevolg van de crisis veel aandacht gekregen. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's. Alleen in Oss, daar is na de zomer van 2020 expliciet door de raad gevraagd om uitwerking van financiële en/of beleidsmatige scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden. Er is een tweetal scenario's aan de raad voorgelegd.
- In aanvulling op het willen beheersen van de financiële risico's, hebben de gemeenten Arnhem, Breda en Oss ook in bredere zin uitgangspunten geformuleerd waarin beheersing van risico's doorklinken⁵. In de gemeente Tilburg lijken zulke uitgangspunten echter minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Onderkenning van risico's op beleidskeuzes en passende maatregelen

- De vier gemeenten hebben hun eigen crisisorganisatie ingericht, waarbij Breda en Oss ervoor kozen om deze 'in de lijn te organiseren' en Tilburg de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie positioneerde. In Arnhem was sprake van een mengvorm van deze aanpakken. Specifiek bestond de crisisorganisatie in Tilburg in aanvang uit de Stuurgroep Corona en de Hoofdtakorganisatie (HTO), wat rond de zomer vervangen is door het combi-PHO en 'corona forum'. Deze structuren boden en bieden een brede en professionele basis om risico's vooraf in te schatten.
- Specifiek in beeld via de Monitors 'Tilburg onder corona' zijn, zoals eerder genoemd, met name de financiële risico's; de (verwachte) inkomsten - met name compensatie van het Rijk - en (verwachte) uitgaven. In de eerder genoemde beslisboom en stroomschema zoals vastgesteld in november 2020, is aandacht voor het maatschappelijk belang, levensvatbaarheid, proportionaliteit en financiële analyse. Dit draagt bij aan beheersing van de (financiële) risico's van de crisis voor de gemeente Tilburg.
- Nu de Monitors 'Tilburg onder Corona' voldoende frequent blijft verschijnen (tot dusver drie keer in 2020 en één keer in 2021), kan het als een instrument gezien worden om (financiële) risico's niet alleen in kaart te brengen, maar ook te kunnen blijven monitoren.
- Kortom, de gemeente Tilburg doet wat ze nodig acht en er lijkt daarbij voldoende aandacht te zijn voor onderkenning van (financiële) risico's en het nemen van passende maatregelen om deze risico's te (blijven) beheersen.
- Ook in de andere vier gemeenten wordt gewicht toegekend aan het krijgen van inzicht in en de beheersing van met name financiële risico's van de coronacrisis, in de vorm

⁵ In Arnhem is via een raadsbrief in mei 2020 toegelicht wat de effecten van de coronacrisis zijn op de beleidsmatige opgaven van de stad en op welke wijze de negatieve effecten op onder meer de economie, cultuur en het welzijn kunnen worden opgevangen. Breda heeft zowel bij het eerste als het tweede pakket corona-steunmaatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet vanuit de gemeente, onder meer hoe middelen effectief en doelmatig ingezet kunnen worden. In Oss zijn in een vroeg stadium van de coronacrisis al generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen, vastgelegd in een opinienota Covid-19.

van scenario's, dashboards, monitors of dergelijke.

Conclusies
vraag 3

Vraag 3: Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Aandacht voor belangen

- Voorop staat sinds het begin van de coronacrisis steeds en onverminderd het belang van getroffenen in Tilburg. Het adagium in de beginperiode van maart en april 2020 daarbij was: 'doen wat nodig is'. Financiën waren dus niet de belangrijkste overweging en dekking was van latere zorg. Daarvoor was zowel politiek als bestuurlijk draagvlak.
- De belangen van getroffenen zijn groot en divers. Op verschillende terreinen heeft de gemeente Tilburg in beginsel veel lokale beleidsvrijheid om al dan niet extra accenten te leggen. Deze vrijheid wordt ingeperkt door maatschappelijke druk. Het is aan de gemeente om bij het inrichten van een maatregelenpakket keuzes te maken en prioriteiten te stellen. Het is in dit onderzoek niet gebleken dat de gemeente voor deze inhoudelijke afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Dit is anders in bijv. de gemeente Arnhem waar een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' wordt gehanteerd om corona-steunmaatregelen vorm te geven en te toetsen aan de hand van uitgangspunten. Ook in Oss wordt een 'Opinionota COVID-19' vastgesteld op basis waarvan besluiten worden genomen over welke corona-steunmaatregelen wel en niet te nemen.
- Wel wordt door raadsfracties in Tilburg (nog steeds) aandacht gevraagd voor uiteenlopende noden van getroffenen. De afweging of een steunvraag gehonoreerd moet worden of niet, en welke maatschappelijke belangen in welke mate prioriteit moesten krijgen, heeft voor een deel plaatsgevonden in de context van een raadsvergadering (afhankelijk van de vraag of het raakt aan het budgetrecht van de raad) maar voor een groter deel is de afweging gemaakt door het college.
- Kortom, bij te maken keuzes over corona-steunmaatregelen worden in Tilburg, mogelijk onbewust, belangen afgewogen, maar in het onderzoek is niet duidelijk geworden hoe dat in de praktijk precies gebeurt en hoe conflicterende belangen tegen elkaar zijn of worden afgewogen.

Conclusies
vraag 4

Vraag 4: Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona- steunmaatregelen?

Gemeenteraad in positie

- Bij aanvang van de coronacrisis stonden de geldende regels het functioneren van de vier raden in de weg. Fysieke vergaderingen waren immers een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio's. Dit probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.
- De Tilburgse raad heeft, zoals eerder genoemd, het college in de eerste fase van de coronacrisis (maart en april 2020) de ruimte gegeven. De betrokkenheid van de raad was op dat moment vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. Daarna volgde de overgang naar een systematische, integrale benadering van het gemeentelijke beleid, waarbij de reguliere vergaderorde werd hersteld en waarbij de raad actiever werd betrokken. Het verloop van een meer

passieve naar actievare betrokkenheid van de raad geldt overigens voor alle vier de gemeenten.

- In Breda en Tilburg is er wel expliciet discussie over de rolverdeling tussen college en raad, vanuit het gevoel van de raad dat hij te lang te weinig betrokken was bij relevante besluitvorming⁶. In Tilburg verandert de betrokkenheid van de raad mede als gevolg van een informatiedebat over de tot dan genomen corona-steunmaatregelen en een unaniem aanvaarde motie, beide in mei 2020. Middels de motie werd het college opgeroepen om met de raad periodiek in gesprek te gaan (mogelijk iedere 14 dagen) over de gevolgen van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. Eind mei 2020 is de Tilburgse raad dan ook nader in positie gebracht.
- Met de eerste en tweede Monitor 'Tilburg onder Corona' wordt de informatiepositie van de gemeenteraad verder verstevigd. De eerste Monitor (juni 2020) geeft een overzicht van de maatregelen die genomen zijn in verband met de crisis. In de tweede Monitor (september 2020) is een geactualiseerd beeld opgenomen van de belangrijkste gevolgen van corona voor de Tilburgse samenleving en hoe de gemeente Tilburg de financiële en ook maatschappelijke gevolgen daarvan beoordeelt. In de tweede Monitor wordt ook toegelicht aan welke (mogelijke) handelingsperspectieven de gemeente denkt. De derde Monitor (november 2020) laat een geactualiseerd beeld zien ten opzichte van de tweede Monitor.
- Ook in december 2020 wordt de positie van de raad verder versterkt door de, zoals eerder genoemde, verruiming en tegelijkertijd begrenzing van het mandaat van het college in relatie tot te nemen corona-steunmaatregelen tot € 75.000 en het totale budgettaire beslag beneden de € 500.000 per jaar blijft (geldend voor 2021).
- De meeste raadsleden in Tilburg met wie de RKT in het kader van dit onderzoek gesproken heeft, ervaren het samenspel tussen college, raad en ambtelijke organisatie als positief. Er is door het college geïnvesteerd in een adequate informatievoorziening richting de raad. De raad is frequent geïnformeerd met behulp van raadsbrieven en aanvullend met onder meer de Monitors 'Tilburg onder Corona'. Tevens kan vastgesteld worden dat gaandeweg 2020 er weer sprake was van een reguliere verhouding tussen raad en college.
- In de vier gemeenten is er overigens wel een verschil zichtbaar in de mate waarin raden raadvragen stelden en moties indienden. In de ene gemeente (Oss en Tilburg) kiest de raad daarbij aanvankelijk een wat terughoudende opstelling vergeleken met de andere gemeenten (Arnhem en Breda), vanuit de gedachte het college de ruimte te geven de crisis te bestrijden. In de loop van 2020 vlakken deze verschillen af.
- Overeenkomstig tussen de vier gemeenten is dat het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's een terugkerende wens is van de raden. In geen van de vier gemeenten zijn de raden zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en beleidsmatige alternatieven dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken.

Conclusies
vraag 5

Vraag 5: Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen?

⁶ In Breda is dit het geval vanaf september 2020 naar aanleiding van raadvragen over de wens van de raad om actiever betrokken te worden.

Kaderstellende rol

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk niet of nauwelijks sprake van kaderstelling door de vier raden; het college trof maatregelen en informeerde de raad hierover achteraf. Het is als raad lastig om in de eerste periode van de crisis actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Dat is gaandeweg het voorjaar van 2020 verbeterd; raden worden zoals regulier weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.
- Door middel van moties hebben de raden in alle vier de gemeenten verder bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor bepaalde kwetsbare groepen inwoners of met name door de coronacrisis getroffen instellingen en bedrijven.
- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere beleidsmatige alternatieven voorgelegd om over te besluiten.

Controlerende rol

- Inzake de controlerende rol van de raad zijn in Arnhem, Oss en Breda meer of minder scherpe uitgangspunten geformuleerd. Door het college in Tilburg zijn echter geen scherp geformuleerde uitgangspunten, doelen of ambities geformuleerd. De controlerende rol van de Tilburgse raad is op het coronadossier dan ook lastig. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol door aandacht te vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. Ook blijkt dat weinig van de vier raden hebben getoetst of het college zich hield aan geformuleerde uitgangspunten. Het blijkt dan ook belangrijk om, misschien wel juist, in tijden van crisis uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen met een duidelijke focus en ook te toetsen of het college zich daar aan houdt.
- Wat betreft de financiële consequenties van corona voor de gemeente Tilburg heeft de raad zijn controlerende rol wel meer inhoud kunnen geven. De raad heeft via raadvragen en moties aandacht gevraagd voor het toelichten op en inzichtelijk maken van de (financiële en overige) gevolgen van de coronacrisis op de gemeente, zoals ook in de andere vier gemeenten. Dat heeft eraan bijgedragen dat het Tilburgse college de raad heeft voorzien met Monitors 'Tilburg onder Corona' waarin de genomen coronasteunmaatregelen en de financiële gevolgen zichtbaar werden. Zeker in de fase van herpakken, is het aan de raad om vasthoudend te zijn inzake financiële scenario's en beleidsalternatieven. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Volksvertegenwoordigende rol

- De meeste raadsfracties in de vier gemeenten zijn gedurende de coronacrisis door instellingen, bedrijven, zzp'ers (met name vanuit sectoren horeca, cultuur, sport en zorg) en inwoners benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, instellingen of bedrijven te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hen raakt. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen.

- Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Eind mei 2020 steunt de volledige raad van Tilburg een motie waarin het college wordt opgeroepen frequent in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen van de coronacrisis, zodat de raad besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat “raadsleden verantwoordelijkheid hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving”. Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad ook in tijden van corona in positie kan komen en blijven.

Conclusie
vraag 6

Vraag 6: Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?

Een ‘haal/breng’-matrix is opgesteld, welke samenvat wat gemeenten van elkaar kunnen leren (zie voor een verdere detaillering deel 3a, hfd 6, par. 6.2):

→ Halen				
↓ Brengen	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

Raakvlakken met Winterschool

De Winterschool op 4 januari 2021, ‘De dynamiek van een diepe crisis en de rol van de lokale overheid’, georganiseerd voor raadsleden, collegeleden en directieleden van de gemeente Tilburg, heeft een aantal raakvlakken met het onderzoek:

- Tijdens een crisis zijn er 1^e oorzaken en 2^e oorzaken van een crisis. Zo ook inzake de coronacrisis; 1^e oorzaak is de introductie van het nieuwe virus, 2^e oorzaken betreffen zaken als ‘zijn o.a. de psychologische, sociale, financiële gevolgen in goede banen geleid?’ Wanneer terug gekeken wordt hoe de gemeente Tilburg om is gegaan met 2^e oorzaken, dan zijn bijv. de financiële consequenties per corona-steunmaatregel vaak duidelijk evenals de totaalomvang (via de coronareserve in de Programmabegroting 2021). Ook lijkt het evident dat er psychologische en sociale gevolgen zijn van de crisis, echter dit blijkt niet direct uit de genomen corona-steunmaatregelen in Tilburg.
- Een crisis betekent altijd een ‘buigmoment’. Welke effecten heeft de crisis nu op toekomstig beleid in de gemeente Tilburg? Denk als gemeente tijdig na over de langere termijn en werk hiervoor scenario’s uit, bijvoorbeeld in de vorm van een

herstelagenda⁷. Burgemeester Weterings geeft tijdens de Winterschool aan dat Tilburg weliswaar de Monitors 'Tilburg onder Corona' heeft, maar dat deze nog geen scenario's betreffen en dat hier meer aandacht voor nodig is. Houdt hierbij ook rekening met keuzes tijdens schaarste. Immers, stelt het Rijk in de toekomst minder middelen beschikbaar, dan dienen gemeenten vooraf na te denken over welke keuzes zij maken om het overgebleven budget op in te zetten.

- Het risico op een nieuwe pandemie is relatief klein, maar indien het gebeurt heeft het grote gevolgen voor de samenleving. Het is dan ook goed om als gemeente na te denken over welke zogenoemde 'no-regret maatregelen' voor toekomstige crisissen altijd genomen zouden moeten worden. Er is door de gemeente Tilburg tot op heden nog geen aandacht voor zulke no-regret maatregelen geweest, zo lijkt. Er zou eveneens een business case ten grondslag moeten liggen aan de keuze voor deze vorm van preventieve maatregelen.

5 Aanbevelingen

Voor de raad De RKT doet de volgende aanbevelingen aan de raad:

1. Houd als raad de kaderstellende rol vast die gaandeweg het voorjaar van 2020 is ingenomen en vraag voortaan van het college om middels een aantal scenario's uitgewerkt in een herstelagenda inzichtelijk te maken wat de lange termijn effecten van de coronacrisis kunnen zijn op toekomstige beleidskeuzes in de gemeente Tilburg, daarbij rekening houdend met eventuele schaarsere budgetten vanuit het Rijk.
2. Vraag als raad ter versteviging van de controlerende rol aan het college om met behulp van een afwegingskader explicieter te maken hoe bij de keuze over coronasteunmaatregelen prioriteiten worden gesteld en belangen van getroffen worden afgewogen, alsook hoe tegengestelde of conflicterende belangen van getroffen tegen elkaar worden afgewogen.
3. Zorg dat in de Monitor 'Tilburg onder Corona' inzichtelijk wordt gemaakt wat de meerjarige (financiële) risico's zijn om te kunnen anticiperen op mogelijke toekomstige tegenvallers. Overweeg om in de Monitors hiervoor een separate risicoparagraaf op te nemen.

Voor het college De RKT doet de volgende aanbevelingen aan het college:

4. Leg als college de uitgangspunten voor de beheersing van de (ook meerjarige) risico's van de coronacrisis helder vast en communiceer deze met de raad.
5. Om de raad van adequate informatievoorziening te blijven voorzien en de (financiële) risico's en consequenties van de coronacrisis in beeld te kunnen houden, blijf geactualiseerde Monitors 'Tilburg onder Corona' frequent aanbieden aan de raad. Neem daarin ook mee, naast de financiële consequenties, de psychologische, sociale en andersoortige gevolgen zodat duidelijk wordt wat de effecten van de crisis in totaliteit zijn.

⁷ De herstelagenda in Tilburg kan ook mede vorm krijgen door initiatieven vanuit regionale samenwerkingsverbanden. Een voorbeeld is dat samen met de provincie Brabant, de B5-steden (waaronder Tilburg), M7-steden en BOM is gewerkt aan een Actie- en Investeringsagenda Corona-herstel (februari 2021). Deze agenda bevat projecten die bijdragen aan het minimaliseren van de negatieve impact als gevolg van het coronavirus en tegelijkertijd een positieve impact realiseren met een (middel)lange termijn structuurversterking. De focus ligt vooral op het versnellen van bestaande projecten en het slim gebruiken van nieuwe coronafondsen van het Rijk en de EU.

DEEL 2

BESTUURLIJKE REACTIE COLLEGE B&W

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Rekenkamer Tilburg
T.a.v. de heer H. Veldman
Rekenkamer@tilburg.nl

Onderwerp	Datum
Bestuurlijke reactie	6 april 2021
Ons kenmerk	Uw kenmerk
	Doorkiesnummer
	14 013
E-mail	Fax
college@tilburg.nl	013 542 93 96
Postadres	Bezoekadres
Postbus 90155	Spoorlaan 181
5000 LH Tilburg	

Geachte heer Veldman,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het ontwerprapport 'Lokale steun in crisis – Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg'. Wij willen u om te beginnen bedanken voor het gedegen en feitelijke ontwerprapport. Dank ook aan de Rekenkamers van Arnhem en Breda, de Rekenkamercommissie van Oss en aan het Bureau voor Economische Zaken in samenwerking waarmee het onderzoek is uitgevoerd.

Uit het ontwerprapport komt het beeld naar voren dat de gemeenteraad van Tilburg redelijk tevreden is over hoe zij bij de totstandkoming van de corona-steunmaatregelen betrokken is en hierover geïnformeerd is. Wij zijn verheugd dit te lezen.

Wij willen de gemeenteraad via deze weg dan ook complimenteren met hoe zij zich heeft opgesteld vanuit hun kaderstellende en controlerende rol. Daarmee heeft zij ons de ruimte gegeven om op adequate wijze te handelen in de bestrijding van de gevolgen van deze grootste naoorlogse crisis in Nederland.

Ingaande op aanbevelingen een, drie en vijf willen wij het volgende opmerken:

Zoals in de hele wereld heeft deze crisis ook in Tilburg op vrijwel alle sectoren een grote invloed. Echter, we hebben te maken met diverse situaties per sector. Zo zijn de gevolgen voor de detailhandel anders dan die voor culturele instellingen of het onderwijs. Daarnaast zal bij de ene sector sneller duidelijk zijn wat nodig is om de negatieve gevolgen het hoofd te bieden, dan bij een andere sector. Wij willen hierop juiste wijze kunnen inspelen.

Om deze reden is – bij de bespreking van de Vierde Monitor 'Tilburg onder Corona' op 1 maart 2021 – met de raad van gedachten gewisseld hoe wij in Tilburg willen omgaan met de lange termijn effecten van de crisis. Wij hebben toegezegd de raad voor de zomer te informeren over de mogelijkheden tot scenario denken. In deze scenario's worden economische en sociaal-maatschappelijke effecten en risico's voor de verschillende sectoren op middellange en lange termijn zichtbaar gemaakt. Op basis van deze scenario's kunnen wij – in overleg met de raad – bepalen wanneer en voor welke sector één of meerdere lokale herstelagenda's nodig zijn.

Tijdens de raadsbijeenkomst over de Vierde Coronamonitor is ook afgesproken dat wij de raad via de twee wekelijkse raadsbrief en het dashboard corona blijven informeren over de meest actuele trends en cijfers met betrekking tot Corona in Tilburg. In dit dashboard worden de waardevolle elementen uit de Coronamonitor gehandhaafd. Daarnaast vullen en passen we het dashboard aan met relevante informatie uit de scenario's. In de twee wekelijkse raadsbrief worden ontwikkelingen in de aanpak van COVID-19 vanuit het perspectief van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VR MWB), aangevuld met de lokale situatie in Tilburg, beschreven.

Naast de meer specifiek op de crisis gerichte aanpak zullen wij ook via het reguliere proces - in de perspectiefnota en de verschillende kadernota's - onze beleidslijnen voor de lange termijn uitzetten. In deze nota's wordt altijd geredeneerd vanuit het hier en nu en vanuit de trends en ontwikkelingen in de stad. Hierin heeft het herstel een stevige plek en kan de raad invulling geven aan haar kaderstellende rol.

Aanbevelingen twee en vier gaan in op een afwegingskader en uitgangspunten bij de keuze voor steunmaatregelen en de beheersing van de (financiële) risico's van de crisis. Wij zijn het met u eens dat een afwegingskader bijdraagt aan het wegen van belangen en het stellen van prioriteiten bij de keuze voor corona steunmaatregelen en het op de juiste wijze verwerken van financiële consequenties. Mede om die reden hebben wij eind 2020 het raadsvoorstel 'Besluitvormingsproces en verwerking Corona maatregelen' en de bijbehorende 'Leidraad integraal behandelen verzoeken Coronasteun' opgesteld. De raad heeft hiermee ingestemd. Mocht er in de aanpak van de gevolgen van de crisis een aanleiding zijn om hierin andere afwegingen te maken, dan gaan we hierover het gesprek met raad aan.

Met deze werkwijze, toezeggingen en afspraken menen wij invulling te geven aan de aanbevelingen die u doet in het ontwerprapport.

Hoogachtend,

het college,

mr. A. van Berckel-van de Langemheen MBA
gemeentesecretaris

drs. Th.L.N. Weterings
burgemeester

DEEL 3a

NOTA VAN BEVINDINGEN

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Reken
kamer
Arnhem

T Rekenkamer | Tilburg

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Hoofdrapport

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en
Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 - 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in het voorliggende **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaïke van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Samenvatting

Het voorliggende rapport bundelt de belangrijkste inzichten van het door BEA in opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss uitgevoerde onderzoek naar:

1. De vraag welke corona-steunmaatregelen door gemeenten zijn genomen.
2. Welke belangen en risico's bij de besluitvorming daarover zijn betrokken en hoe.
3. Hoe de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover is betrokken.

De opbrengst van het onderzoek wordt hierna toegelicht aan de hand van de deelvragen.

Onderzoeksvraag 1: *welke corona-steunmaatregelen hebben gemeenten genomen?*

- De gemeenten hebben steunmaatregelen genomen die aanvullend zijn op de door de Rijksoverheid voor een belangrijk deel al snel na het uitbreken van de coronacrisis genomen steunmaatregelen.
- De steunmaatregelen van het Rijk betreffen deels financiële steunmaatregelen, zoals de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), de Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW) en de Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS, later opgevolgd door de Tegemoetkoming vaste lasten, TVL), en voor een ander deel betrof het verruiming van al bestaande kredietfaciliteiten of borgstellingsregelingen om bedrijven in staat te stellen te lenen bij bijvoorbeeld banken om zo de negatieve gevolgen van de coronacrisis op te kunnen vangen.
- Gemeenten waren mede daarom terughoudend met financiële steunmaatregelen, ook omdat het budgettaire beslag daarvan snel kan oplopen. De gemeente Breda heeft met de BroodNood-regeling, extra geld voor Business Coach Breda en een voucher-regeling voor financieel advies aan het MKB op dit vlak de meeste inspanningen geleverd.
- Het doorbetalen van gesubsidieerde instellingen op het terrein van onder meer Wmo, jeugdzorg (ook als zij door corona de overeengekomen prestaties niet kunnen leveren) kan worden gezien als een financiële steunmaatregel, maar leidt in principe niet tot extra budgettair beslag ten opzichte van de gemeentelijke begroting. Hetzelfde geldt voor het doorbetalen van subsidies voor culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. In Arnhem, Breda en Tilburg heeft de gemeente wel extra subsidie verstrekt aan culturele instellingen die onderdeel vormen van de landelijke basisinfrastructuur. Het betrof een matching-maatregel waardoor subsidie van het Rijk voor deze instellingen veiliggesteld kon worden.
- Als gemeenten lokale belastingen of heffingen kwijtschelden of huren van gemeentelijk vastgoed verlagen leidt dit wel tot extra budgettair beslag en dit was ook het geval toen de gemeente Oss eind maart 2020 tijdelijk gratis parkeren in het centrum invoerde.
- Veel lokale steunmaatregelen betreffen maatregelen gericht op het bevorderen van liquiditeit van bedrijven, zzp'ers en instellingen en het faciliteren van hen om zich aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Uitstel van lokale belastingen en

heffingen en te betalen gemeentelijke facturen en uitstel van huur van gemeentelijk vastgoed zijn voorbeelden van liquiditeitsbevorderende maatregelen die in alle vier de gemeenten zijn genomen.

- Gemeenten hebben tot slot ook diverse faciliterende maatregelen genomen. Voorbeelden zijn het toestaan van terrasuitbreidingen, drive thru's voor bedrijven die normaal niet aan particuliere consumenten leveren of campagnes ter bevordering van winkelen in de eigen stad.

In de door de gemeenten genomen steunmaatregelen is een zekere fasering zichtbaar. Een groot deel van de steunmaatregelen is genomen in de eerste twee maanden (maart en april 2020) van de coronacrisis, en daarvan een groot deel in de eerste weken. Dit was de 'echte' crisisfase. Daarna volgt in mei en juni 2020 een fase van 'herpakken'. Er is meer aandacht voor nadenken over uitgangspunten van de gemeentelijke aanpak, visievorming en integrale beleidsafwegingen. In de zomer van 2020 en daarna beginnen gemeenten na te denken over hoe ingespeeld kan worden op de nieuwe coronasamenleving, met vanaf de zomer de eerste herstelagenda's in Arnhem en Breda.

Onderzoeksvragen 2 en 3: *welke belangen en risico's zijn betrokken bij de besluitvorming en hoe?*

- Omdat gemeentelijke middelen beperkt zijn en gemeenten minder 'diepe zakken' hebben dan het Rijk, was het nodig na te denken over de gemeentelijke rol en focus bij het formuleren van corona-steunmaatregelen.
- Het college in Oss heeft daarvoor in het voorjaar van 2020 uitgangspunten geformuleerd en deze in een 'opinionnota COVID-19' vervat en begin juni 2020 besproken met de raad. Uitgangspunten waren onder meer dat de gemeente inkomenssteun wilde bieden aan mensen die dat nodig hebben maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren, dat helpen verdienen beter is dan financieel ondersteunen en dat de gemeente een financieel gezonde organisatie is en wil blijven. Hiermee is het budgettaire beslag voor de gemeente beperkt. De focus was verder gericht op investeren in samenleven, investeren in zorgcontinuïteit en het toeleiden naar werk van mensen die door corona hun baan kwijtraakten.
- Ook de gemeente Arnhem heeft haar inspanningen voorzien van een focus medio mei 2020. Zij richt haar inzet op twee 'urgente impactthema's', namelijk sociaalmaatschappelijk (welzijn en zorg) en sociaaleconomisch (economie, werk en inkomen). Tegelijkertijd formuleert het college uitgangspunten waarmee mogelijke maatregelen kunnen worden beoordeeld, in de vorm van een 'afwegingskader corona 2020-2021'.
- In Breda zijn ook uitgangspunten geformuleerd voor de corona-aanpak, zonder dat dit vorm krijgt in een duidelijk focus. Strategische uitgangspunten betreffen effectiviteit, doelmatigheid, rechtvaardigheid, proportionaliteit en maatwerk. De uitgangspunten van effectiviteit en doelmatigheid zijn uitgewerkt door bijvoorbeeld te eisen dat aanvragers levensvatbaar zijn en dat regionale zorgaanbieders alleen worden ondersteund als

andere gemeente meedoen, om te voorkomen dat aanvragers alsnog failliet gaan. Als steun structureler wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning. Een minimumeis die Breda stelt is dat aanvragers eerst een beroep doen om de Rijksmaatregelen.

- De gemeente Tilburg heeft minder expliciete uitgangspunten geformuleerd.
- Voor alle vier de gemeenten geldt verder dat in het onderzoek niet is getoetst of geformuleerde uitgangspunten ook daadwerkelijk gehanteerd zijn in de praktijk. Het onderzoek heeft ook geen voorbeelden opgeleverd van gemeenteraden die het college aanspreken op de naleving van geformuleerde uitgangspunten.

In alle vier de gemeenten is er veel aandacht voor de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de gemeente en de beheersing van financiële risico's. Dit heeft echter vrijwel niet vorm gekregen in het opstellen van financiële scenario's. Alleen in Oss is er een scenario-uitwerking geweest na de zomer op verzoek van de raad, daarbij aansluitend op voor de VNG ontwikkelde basisscenario's waarbij één uitgaat van een tweede golf met een lockdown voor twee maanden en het tweede scenario geen tweede golf voorziet.

Onderzoeksvraag 4: *hoe is de gemeenteraad bij de besluitvorming hierover betrokken?*

- In de eerste periode van de coronacrisis hebben colleges de raden niet actief betrokken bij besluitvorming over corona-steunmaatregelen. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- Vanaf het begin van de coronacrisis hebben colleges geïnvesteerd in een intensieve informatievoorziening voor de raden, met elkaar snel opvolgende raads(informatie)brieven, nieuwsbrieven ook voor een breder publiek en na verloop van tijd coronamonitors.
- In Arnhem en Breda hebben raadsfracties vanaf het begin van de coronacrisis veel raadvragen gesteld. In Oss en Tilburg waren raden daarmee terughoudend, om het college niet voor de voeten te lopen en omdat geoordeeld werd dat corona geen 'politiek issue' was. Deze terughoudendheid weerspiegelt zich ook in het aantal moties.
- Per saldo geldt voor alle vier de gemeenteraden dat raadvragen en moties belangrijk waren om de betrokkenheid op het coronadossier te uiten en om van belang geachte invalshoeken en doelgroepen in te maken afwegingen te betrekken.
- De voor het onderzoek geïnventariseerde raadvragen, moties en amendementen laten zien dat de raden daarbij zowel economische als sociaalmaatschappelijke belangen inbrengen en dat er continu aandacht wordt gevraagd voor de gewenste beheersing van financiële risico's voor de gemeenten.
- Het moment waarop de raad weer actiever wordt betrokken varieert. In Breda wordt de reguliere vergadercyclus van de raad (met beeldvormende, beoordelende en besluitvormende raadsvergaderingen) relatief snel hervat. Het eerste pakket steunmaatregelen wordt op 9 en 23 april besproken in twee beeld- en oordeelsvormende vergaderingen en het tweede pakket doorloopt de drie reguliere raadsoverleggen resulterend in besluitvorming op 28 mei 2020. Ook in Arnhem zijn er in april 2020 alweer twee politieke avonden waarop wordt gediscussieerd over de corona-aanpak.

- Medio mei en begin juni 2020 is er in Tilburg en Oss debat in de raad over de rolverdeling tussen college en raad en in Oss staan daarbij ook de door het college geformuleerde uitgangspunten voor de corona-steunmaatregelen centraal. Deze overleggen markeren het moment waarop in beide gemeenten de raad zijn normale rol weer oppakt en actief wordt betrokken bij besluitvorming over de corona-steunmaatregelen.
- In Breda neemt een fractie in de raad het initiatief voor een discussie over de rolverdeling tussen college en raad, met daarbij aandacht voor de specifieke bevoegdheden van de burgemeester in crisistijd. De discussie vindt plaats op 7 september en wordt vervolgd op 19 november 2020. Als reactie hierop komt de burgemeester medio december 2020 met een brief aan de raad waarin hij zijn visie geeft op wanneer actieve betrokkenheid van de raad gewenst is en in welke situaties het college mandaat heeft besluiten te nemen zonder de raad daar actief bij te betrekken.
- Het uitwerken van financiële (en ook beleidsmatige) scenario's is een terugkerende wens van de raden. Zoals hiervoor toegelicht heeft dit in Oss geleid tot het opstellen van twee scenario's. In geen van de vier gemeenten zijn de raden echter zodanig bediend met behulp van scenario-uitwerkingen en alternatieve aanpakken dat zij op basis daarvan echte keuzes konden maken. Door de colleges voorgestelde maatregelen zijn telkens zonder alternatieven voorgelegd aan de raden.
- In Tilburg heeft de raad op 25 mei 2020 met een unaniem aangenomen motie het college de ruimte gegeven om maatregelen te kunnen nemen maar het mandaat daarvoor tegelijkertijd duidelijk begrensd. Het college heeft mandaat om maatregelen te treffen als deze per maatregel niet gepaard gaan met meer dan € 75.000 budget en het totale budgettaire beslag beneden de € 500.000 per jaar blijft (geldend voor 2021).

Onderzoeksvraag 5: hoe kan de raad zijn respectievelijke rollen verstevigen?

- Het blijkt belangrijk dat gemeenten ook, en misschien wel juist, in tijden van crisis proberen uitgangspunten te formuleren voor het gewenste handelen en dat daarbij zo mogelijk een duidelijke focus wordt gekozen.
- In enkele gemeenten zijn meer of minder scherpe uitgangspunten en focus zijn geformuleerd. De raden hebben echter weinig tot niet getoetst of het college zich hier aan hield. Het versterkt de positie van de raad als hij dit wel doet.
- Het onderzoek laat zien dat de colleges niet of niet expliciet ambities en doelen hebben geformuleerd. Dit belemmert de raad bij het toetsen of de gemeente voldoende voortgang boekt met de gekozen aanpak. De controlerende rol van de raad krijgt zo het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad vermoedt dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt zo in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol, oftewel: als het college onvoldoende expliciet ambities formuleert, is het aan de raad hier alsnog in te voorzien.

- Het voorbeeld van Tilburg laat zien hoe de raad tegelijk ruimte kan bieden aan het college en het mandaat tegelijkertijd begrenst.
- Het agenderen door de raad in Breda van de rolverdeling tussen college en raad op het coronadossier laat zien dat dit vruchten af kan werpen. Het is uiteindelijk aan college en raad gezamenlijk om een goede balans te kiezen.
- In de eerste periode van een crisis is het lastig om als raad actieve betrokkenheid bij besluitvorming te eisen zonder dat dit ten koste gaat van de slagvaardigheid in de besluitvorming. Het lijkt echter niet nodig dat een gemeenteraad langer dan twee maanden een passieve rol accepteert, zo laten de voorbeelden van Arnhem en Breda zien.
- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg hebben raden aangedrongen op financiële scenario's en het beleidsalternatieven. Nadat de eerste crisisfase voorbij is, in een fase van 'herpakken', is het aan de raad om op dit punt door te pakken en vasthoudend te zijn. Dit vergt een dualistische opstelling van de raad als geheel, waarbij oppositie en coalitiepartijen beide onderkennen dat er voor de raad 'wat te kiezen moet zijn'.

Onderzoeksvraag 6: wat kunnen de gemeenten van elkaar leren?

Het onderzoek levert geen leidraad op over hoe gemeenten in een crisis zoals de coronacrisis zouden moeten acteren. Wel kunnen de volgende leereffecten worden benoemd

- Het is essentieel dat gemeenten in een vroeg stadium van de crisis uitgangspunten formuleren over de rol die de gemeente wil vervullen en welke taken zij wel en welke zij niet wil oppakken.
- Het is gewenst dat gemeenten deze uitgangspunten dan ook expliciet toepassen en dat colleges in raadsbrieven bij te nemen maatregelen, of in reactie op moties met voorstellen voor maatregelen, verwijzen naar de uitgangspunten. Het is ook gewenst dat raden controleren of colleges zich aan geformuleerde uitgangspunten houden.
- Het onderzoek laat zien dat het belangrijk is dat de raad het college in tijden van crisis de ruimte geeft om te doen wat gedaan moet worden, maar dat het ook gewenst is dat er duidelijkheid is over de grenzen van het mandaat van het college.
- Het lijkt onvermijdelijk dat de raad in de beginperiode van een grote crisis deels achteraf wordt geïnformeerd over genomen maatregelen. Het is wel gewenst dat het college de raad actief betreft bij de te hanteren uitgangspunten en zo de raad in positie brengt om zijn kaderstellende rol te kunnen vervullen.
- Omdat het gewenst is in een vroeg stadium van de crisis na te denken over te hanteren uitgangspunten, impliceert dit dat de raad ook niet te lang langs de zijlijn mag staan.
- Als een crisis langer duurt en mogelijk structurele effecten heeft op de dienstverlening van instellingen en bedrijven, is expliciete aandacht voor een herstelagenda gewenst.

Het onderzoek levert op dat alle gemeenten wat van andere gemeenten kunnen leren. In paragraaf 6.2 is een zogenoemde 'halen/brengen'-matrix opgenomen die illustreert welke leerervaringen gemeenten inbrengen en van welke gemeenten zij zouden kunnen leren.

Dilemma's, vragen waarop geen pasklare antwoorden kunnen worden gegeven

- Het onderzoek laat zien dat de raden in Oss en Tilburg aanvankelijk terughoudend zijn met indienen van raadvragen en moties, om het college niet voor de voeten te lopen. De raden in Arnhem en Breda zijn op dit vlak vanaf de start heel actief. Voor beide opstellingen is wat te zeggen. Per saldo lijkt het onwenselijk als een terughoudende opstelling te lang duurt (twee maanden kan hierbij wellicht een maximum zijn) en voor de actieve raden lijkt dosering gewenst. Dosering kan dan met name betrekking hebben op vragen ex artikel 40 waarop het college schriftelijk en binnen een bepaalde tijd dient te reageren.
- Het werken met een beperkt aantal grotere pakketten corona-steunmaatregelen, zoals in Breda, bevordert de transparantie van de besluitvorming. Het bevordert echter ook dat de raad om ruime mandaten wordt gevraagd in financiële zin. Wellicht kan het modulair opbouwen van grotere pakketten een uitweg bieden uit dit dilemma, waarbij de raad per module akkoord kan gaan (of niet) met het voorstel van het college.
- In Breda is door het college expliciet geformuleerd dat er een wens is maatwerk te kunnen toepassen voor 'schrijnende gevallen'. Maatwerk kan echter omslaan in willekeur. Om willekeur te voorkomen zouden uitgangspunten geformuleerd moeten worden, waarbij onvermijdelijk het gewenste maatwerk weer deels teniet wordt gedaan.

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

De door de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss geformuleerde vraagstelling richt zich op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen en op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een ander belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de raden bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en ook welke rol zij hadden kunnen of zelfs hadden moeten spelen en hoe raden in voorkomende gevallen ‘goed’ of ‘beter’ in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling onderzoek corona-steunmaatregelen: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden. 2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen? 3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten? 4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen? 5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?

	6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?
--	---

Afbakening van corona- steunmaatregel In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona steunmaatregelen worden opgevat:

- Door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
 - inwoners
 - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
 - verenigingen
 - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen. Belangrijk is ook dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, zzp'ers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed naar gericht verdiepen In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soortenmaatregelen is niet volledig hard te trekken.

2 Reactie gemeenten op corona: aanpak en organisatie

In aanvulling op de door de B3A-rekenkamers geformuleerde onderzoeksvragen, is door BEA in kaart gebracht hoe de vier gemeenten in brede zin hebben gereageerd op de corona-uitbraak en hoe zij de crisisorganisatie hebben ingericht.

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Arnhem, Breda, Oss en Tilburg lagen in de frontlinie van het coronavirus. De eerste corona-besmettingen vonden met name plaats in Brabant en ook Arnhem.
- De veiligheidsregio is, vanwege opschaling naar GRIP-4, aanvankelijk leidend bij de beheersing van de coronacrisis, vanwege de dan noodzakelijke inzet op het terrein van bevolkingszorg en inzet van hulpverleningsdiensten.
- Gemeenten richten ook hun eigen crisisorganisatie in, waarbij de ene gemeente ervoor kiest om deze 'in de lijn te organiseren' (met name Breda en Oss) en andere gemeenten de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie positioneren (zoals in Tilburg).
- De eerste corona-steunmaatregelen volgen snel op de door het Rijk aangekondigde maatregelen (op 18 maart 2020) en lopen daar deels op vooruit (de eerste lokale corona-steunmaatregelen worden aangekondigd in Breda op 14 maart, in Arnhem op 15 maart, in Oss op 18 maart en in Tilburg op 20 maart 2020).

2.1 Arnhem, Breda, Oss en Tilburg direct in frontlinie van coronavirus

Eerste besmettingen De gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt kregen als eersten in Nederland te maken met het coronavirus. Op 27 februari werd in het Elisabeth-TweeStedenZiekenhuis (ETZ) in Tilburg de eerste Nederlandse coronadiagnose gesteld. De burgemeester van Arnhem had de gemeenteraad al op 27 februari 2020 geïnformeerd over de uitbraak van het coronavirus in de Arnhemse zusterstad Wuhan. Op 5 maart wordt ook in Arnhem de eerste coronabesmetting vastgesteld.

Begin maart blijkt Brabant het zwaarst getroffen, als provincie waar in eerste instantie de meeste besmettingen worden geconstateerd, met daarbinnen belangrijke haarden in de regio's Tilburg, Breda, Uden en Veghel. Op 10 maart 2020 lichten de voorzitters van de drie Brabantse veiligheidsregio's in een gezamenlijke persconferentie toe dat vanaf dan alle grote evenementen in de provincie verboden zijn. Het verbod richt zich onder meer op festivals en dancefeesten en ook de wedstrijden in het betaalde voetbal worden verboden. Brabant is op dat moment de enige provincie waar dergelijke beperkende maatregelen worden getroffen.

15 maart 1^e lockdown Op 15 maart 2020 kondigt het kabinet de eerste landelijke lockdown aan. Daardoor sluit onder andere ook de horeca. De economische gevolgen van de lockdown zijn groot en gemeenten beraden zich daarom op eventuele maatregelen om de gevolgen voor onder meer inwoners, bedrijven en zzp'ers en al dan niet gesubsidieerde instellingen te beperken. Op 23 maart kondigt het kabinet aanvullende maatregelen aan voor onder

meer winkels, zodanig dat er niet te veel mensen in een winkel zijn en zij voldoende afstand kunnen houden.

2.2 Eerste steunmaatregelen in maart: focus op liquiditeit bedrijven & instellingen

In maart eerste corona-steunmaatregelen In Arnhem, Breda, Oss en Tilburg worden in de periode van 14 maart tot eind maart 2020 de eerste corona-steunmaatregelen genomen. Het accent ligt op uitstel van betaling van lokale belastingen en heffingen en aan de gemeente te betalen facturen voor getroffen ondernemers, het coulant omgaan met huurders van gemeentelijk vastgoed en op een vlotte betaling door de gemeente aan leveranciers en doorbetaling van subsidie aan instellingen die de overeengekomen prestaties vanwege corona niet kunnen leveren.

De gemeente Breda is de enige gemeente die in dit stadium van de coronacrisis maatregelen neemt om inkomstendaling door inwoners, bedrijven en zzp'ers te dempen. Het betreft een zogenoemd BroodNood-fonds⁸, een noodfonds COVID-19, extra budget voor Business Coach Breda en geld voor een voucherregeling gericht op financieel advies voor MKB-bedrijven. Ook met betrekking tot de uitvoering van de Tozo-regeling besluit Breda dat zij een stapje extra wil zetten, door aan de eventuele renteloze lening minder strenge eisen te stellen dan landelijk is voorgesteld.

Eerste corona-steunmaatregelen in periode van medio tot eind maart 2020	
Arnhem	<p>In de periode 18 t/m 26 maart 2020 zijn de eerste corona-steunmaatregel genomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstel belastingaanslagen (OZB, rioolheffing, afvalstoffenheffing). • Continuering dienstverlening aan inwoners met schuld (leefgeld). • Inrichting webpagina met informatie voor inwoners, bedrijven e.a. • Doorbetaling subsidie instellingen die prestatie niet kunnen leveren. • Mogelijkheid van voorschot op Tozo. • Coulant omgaan met huurvoorwaarden gemeentelijk vastgoed. • Tijdelijk verruimen expeditie-tijden t.b.v. 'ouderenuurtje'.
Breda	<p>Op 17 t/m 20 maart 2020 is eerste corona-steunmaatregel van kracht:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instellen van BroodNoodfonds (in eerste week 600 keer beroep op gedaan), bekrachtigd op 24 maart 2020. • Uitvoering Tozo-regeling, met mogelijkheid van rentedragende lening (minder strenge eisen dan landelijk voorgesteld) <p>Op 24 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oprichten noodfonds COVID-19 à € 1,2 miljoen. • Uitbreiding budget ondersteuning Business Coach Breda.

⁸ Het BroodNood-fonds is onder meer bedoeld voor werknemers met nul-urencontracten, zzp'ers en uitzendkrachten die door corona geen inkomsten meer hebben en geen spaargeld en die ook geen partner met inkomsten hebben of beroep kunnen doen op hulp van naasten.

	<ul style="list-style-type: none"> • Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Verlenen van uitstel betaling lokale belastingen, heffingen, precario en leges van afgelaste evenementen. • Aanpassing van betaling verleende subsidie aan instellingen in nood. • Uitstel van betaling van facturen voor getroffen bedrijven.
Oss	<p>Op 18 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstel gemeentelijke belastingen en heffingen. • Uitstel van betaling voor door gemeente verstuurd facturen. • Zo snel mogelijk betalen van leveranciers. • Tijdelijk gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met handhaving fietsverbod centrum. • Omzetten weekmarkten naar versmarkten. • Uitbreiding bevoorradingsuren supermarkten t.b.v. ouderen. <p>Op 24 t/m 31 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstellen invorderen dwangsommen in corona-tijd. • Doorbetaling Wmo-dienstverlening (Zorg in Natura en Pgb). • Doorbetaling voedselbank Oss.
Tilburg	<p>Op 20 maart 2020 eerste corona-steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitstel van huurbetaling voor gemeentelijke huurders. • Doorbetaling uren Diamantgroep, ondanks beperking openingstijden fietsenstallingen. <p>Op 24 t/m 27 maart volgen de volgende corona-steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen. • Uitstel betaling toeristenbelasting. • Doorbetaling zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo. • Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties. • Verstrekking laptops aan kinderen uit minimagezinnen. • Doorbetaling alfahulpen voor door klant afgezegde uren. • Verstrekken voorschot op Tozo-regeling. • Uitstel betaling reclamebelasting en BIZ-heffing. • Verkorten betalingstermijnen leveranciers van gemeente.

2.3 Inrichting lokale crisisorganisatie

Opschalen naar GRIP-4

Omdat de uitbraak van het coronavirus zodanig ingrijpend is en maatregelen vereist op bovenlokaal niveau, is landelijk begin maart besloten dat de veiligheidsregio's in de lead zijn bij het organiseren en (laten) uitvoeren van allerlei maatregelen op het terrein van bevolkingszorg. De corona-epidemie is dermate ingrijpend, dat wordt opgeschaald van GRIP-3 naar GRIP-4. Het uitroepen van een GRIP-4 status betekent dat de burgemeester van de grootste gemeente in de veiligheidsregio de leiding neemt over de, vaak vooral door het Rijk c.q. het ministerie van VWS bepaalde, uit te rollen maatregelen en

voorschriften op het terrein van gezondheidszorg en openbare orde.

Voor Arnhem en Tilburg betekent dit dat 'hun' burgemeester via de Veiligheidsregio de bestuurlijke trekker is van de op het gebied van gezondheidszorg en openbare orde te nemen maatregelen. De burgemeesters van de andere gemeenten, waaronder die van Breda (waarbij aangetekend dat de burgemeesters van Tilburg en Breda per 'toerbeurt' voorzitter zijn van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant) en Oss, participeren in het regionale beleidsteam (RBT). Alle burgemeesters zijn in hun eigen gemeente vanwege de GRIP-4 status belast met specifieke bevoegdheden op genoemde terreinen.

Lead bij de lijn of bij crisis-organisatie In alle vier de gemeenten is vastgesteld dat de coronacrisis breder impact heeft dan 'alleen' op het terrein van gezondheidszorg en openbare orde. Allerlei economische sectoren werden hard geraakt door zowel de coronaepidemie zelf als door de maatregelen van overheden op allerlei niveaus om de gezondheidseffecten te beperken. De gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg hebben bij het inrichten van de lokale crisisorganisatie en het coördineren van de corona-steunmaatregelen uiteenlopende keuzes gemaakt. In grote lijnen kan worden gesteld dat Breda en Oss de crisis op dit vlak vooral vanuit de 'staande organisatie' hebben gemanaged, dat Tilburg de crisisorganisatie naast de bestaande organisatie heeft gepositioneerd en dat er in Arnhem sprake was van een mengvorm van beide aanpakken.

Inrichting crisisorganisatie en verhouding tot lijnorganisatie van gemeente	
Arnhem	<p>Lokaal beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is een crisisorganisatie opgezet aansluitend op de Veiligheidsregio, gericht op de uitvoering van noodverordeningen en het treffen van andere maatregelen op het terrein van veiligheid en gezondheid. • Daarnaast heeft de gemeente zich georganiseerd in relatie tot de crisis, met als doel om er zo goed mogelijk mee om te gaan en de bijkomende negatieve effecten zoveel mogelijk te beperken of te voorkomen, ook in samenwerking met maatschappelijke partners. • In Arnhem is op bestuurlijk niveau gekozen voor collegiale verantwoordelijkheid. • Op ambtelijk niveau is er een Corona Finance Team ingesteld en een ABC-team dat zich richt op beleidsinterventies, naast een lokale crisisorganisatie met focus op bevolkingszorg en openbare orde. Beide teams zijn ingesteld ter versterking van de staande organisatie.
Breda	<p>Lokaal beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Breda koos voor een collegebrede collegiale inzet op corona, vanuit het idee dat corona alle beleidsvelden raakt. In de ambtelijke organisatie is een coronateam geformeerd uit diverse

	<p>disciplines, met als coördinator de manager Economische en Culturele Zaken.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit team was ingebed in de ambtelijke organisatie. De lead bij het managen van de crisis lag bestuurlijk bij het college en ambtelijk bij directie en managementteam, ondersteund door het ambtelijke 'coronateam'.
Oss	<p>Lokaal beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gemeente Oss heeft voor de aanpak van de crisis gebruik gemaakt van de staande organisatie. Het directieteam schoof wekelijks aan bij de collegevergaderingen om een goede communicatie en een snelle besluitvorming mogelijk te maken. Het directieteam liet zich ondersteunen door vier werkgroepen met elk een eigen opdracht: <ul style="list-style-type: none"> ➤ de werkgroep kritische processen, gericht op processen die voor de eigen organisatie of inwoners van vitaal belang zijn. ➤ de werkgroep P&O richtte zich op de inzet van personeel en aanpassingen van de bedrijfsvoering, zoals IT voor thuiswerken. ➤ de werkgroep economie, ofwel het Corona Team Economie, coördineerde de communicatie met ondernemers. ➤ de werkgroep sociaal domein richtte zich op het oplossen van problemen rond participatie en zorg..
Tilburg	<p>Lokaal beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als onderdeel van de GRIP-structuur is de Hoofdtakorganisatie (HTO) ingesteld met daarin de ambtelijk meest betrokkenen met als voorzitter wisselend de concerncontroller en het hoofd van het team Veiligheid en Wijken. Deze crisisstructuur is uitgebreid met de afdelingshoofden Sociaal en Economie & Arbeidsmarkt. Het team had een coördinerende rol. De staande organisatie voerde uit. • In Tilburg was de bestuurlijke aansturing van de crisis belegd bij de Stuurgroep Corona met de meest betrokken portefeuillehouders. • Rond de zomer 2020 ging Tilburg weer over naar de normale organisatie. De crisisorganisatie met de Stuurgroep Corona en de HTO is toen vervangen door een structuur met respectievelijk een bestuurlijk combi-portefeuillehoudersoverleg (PHO) op vrijdag en een ambtelijk 'corona forum'. Het corona forum is een organisatiedoorsnijdende overlegtafel. Elke dinsdag werden daar corona-gerelateerde stukken besproken, die op de vrijdag aan de orde kwamen in het combi-PHO en de dinsdag erna tot besluitvorming konden leiden in het college-overleg.

3 Overzicht en categorisering van corona-steunmaatregelen

De eerste deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag welke corona-steunmaatregelen door met name gemeenten zijn genomen. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Deelvraag gericht op welke corona-steunmaatregelen zijn genomen	Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?
---	---

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Het onderzoek laat zien dat de door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen voor een belangrijk deel overeenkomen
- Gemeenten hebben, ook vanwege de wens om maatregelen te nemen die aanvullend zijn op die van het Rijk, met name gekozen voor
 - inzet op liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen
 - en het faciliteren van bedrijven en instellingen om het inkomstenverlies te beperken en minder op directe financiële ondersteuning.
- In de vier gemeenten is een ontwikkeling te zien in het pakket steunmaatregelen waarbij in maart en april 2020 sprake is van lenigen van de eerste nood ('echte' crisismaatregelen), waarna in mei en juni 2020 sprake is van stabilisatie en 'herpakken' door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij de raad weer intensiever wordt betrokken) en vanaf de zomer 2020 aandacht voor het opstellen van herstelagenda's.

3.1 Inzet gemeenten aanvullend op corona-steunmaatregelen van het Rijk

Focus Rijk... Zoals in bijlage I nader is toegelicht, concentreert de ondersteuning door het Rijk zich op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en zzp'ers, bijvoorbeeld:
 - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
 - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
 - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
 - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
 - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
 - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
 - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
 - COL Corona overbruggingslening.
 - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

De Tozo en de NOW vormen, in combinatie met TOGS (en de TVL-regeling als opvolger van

TOGS), voor een groot deel van bedrijven en instellingen de basis voor het financieel kunnen overleven van de coronacrisis. De Tozo-regeling maakt het mogelijk dat zelfstandige ondernemers met en zonder personeel bij het wegvallen van inkomsten hun inkomen aangevuld krijgen tot het sociaal minimum (met daarbij de mogelijkheid een lening af te sluiten). De bijdrage aan het inkomen is een gift, die in principe niet terugbetaald hoeft te worden. Hetzelfde geldt voor de NOW, waarbij ondernemers tot 90 procent van de loonsom gedekt kunnen krijgen, afhankelijk van de omvang van het geleden omzetverlies, en TOGS (en later TVL) waarbij bedrijven een deel van hun vaste lasten vergoed krijgen.

... gemeenten vullen gericht aan

Alle vier de gemeenten waarop het voorliggende onderzoek zich richt, verwijzen in de toelichting op de lokaal genomen maatregelen naar de maatregelen zoals die door de Rijksoverheid al in een vroeg stadium van de coronacrisis genomen zijn. De wens is deze maatregelen niet te 'dubbelen', ook al omdat gemeenten niet beschikken over dezelfde 'diepe zakken' als het Rijk. De lokale maatregelen kunnen als volgt worden ingedeeld:

- Financiële steun, met als onderscheidende kenmerken dat de ontvanger de bijdrage van de gemeente mag houden (bij een lening is dit niet zo) of dat de gemeente een betaling kwijtscheldt.
- Liquiditeitsondersteuning, waarbij de gemeente ontvangen facturen sneller betaalt of waarbij aan de gemeente te betalen belastingen, heffingen of facturen gefaseerd betaald mogen worden (maar uiteindelijk wel betaald moeten worden).
- Faciliterende maatregelen, waarbij de gemeente anderszins probeert om bedrijven, instellingen of inwoners te helpen inkomstenverlies vanwege corona te helpen beperken.

Terughoudend met financiële steun

Gemeenten zijn, mede gelet op de hiervoor weergegeven regelingen van de Rijksoverheid, terughoudend met het verlenen van financiële steun. Financiële steun is vooral gericht op instellingen die geheel of voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies. De financiële steun krijgt dan vorm in besluiten om de subsidie voor deze instellingen door te betalen ook als de instellingen de prestaties die zij worden geacht te leveren niet kunnen leveren vanwege corona. Omdat het doorbetalen van onder meer instellingen op het gebied van Wmo en jeugdzorg niet resulteert in extra uitgaven ten opzichte van de begroting, worden deze besluiten in de regel niet voor goedkeuring voorgelegd aan de raad. Andere vormen van financiële steun betreffen:

- Kwijtschelden van gemeentelijke belastingen of heffingen (vaak nadat eerst uitstel is verleend) voor een bepaalde periode.
- Kwijtschelden van huur van gemeentelijk vastgoed voor een bepaalde periode.
- Matching van door het Rijk voor culturele instellingen (met name de zogenoemde 'culturele basisinfrastructuur') extra ter beschikking gestelde subsidies.

De gemeente Breda heeft aanvullend enkele financiële steunmaatregelen genomen. Dit betreft met name uitbreiding van het budget voor ondersteuning van bedrijven door Business Coach Breda, het instellen van vouchers voor financieel advies aan MKB-

bedrijven en het instellen van een BroodNood-fonds voor inwoners waarvoor geldt dat het inkomen sterk is gedaald vanwege corona tot onder het sociaal minimum terwijl er geen opvang is in de vorm van een partner met inkomen of een uitkering.

Daarnaast geeft het Bredase college op 24 maart 2020 in een raadsbrief aan maatwerk te willen leveren voor “schrijnende gevallen”. Hieronder wordt verstaan bedrijven die “buiten de boot vallen” wat betreft Rijksregelingen of reguliere financiering, die als gevolg van de coronacrisis in de problemen komen maar die in de basis rendabel c.q. perspectiefvol zijn. De gemeente Breda heeft voor financiële maatwerkondersteuning uitgangspunten geformuleerd: bedrijven of verenigingen dienen “in de basis rendabel c.q. perspectiefvol te zijn” en de omvang van de steun wordt afgestemd op de specifieke financiële positie van de aanvrager. Eén van de uitgangspunten is dat de ondersteuning de vorm krijgt van een achtergestelde renteloze lening. De uitgangspunten en de gekozen vorm onderstrepen de terughoudendheid van de gemeente op dit vlak.

Inzet op
liquiditeit

Deze vorm van ondersteuning sluit aan bij het karakter van veel door Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen, waarbij wordt ingezet op liquiditeitsverbetering van bedrijven en instellingen. Maatregelen met deze focus betreffen onder meer:

- Uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges.
- Uitstel van betaling van door de gemeente te versturen facturen voor dienstverlening.
- Uitstel van huurbetalingen voor huurders van gemeentelijk vastgoed.
- Versneld betalen van door de gemeente te betalen facturen van leveranciers.
- In enkele gevallen ondersteunen van bedrijven of instellingen met een lening.

Het budgettaire beslag voor de gemeente is in principe kleiner dan bij financiële steun, als verleende leningen of gegeven uitstel van betaling uiteindelijk resulteert in (terug-)betaling. De vraag is of, zeker met het langer duren van de coronacrisis, bedrijven en instellingen aan deze verplichting uiteindelijk wel kunnen voldoen.

Een andere vorm van ondersteuning door gemeenten, waarvoor in alle vier gemeenten is gekozen, betreft het (geheel of deels) continueren van subsidies aan instellingen ondanks dat deze vanwege corona(maatregelen) de met de gemeente overeengekomen prestaties niet kunnen leveren. Maatregelen richten zich onder meer op (alle of een deel van de) gesubsidieerde instellingen in de volgende sectoren: jeugdhulp, Wmo, doelgroepenvervoer, sociale werkvoorziening, culturele instellingen, sportverenigingen en dorps- en wijkcentra. Het continueren van subsidie resulteert niet in extra budgettair beslag.

Faciliteren ondernemers in nieuwe situatie Een derde vorm van corona-steunmaatregelen waarop alle gemeenten, zij het op uiteenlopende manieren, inzetten, betreft het faciliteren van met name bedrijven om het opgelopen omzetverlies te beperken door aan deze bedrijven op bepaalde aspecten meer 'ruimte' te bieden om hun bedrijfsvoering af te stemmen op de nieuwe werkelijkheid van een coronasamenleving.

Voorbeelden zijn:

- Tijdelijk invoeren van gratis parkeren voor een deel van het centrumgebied.
- Toestaan van terrasuitbreidingen of overkappingen voor een bepaalde periode.
- Toestaan van 'drive thru's' voor bedrijven in detailhandel en dienstverlening.
- Verruiming venstertijden supermarkten ten behoeve van ouderenuurtje 's ochtends.
- Bijdrage voor 'City Hosts' om bezoekers coronaproof door de binnenstad te leiden.
- Bijdrage aan campagnes om kopen bij lokale ondernemers te stimuleren.
- Omzetten van weekmarkten naar versmarkten, zodat de markt deels door kan gaan.
- Verruiming van gebruiksperiode van verleende vergunningen voor kermisstandplaatsen.

3.2 Maatregelen grotendeels gelijkgericht met enkele lokale accenten

Grote overeenkomsten... De hiervoor toegelichte inzet van gemeenten op het terrein van corona-steunmaatregelen is voor een belangrijk deel gelijkgericht. Het lokale maatregelenpakket is voornamelijk gericht op het volgende soort ondersteuningsmaatregelen:

- Liquiditeitsondersteuning van bedrijven en instellingen, zoals hiervoor beschreven door uitstel van betaling van lokale belastingen, heffingen, precario en leges, uitstel van betaling van huur of van facturen en het zelf als gemeente snel betalen van facturen.
- Faciliteren van het aanpassen door met name bedrijven van hun bedrijfsvoering op de nieuwe omstandigheden in een 'corona-samenleving', bijvoorbeeld door het toestaan van terrasuitbreiding.
- Doorbetaling van subsidies aan gesubsidieerde instellingen zonder dat deze, vanwege corona, de overeengekomen prestaties kunnen leveren.
- Inzet op informatievoorziening aan bedrijven, zzp'ers en instellingen over ondersteuning (door Rijk, provincie en gemeente), ook ten behoeve van de gemeenteraad.

... enkele lokale accenten De specifieke lokale accenten maken maar een beperkt deel uit van de door gemeenten getroffen maatregelen. Uitgesplitst naar de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg betreffen onder meer de volgende maatregelen:

Specifieke lokale accenten in door gemeenten gekozen corona-steunmaatregelen	
Arnhem	Lokale accenten: <ul style="list-style-type: none"> • Bijdrage aan Noodfonds van Stichting Ondernemersfonds Arnhem. • Inzetten van 'City Hosts' voor gastvrij en coronaproof ontvangen van bezoekers aan de binnenstad. • Samen met Stadsmarketing Arnhem gebruiken van 'Dit is Pas Arnhem'-pas en bijbehorende 'pluim' t.b.v. lokale ondernemers.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pilot 'Geldzaken & Ondernemen' gericht op ondernemers die (mede) vanwege corona in de schulden zijn geraakt.
Breda	<p>Lokale accenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instelling van een BroodNood-fonds. • Oprichting van een noodfonds COVID-19 t.b.v. liquiditeit van bedrijven. • Uitbreiding budget voor ondersteuning Business Coach Breda. • Instellen vouchers voor financieel advies voor MKB. • Met subsidieontvangers die meer dan € 1 miljoen ontvangen individuele gesprekken voeren om eventueel maatwerk te kunnen bieden. • Aanpassing/verlaging van tarieven in contracten voor afvalinzameling als aanbieders vanwege corona veel minder afval aanbieden. • Aanpassing van subsidiabel percentage van begroting op terrein van sport en evenementen. • Campagne #Bredakooplokaal. • Uitbreiding ondersteuningsmiddelen voor starters, scale-ups en 'schrijnende gevallen'.
Oss	<p>Lokale accenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdelijk invoeren van gratis parkeren in deel van centrumgebied. • Tijdelijk stoppen met fiscale handhaving fietsverbod centrumgebied. • Toestaan van enkele 'drive thru's' in de gemeente. • Geldlening aan Stichting Cultureel Centrum De Hoeve in Lith om acute liquiditeitsproblemen door omzetsdaling te kunnen overleven.
Tilburg	<p>Lokale accenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toestaan van diverse 'drive thru's'. • Convenant 'ketensolidariteit horeca Tilburg'. • Doorvoeren van maatregel 'verantwoord verplaatsen' van verkeer in een 1,5 meter-samenleving (waarbij er in de raad discussie was of dit primair een corona-steunmaatregel was). • Ondersteuning Tilburgse markten met advies en vergoeding voor inkomstenderving. • Starterslift Overbruggingsleningen (SOL) voor ondernemers. • Verstrekking laptops aan schoolkinderen uit minimahuishoudens.

3.3 Van crisis naar 'herpakken' naar uitwerken van een herstelagenda

In de door gemeenten genomen corona-steunmaatregelen is een globale ontwikkeling zichtbaar, die als volgt kan worden samengevat:

- In de periode van maart en april 2020 is sprake van lenigen van de eerste nood

(‘echte’ crisismaatregelen).

- In mei en juni 2020 is sprake van stabilisatie en ‘herpakken’ door de gemeente van reguliere beleidsvorming (waarbij ook de gemeenteraad intensiever wordt betrokken).
- Vanaf de zomer 2020 is er aandacht voor het opstellen van herstelagenda’s.

De meeste hiervoor toegelichte corona-steunmaatregelen zijn genomen in de eerste weken en maanden van de coronacrisis. Het accent ligt op het lenigen van de eerste nood die er is bij bedrijven, ondernemers en instellingen vanwege het wegvallen van inkomsten.

Tegen de zomer 2020 is de eerste golf van de corona-pandemie voorbij. Het onderwijs en de economie kunnen in aangepaste vorm doorstarten. Ook het karakter van de steunmaatregelen verandert. In de tweede fase is er meer aandacht voor het creëren van ruimte om te ondernemen en het versterken van het aanpassingsvermogen van inwoners en bedrijven. De volgende aanzetten voor een herstelagenda zijn gevonden:

- Het college van de gemeente Arnhem presenteert op 7 juli 2020 een voorstel aan de raad voor een Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis. Belangrijke ‘insteek’ is de constatering dat vanwege corona er een toegenomen kans is op blijvende werkloosheid van inwoners vooral uit specifieke kwetsbare groepen. Deze herstelagenda doet voorstellen voor investeringen op de volgende punten:
 - Ondersteuning van mensen die nieuw instromen in de bijstand met scholing, begeleiding en coaching;
 - Extra investeringen in mensen die al langer aan de kant staan;
 - Extra inzet op de grootste risicogroepen: zzp’ers, jongeren en statushouders;
 - Extra inzet op kwetsbare Arnhemmers die structurele ondersteuning nodig hebben
- De tweede monitor ‘Tilburg onder Corona’ van september 2020 heeft als ondertitel ‘Van crisismaatregelen naar herstel en inspelen op de toekomst’. De monitor bevat naast een overzicht van tot dan door Rijk, provincie en de gemeente Tilburg genomen maatregelen ook voorlopige inzichten over hoe de gemeente ondernemers kan stimuleren als de samenleving normaliseert en gewend raakt aan de 1,5 meter-samenleving. In oktober 2020 publiceert de gemeente het koersdocument ‘Tilburg Circulair 2021-2025’ waarin de inzet op een lokale, meer duurzame economie wordt gekoppeld aan het streven om als gemeente versterkt uit de coronacrisis te komen.
- In het tweede maatregelenpakket van de gemeente Breda, zoals op 7 mei aan de raad wordt gepresenteerd, is aandacht voor een herstelagenda. Bij de raadsbrief is een nota ‘Middellange termijn aanpak effecten coronavirus: uitgangspunten, maatregelen en doelgroepen’ d.d. 6 mei 2020 opgenomen. De nota bevat twee soorten maatregelen:
 - Overkoepelende, generieke maatregelen.
 - Sectorspecifieke maatregelen.Bij de sectorspecifieke maatregelen wordt onder meer ingezet op:
 - Zogenaemde ‘Unlock Challengers’, gericht op het uitzetten van concrete vragen van ondernemers (indien mogelijk via Plan Breda) om bedrijven uit te dagen met creatieve ideeën te komen voor de 1,5 meter economie en voor herstel en transitie.
 - Campagne #Bredakooplokaal.
 - Integraal herstelplan toeristische en vrijetijdssector.

4 Gemaakte afwegingen en meegewogen belangen en risico's

De tweede en derde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, betreft de vraag op basis van welke afwegingen corona-steunmaatregelen genomen zijn en met name welke belangen en risico's in deze afweging zijn betrokken.

Relevante deelvragen	Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?
	Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het beheersen van de financiële risico's voor de gemeente veel aandacht gekregen, onder meer in discussies in de gemeenteraad en in de door het college naar de raad verzonden documenten.
- De raad vroeg in Arnhem, Breda en Oss expliciet om uitwerking van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's, om beter om te kunnen gaan met de grote onzekerheden.
- Daarnaast hebben gemeenten in bredere zin uitgangspunten geformuleerd waarin onderkende risico's, belangen en te maken afwegingen doorklinken:
 - De gemeente Oss heeft in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die de gemeente wil innemen wat betreft corona-steunmaatregelen. Deze zijn vastgelegd in een opinienota COVID-19 en in juni 2020 met de raad besproken.
 - De gemeente Breda heeft bij de eerste twee pakketten corona-steunmaatregelen op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd voor de inzet van de gemeente en hoe middelen effectief en doelmatig ingezet kunnen worden.
 - Het college van Arnhem heeft medio mei 2020 aan de raad toegelicht te focussen op twee 'urgente impactthema's': sociaalmaatschappelijk (i.c. 'welzijn' breed opgevat) en sociaaleconomisch (gericht op economie, werk en inkomensondersteuning). In oktober 2020 is het 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' vastgesteld.
 - In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van corona-steunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

4.1 Veel aandacht voor beheersing van financiële risico's vanwege corona

Onzekerheid & scenario's De onzekerheid waar gemeenten mee te maken hebben bij het bepalen van hun rol en inzet wat betreft corona-steunmaatregelen, is op 29 april 2020 kernachtig verwoord door de wethouder Financiën van de gemeente Arnhem:

- "... Ik leef in volstrekte onzekerheid. Dit is een crisis die ik nog nooit heb meegemaakt. De impact is zo onzeker."

De raad in Arnhem, Breda en Oss heeft door raadsvragen en moties het college verzocht

scenario's uit te werken om meer inzicht in en grip te krijgen op de gevolgen van corona:

Scenario-uitwerking van financiële en/of beleidsmatige impact van corona	
Arnhem	<ul style="list-style-type: none"> • De raad verzocht het college op 29 april 2020 via een motie snel met scenario's te komen vanwege in beeld gebrachte risico's en deze bij voorkeur tijdens het proces van de Perspectiefnota aan te bieden. • Op 19 mei 2020 stuurt het college de raadsbrief 'Aanpak en scenario's coronacrisis' naar de raad. Daarin geeft het college aan te werken met "adaptieve scenario's waarbij het handelingsperspectief steeds wordt aangepast aan de mate van impact die de crisis op verschillende beleidsvelden van de samenleving heeft." De motie heeft nog niet geresulteerd in het voorleggen aan de raad van meerdere (financiële of beleidsmatige) scenario's waaruit de raad kan kiezen.
Breda	<ul style="list-style-type: none"> • In Breda heeft de raad onder meer op 16 april en 14 mei 2020 gevraagd om uitwerking van scenario's. Bij de bespreking van het tweede pakket corona-steunmaatregelen op 14 mei 2020 constateren fracties dat er maar één scenario is uitgewerkt. • In de raadsbrief 'Financieel inzicht en overzicht effecten' van 7 mei 2020 verwijst het college naar door het Centraal Planbureau (CPB) opgestelde scenario's, maar geeft aan dat het financiële effect van deze scenario's lastig is in te schatten. De duur van de crisis is sterk bepalend. Het college licht op 14 mei 2020 toe dat het college probeert het meest realistische scenario te presenteren bij de kaderbrief en dat daarvoor voortschrijdend inzicht opgebouwd moet worden.
Oss	<ul style="list-style-type: none"> • De raad van Oss vraagt op 4 juni 2020 om scenario's waarin de financiële gevolgen van de coronacrisis en genomen maatregelen in kaart worden gebracht. • Het college heeft de opdracht uitgevoerd en de analyse opgenomen in de programmabegroting 2021-2024. De gemeente heeft daartoe een onderzoek van AEF voor de VNG doorvertaald naar de gemeente Oss. AEF onderscheidt in dit onderzoek twee scenario's: 'best case-scenario: er komt geen tweede golf en 'worst case-scenario: er komt een tweede golf met een nieuwe lockdown voor twee maanden.
Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> • BEA heeft geen concrete raadsvragen of moties gevonden in Tilburg gericht op scenario-uitwerkingen. • Het college bericht de raad op 26 januari 2021 dat de (dan vierde) monitor 'Tilburg onder Corona' inzicht biedt in de actualiteit van de crisis, de mogelijke handelingsperspectieven en de financiële

	<p>gevolgen. Het college geeft aan dat met het vaccinatieprogramma een nieuwe fase van de crisis is aangebroken, die uitzicht biedt op het einde daarvan, en dat “we kunnen vooruitkijken over de effecten van corona (...) op de stad. Voor een aantal gebieden (...) kan daarbij in scenario’s worden gedacht. De gemeente (...) maakt daarbij gebruik van de expertise die er al is op het gebied van scenario-denken”.</p>
--	--

De conclusie is dat feitelijk door de vier gemeenten beperkt gebruik is gemaakt van scenario-analyses en dat de raad in geen van de gemeenten meerdere scenario’s is voorgelegd.

Beheersing van risico’s Deze conclusie laat onverlet dat door colleges en raden wel aandacht is besteed aan inzichtelijk maken van met name financiële risico’s en hoe deze kunnen worden beheerst.

De volgende beelden illustreren dit:

- Op 19 mei 2020 stuurt het college in Arnhem een raadsbrief met als onderwerp ‘Aanpak en scenario’s coronacrisis’, met daarin aandacht voor de financiële en beleidsmatige impact van corona. Aangegeven is dat er een eerste impactanalyse is en dat wordt gewerkt aan een monitor en dashboard. Belangrijk is hoe de gemeente extra kosten en gederfde inkomsten kan dekken en dat daar nauw overleg over is met provincie en Rijk maar dat “ook voor hen geldt dat op dit moment nog geen toezeggingen gedaan kunnen worden” en dat er door beide bestuurslagen “op dagelijkse basis nieuwe beleidsregels worden uitgeschreven die impact hebben op de gemeente en onze inwoners”.
- Op 2 juni geeft het college in de raadsbrief ‘Arnhemse aanpak: de weg vooruit’ aan dat “bij een crisis met een impact zoals nu bij corona, de gemeente kan helpen dempen maar de gemeente is niet dé verzekeringnemer van alle risico’s”.
- In Breda gaat de raad akkoord met het ter beschikking stellen van middelen voor het college bij het tweede pakket corona-steunmaatregelen in mei 2020 (gaat om € 6,8 miljoen die uit de reserves worden voorgefinancierd). December 2020 schetst het college de financiële contouren van een derde steunpakket van € 8,63 waarover begin januari 2021 raadvragen worden gesteld omdat de dekking nog niet volledig is geregeld en het college aangeeft dat de eigen reserves maximaal voor € 4,3 miljoen kunnen worden aangesproken afhankelijk van de van het Rijk te ontvangen compensatie.
- In Oss zijn in het voorjaar generieke uitgangspunten geformuleerd voor de rol die het college ziet voor de gemeente bij de corona-aanpak. Uitgangspunten zijn onder meer dat de gemeente inkomenssteun geeft aan inwoners maar geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren en dat de gemeente een (ook financieel) gezonde organisatie is en wil blijven. In de opinienota waarin een en ander is uitgewerkt, geeft het college aan dat het voor 2020 benodigde extra budget nog niet precies ingeschat kan worden maar naar verwachting goed te overzien zijn en opgevangen kunnen worden. De onzekerheid schuilt volgens het college vooral in langetermijneffecten, vanwege extra uitgaven voor schuldhulpverlening en bijstand en gederfde inkomsten (parkeren, toerisme). Het college betreft deze risico’s bij de uitwerking van de begroting voor het nieuwe jaar.

- In Tilburg is eind 2020 discussie over de financiële risico's die de gemeente loopt, aan de hand van een door het college opgesteld raadsvoorstel d.d. 6 november 2020. Het college merkt in het raadsvoorstel op dat "uit signalen blijkt dat het proces en de bijbehorende financiële verwerkingswijze niet voor iedereen voldoende helder zijn". Het college heeft daarom een beslisboom en stroomschema opgesteld om transparant te maken waarover het college kan besluiten en wat voorgelegd wordt aan de raad. Het college besluit als de maatregel al meegenomen is in een compensatiepakket van het Rijk, als de uitgaven gedekt kunnen worden uit 'bestaande budgetten' of als de lasten de € 75.000 niet overtreffen. Daarnaast wordt voorgesteld de financiële bevoegdheden van het college te verruimen om zo sneller maatregelen te kunnen treffen.
De raad neemt op 4 december 2020 een amendement aan waarin het raadsvoorstel wordt overgenomen maar dat het mandaat van het college wordt beperkt tot 2021 en dat het maximale bedrag van het mandaat wordt begrensd tot € 500.000.

Het globale beeld is dat het college in Breda het ruimste financiële mandaat heeft gekregen om maatregelen te treffen. In Tilburg heeft de raad enerzijds het college mandaat gegeven maar het mandaat ook duidelijk begrenst. In Oss en Arnhem is een en ander minder expliciet geregeld waarbij in Oss het college in het voorjaar uitgangspunten heeft opgesteld die bevorderen dat de gemeente financieel niet te veel hooi op de vork neemt.

4.2 Uitgaven gemeenten in perspectief van compensatie door het Rijk

De coronacrisis trekt een zware wissel op de gemeentelijke financiële huishouding. Diverse inkomsten vallen weg of vallen tegen (bijvoorbeeld parkeerinkomsten, toeristenbelasting) en daar staan voor de gemeente extra kosten tegenover. De extra kosten betreffen de kosten van de corona-stimuleringsmaatregelen, maar gemeenten hebben bijvoorbeeld ook extra kosten vanwege het toegenomen afvalaanbod dat verwerkt moet worden.

Het Rijk heeft in overleg met de VNG een compensatiepakket voor gemeenten ontwikkeld⁹. Dit pakket biedt de gemeenten compensatie voor kosten die buiten hun invloedssfeer liggen en voor kosten die gemeenten maken uit het oogpunt van een maatschappelijk belang dat ook door het Rijk wordt onderschreven (bijvoorbeeld huurvrijstelling voor sportclubs, compensatie van de kosten van noodopvang voor kinderdagverblijven, enzovoort). Een deel van de compensatiemaatregelen zijn geoormerkt en andere vrij te besteden. Financiële risico's voor gemeenten treden op wanneer de gemeente:

- Meer inkomsten derft dan door het Rijk worden gecompenseerd.
- Meer (extra) kosten maakt voor vitale voorzieningen dan het Rijk compenseert.
- Meer kosten maakt voor maatregelen dan door het Rijk wordt gecompenseerd.
- Ook maatregelen neemt die niet door het Rijk worden gecompenseerd.

Aan de andere kant kunnen gemeenten ook geld overhouden aan de coronacrisis wanneer

⁹ Zie bijlage I voor een toelichting hierop.

zij door het Rijk meer gecompenseerd krijgen dan ze uitgeven. Dat kan het geval zijn wanneer gemeenten bijvoorbeeld ambtenaren die het door de coronacrisis minder druk hebben, inzetten voor de uitvoering van een bewerkelijke maatregel als de Tozo. De tot dusver bekende compensatie van het Rijk voor gemeenten resulteert in extra inkomsten voor de vier gemeenten van circa € 7,3 miljoen voor Oss tot tussen € 22,5 en € 23 miljoen voor Arnhem en Tilburg:

Pakket	Jaar	Doel	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
1	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 707.996,28	€ 715.720,00	€ 307.296,35	€ 873.743,25
1	2020	Inhaal Jeugd	€ 427.751,46	€ 326.616,88	€ 196.995,09	€ 473.029,37
1	2020	Inhaal Wmo	€ 127.261,81	€ 119.646,77	€ 71.143,98	€ 151.125,81
1	2020	mutatie Participatie	€ 1.335.972,37	€ 1.137.906,94	€ 894.353,21	€ 1.441.345,76
1	2020	Toeristen/parkeerbelasting	€ 1.888.000,00	€ 2.039.000,00	€ 364.000,00	€ 1.806.000,00
1	2020	Eigen bijdrage Wmo	€ 228.606,87	€ 229.434,51	€ 105.833,17	€ 197.650,79
1	2020	Noodopvang kinderen ouders cruciaal beroep	€ 191.038,76	€ 211.997,47	€ 108.665,38	€ 239.599,20
1	2020	mutatie Maatschappelijke opvang	€ 2.098.441,01	€ 1.590.228,81	€ 828.847,13	€ 1.963.775,14
1	2020	mutatie Vrouwenopvang	€ 246.212,07	€ 246.342,66	€ 0,00	€ 176.304,41
1	2020	mutatie Voorschoolse voorziening peuters	€ 83.901,92	€ 81.024,31	€ 41.574,14	€ 102.133,97
2	2020	Schrappen opschalings korting 2020	€ 758.191,85	€ 711.211,96	€ 352.511,15	€ 933.917,35
2	2020	Lokale culturele voorzieningen	€ 704.130,34	€ 703.318,57	€ 303.854,16	€ 877.476,27
2	2020	Buurt- en dorpshuizen	€ 207.786,79	€ 188.834,75	€ 83.257,36	€ 257.226,56
2	2020	Vrijwilligers organisaties	€ 66.394,54	€ 75.679,71	€ 37.670,26	€ 85.350,03
2	2020	Toezicht en handhaving	€ 462.676,15	€ 507.175,30	€ 230.241,19	€ 627.205,04
2	2020	mutatie Participatie	€ 742.206,87	€ 632.170,52	€ 496.862,89	€ 800.747,64
2	2020	extra kosten verkiezingen	€ 217.334,00	€ 280.530,00	€ 149.513,00	€ 221.958,00
2	2020	Precario belasting & markt-/evenementenleges	€ 191.971,00	€ 235.466,00	€ 50.456,00	€ 153.274,00
2	2021	Schrappen opschalings korting 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2020	Continuïteit van zorg (COVID 19) 2020	€ 222.519,78	€ 205.869,98	€ 123.730,29	€ 265.323,79
3	2020	Compensatie quarantainekosten 2020	€ 49.058,81	€ 44.441,56	€ 19.377,84	€ 61.131,12
3	2020	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2020	€ 914.968,68	€ 408.368,53	€ 130.451,60	€ 710.293,26
3	2020	Gemeentelijk schuldenbeleid 2020	€ 217.730,64	€ 185.959,23	€ 75.018,83	€ 258.555,84
3	2020	Bijzondere bijstand 2020	€ 75.680,91	€ 64.871,04	€ 25.965,54	€ 90.233,78
3	2020	Continuïteit van zorg beschermd wonen 2020	€ 228.900,72	€ 109.956,35	€ 61.669,31	€ 184.725,92
3	2020	Crisisdienstverlening 2020	€ 455.436,00	€ 475.907,00	€ 0,00	€ 441.358,00
3	2020	Jeugd aan zet				
3	2021	Aanvullende pakket re-integratiekosten 2021	€ 2.104.331,33	€ 939.204,48	€ 300.024,91	€ 1.633.599,48
3	2021	Gemeentelijk schuldenbeleid 2021	€ 445.120,32	€ 380.168,03	€ 153.365,66	€ 528.581,82
3	2021	Bijzondere bijstand 2021	€ 154.719,21	€ 132.619,92	€ 53.082,97	€ 184.470,54
3	2021	Impuls re-integratie 2021	€ 1.123.694,55	€ 501.526,99	€ 160.210,68	€ 872.327,85
3	2021	Cultuurmiddelen 2021	€ 2.751.532,39	€ 2.184.174,91	€ 576.131,45	€ 2.628.929,75
3	2021	Crisisdienstverlening 2021	€ 1.302.935,00	€ 1.626.654,00	€ 0,00	€ 1.288.013,00
3	2021	Extra kosten verkiezingen 2021	€ 186.179,90	€ 231.676,85	€ 118.534,35	€ 263.440,92
Totalen						
1	2020	Totaal 1e pakket 2020	€ 7.335.182,53	€ 6.697.918,36	€ 2.918.708,45	€ 7.424.707,70
2	2020	Totaal 2e pakket 2020	€ 3.350.691,54	€ 3.334.386,81	€ 1.704.366,01	€ 3.957.154,89
3	2020	Totaal 3e pakket 2020	€ 2.164.295,55	€ 1.495.373,68	€ 436.213,41	€ 2.011.621,72
2	2021	Totaal 2e pakket 2021	€ 1.733.009,95	€ 1.625.627,33	€ 805.739,78	€ 2.134.668,22
3	2021	Totaal 3e pakket 2021	€ 8.068.512,70	€ 5.996.025,17	€ 1.361.350,02	€ 7.399.363,36
1+2+3	2020	Totale steun 2020	€ 12.850.169,63	€ 11.527.678,85	€ 5.059.287,87	€ 13.393.484,30
1+2+3	2021	Totale steun 2021	€ 9.801.522,65	€ 7.621.652,49	€ 2.167.089,80	€ 9.534.031,58
1+2+3	20+21	Totale steun 2020 + 2021	€ 22.651.692,28	€ 19.149.331,34	€ 7.226.377,67	€ 22.927.515,88
Inwoners 1-1-2020			161.350	184.070	91.915	219.797
Totale steun 2020 + 2021 per inwoner			€ 140,39	€ 104,03	€ 78,62	€ 104,31

Het overzicht levert de volgende conclusies op:

- De compensatiebijdragen van het Rijk variëren omgerekend naar inwoner van € 78,62 voor Oss tot € 140,39 voor Arnhem.
- De compensatie van het Rijk voor ondernemingen, waaronder zzp'ers en waarbij veel maatschappelijke organisaties kwalificeren als onderneming, telt op tot circa € 48

miljard (zie bijlage I). Dat is omgerekend naar inwoner circa € 2.750 voor drie nu bekende steunpakketten (waarbij steunpakket 3 doorloopt in 2021), grotendeels als gift en deels als lening.

- De compensatie van het Rijk voor gemeenten wordt door gesprekspartners voor het rekenkameronderzoek gekwalificeerd als wellicht niet volledig kostendekkend maar wel “ruimhartig”.

Een definitief beeld van de financiële consequenties van de coronacrisis voor gemeenten is nog niet te geven. Ten eerste zijn de feitelijke kosten door de gemeenten nog niet definitief vastgesteld en ten tweede is er nog onzekerheid over de definitieve compensatiebedragen die de gemeenten van het Rijk ontvangen.

4.3 Wisselende aandacht voor formuleren uitgangspunten voor inzet gemeente

De vier gemeenten hebben de uitgangspunten voor de vraag welke rol de gemeente wil spelen en welke steunmaatregelen zij wel en of niet wil nemen, verschillend uitgewerkt.

- In Oss zijn in het voorjaar van 2020 richtinggevend generieke uitgangspunten geformuleerd.
- In Breda zijn bij het eerste en tweede steunpakket op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten geformuleerd.
- In Arnhem heeft het college medio mei 2020 focus aangebracht in de gemeentelijke inzet en deze uitgewerkt in een ‘afwegingskader corona 2020-2021’ medio oktober 2020.
- In de gemeente Tilburg lijken uitgangspunten voor de invulling van coronasteunmaatregelen minder expliciet uitgewerkt en vastgelegd.

Generieke uitgangspunten in Oss

In een vroeg stadium van de coronacrisis hebben directieteam en college zich gebogen over de vraag wat bij de te nemen steunmaatregelen het uitgangspunt zou moeten zijn. De volgende uitgangspunten zijn vanaf het voorjaar 2020 door Oss gehanteerd:

1. Inkomensteun voor wie dat nodig heeft, geen omzetsteun aan bedrijven of sectoren.
2. Helpen verdienen is beter dan helpen besparen.
3. Op naar werk.
4. We investeren in samenleven.
5. We investeren in zorgcontinuïteit.
6. We zijn en blijven een gezonde organisatie.

Deze uitgangspunten zijn later vastgelegd in een in juni 2020 met de raad besproken opinienota COVID-19. Door gesprekspartners is aangegeven dat de duidelijke uitgangspunten ‘rust hebben gebracht’. Het was duidelijk waarom de gemeente bepaalde initiatieven wel zou kunnen en willen steunen en andere niet. Het voorkwam dat bij elke afzonderlijke vraag om ondersteuning van de gemeente door de gemeente ‘vanaf nul’ moest worden nagedacht over de te hanteren uitgangspunten en beoordelingscriteria.

In Breda focus

De gemeente Breda heeft bij het eerste en vooral bij het tweede pakket maatregelen met

op effectiviteit name op het niveau van soorten maatregelen uitgangspunten voor haar rol en inzet & doelmatigheid geformuleerd:

- Effectiviteit en doelmatigheid (niet met zoveel woorden benoemd, maar er zijn diverse uitgangspunten op operationeel niveau die hier betrekking op hebben).
- Rechtvaardigheid, bijvoorbeeld als er 'schrijnende gevallen' zijn die geen beroep kunnen doen op landelijke regelingen maar waarbij wel sprake is van levensvatbaarheid.
- Proportionaliteit. De middelen staan in verhouding tot de maatschappelijke behoefte.
- Mogelijkheid open willen houden voor het toepassen van maatwerk.
- Keuze voor generieke maatregelen boven bewerkelijke maatwerkmaatregelen.
- Rechtmatigheid en het voorkomen van willekeur.

Het uitgangspunt van effectiviteit en doelmatigheid van de gemeentelijke inzet is op diverse momenten en in verschillende documenten nader uitgewerkt, onder meer langs de volgende lijnen:

- Maatregelen zijn aanvullend op Rijksmaatregelen.
- Maatregelen stapelen is echter niet de bedoeling.
- Aanvragers dienen levensvatbaar te zijn om te borgen dat geld niet wordt 'weggegooid'.
- Steun aan regionaal werkende zorgaanbieders kan worden verleend onder de voorwaarde dat ook andere gemeenten waar de instelling voor werkt meedoen.
- Als ondersteuning structureler wordt, worden extra eisen gesteld aan toekenning.
- Onderdeel daarvan is dat ook andere stakeholders hun inbreng moeten leveren.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager zo mogelijk een tegenprestatie levert en dat, als het uitgangspunt 'behoud van werk' is, er geen ontslagen volgen.

Het college geeft verder in de toelichting op het tweede pakket steunmaatregelen van mei 2020 aan dat het verwacht dat ondersteuning het meest effectief is als deze gericht is op het verkleinen van de vaste lasten, het verlenen van directe steun in acute situaties en door vrijwilligersorganisaties en verenigingen te ondersteunen met kennis en expertise. Daarnaast kunnen publieke of private prestatieafspraken (subsidies en contracten) worden aangepast om de continuïteit van betreffende bedrijven of instellingen te borgen.

Arnhems afwegingskader corona 2020-2021

Het Arnhemse college heeft op 13 oktober een raadsbrief getiteld 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021' toegezonden aan de raad. De aanleiding is dat de raad in een motie van 2 september 2020 aandacht vraagt voor de gevolgen van uitstel van betaling voor gesubsidieerde instellingen in Arnhem. Als op uitstel geen afstel volgt, kunnen instellingen in de (financiële) problemen komen op het moment dat alsnog moet worden betaald. Met het afwegingskader wordt de raad geïnformeerd over en betrokken bij door het college te maken afwegingen ten aanzien van al dan niet gesubsidieerde verenigingen en organisaties. Het afwegingskader ziet niet op de bredere afweging die gemaakt kan of moet worden tussen, bijvoorbeeld, het ondersteunen van verenigingen en organisaties enerzijds versus het ondersteunen van andere door de coronacrisis getroffen doelgroepen

(bijvoorbeeld bedrijven die omzet hebben verloren of inwoners met uiteenlopende problematieken).

De raadsbrief met het afwegingskader bevat onder meer de volgende uitgangspunten:

- De aanvrager dient eerst beroep te doen op Rijksregelingen (die zijn 'voorliggend').
- Keuze voor generieke maatregelen en hanteren van een afwegingskader voor maatwerk.
- Gemeente zal ondersteuning eerder overwegen als zonder dat het risico bestaat dat bedrijven en instellingen vanwege corona hun maatschappelijke of economische bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren.
- Kwijtschelding (geheel of deels) van uitgestelde huur of gemeentelijke belasting is mogelijk als organisaties zonder in gevaar komen en hun bijdrage aan de samenleving niet meer kunnen leveren en de gemeente mogelijk later huur- of belastinginkomsten mist.
- Tegenover ondersteuning staat dat de aanvrager kijkt of alternatieve inzet mogelijk is.

Op deze manier hoopt het college te borgen dat de in te zetten middelen effectief en doelmatig worden ingezet en dat een en ander recht doet aan "wat wij maatschappelijk en sociaaleconomisch van groot belang vinden".

5 Betrokkenheid van de raad

De vierde en vijfde deelvraag waarop het voorliggende onderzoek zich richt, gaat in op de betrokkenheid van de raad bij het formuleren van corona-steunmaatregelen. De vierde deelvraag kijkt daarbij terug en de vijfde deelvraag sorteert voor op de zesde en laatste deelvraag (te behandelen in hoofdstuk 6) gericht op 'lessons learned'.

Relevante deelvragen	Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?
	Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende jaren verstevigen?

Samengevat zijn de **conclusies**:

- In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd.
- In de loop van het voorjaar en tegen de zomer verandert dit beeld. De raad wordt weer actiever betrokken en de reguliere vergadercyclus van beeldvormend, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg wordt hervat.
- In alle vier de gemeenten zijn de raden vanaf het begin van de crisis zeer betrokken op het coronadossier. Wel is er een verschil in de mate waarin raden raadvragen stellen en moties indienen. In Oss en Tilburg kiest de raad aanvankelijk een terughoudender opstelling dan in Arnhem en Breda). In de loop van 2020 vlakken deze verschillen af.
- In enkele gemeenten is er expliciet discussie over de rolverdeling tussen college en raad, vanuit het gevoel van de raad dat hij te lang te weinig betrokken is bij relevante besluitvorming. In Breda is dit het geval vanaf september 2020 naar aanleiding van raadvragen over de wens van de raad om actiever betrokken te worden. In Tilburg verandert de opstelling en betrokkenheid van de raad mede als gevolg van een informatiedebat over de coronamaatregelen in mei 2020.

5.1 Raad aanvankelijk niet actief betrokken, college verantwoordt achteraf

In zowel Arnhem, Breda, Oss als Tilburg heeft het college in de eerste periode van de coronacrisis besluiten genomen zonder de raad actief te betrekken. De raad werd achteraf geïnformeerd. Het moment waarop de raad weer actiever betrokken wordt bij het nadenken over lokale corona-steunmaatregelen en de besluitvorming daarover, varieert. In Arnhem wordt de raad medio april 2020 actief betrokken bij de te kiezen aanpak en instrumentatie. Ook in Breda is de raad vanaf medio april 2020 weer actief betrokken en is de reguliere vergadercyclus hersteld (met resp. beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende overleggen over het tweede corona-steunpakket). In alle vier de gemeenten is vanaf de start door het college intensief en frequent gecommuniceerd over de gevolgen van de coronacrisis, de uitdagingen die voorliggen en de genomen besluiten.

Betrokkenheid raad in eerste periode van crisis, globale beelden

Arnhem	<p>Beelden:</p> <ul style="list-style-type: none">• Van medio maart tot medio april 2020 wordt de raad vooral achteraf geïnformeerd over genomen maatregelen. De informatievoorziening aan de raad is wel intensief (frequente raadsbrieven).• De gemeenteraad in Arnhem stelt vanaf het begin veel vragen en raadsfracties dienen diverse moties in.• Medio april 2020 zijn er politieke avonden met discussie in de raad en met het college over de gekozen aanpak en daarbij gelegde lokale accenten. Vergeleken met andere gemeenten is dit relatief vroeg.• In een raadsbrief van 19 mei 2020 licht het college de genomen maatregelen en besluiten toe en hoe de raad de komende tijd wordt geïnformeerd over en betrokken bij het coronadossier en ook hoe zij haar rol kan spelen bij het opstellen van de begroting 2021-2024.• Op 24 juni 2020 is er weer een informatieve politieke avond over corona met als onderlegger voor discussie, en later besluitvorming ook in de raad, over de perspectiefnota, raadsbrief 'aanpak en scenario's coronacrisis' van 19 mei, de raadsbrief 'Arnhemse aanpak, de weg vooruit' van 2 juni, een coronadashboard en een notitie 'Arnhems corona-noodplan, investeren in een sociale toekomst'.
Breda	<p>Beelden:</p> <ul style="list-style-type: none">• Over het eerste pakket steunmaatregelen van 24 maart 2020 wordt de raad achteraf geïnformeerd. Wel is er op 9 april 2020 een oordeelsvormende raadsoverleg over het eerste pakket maatregelen.• Net als in Arnhem uiten raadsfracties hun betrokkenheid bij het dossier vanaf de start in de vorm van raadvragen en moties.• Bij het uitwerken van het tweede pakket maatregelen voor de middellange termijn is weer sprake van de reguliere vergadercyclus van de raad (16 april 2020 beeldvormende vergadering Bredaas Beraad, 14 mei oordeelsvormende vergadering en 28 mei besluitvormend).• Op 28 mei 2020 wordt unaniem een raadsvoorstel aangenomen met akkoord op het tweede pakket steunmaatregelen en daarvoor beschikbaar te stellen middelen (€ 6,83 miljoen, te dekken uit de algemene reserves). De raad geeft hiermee het college ruim mandaat.

Oss	<p>Beelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raadsfracties hebben aan het begin van de coronacrisis besproken terughoudend te zijn met het stellen van raadsvragen. • Tussen fracties was een ‘understanding’ dat op het corona-dossier geen politiek zou moeten worden bedreven, onderlinge verschillen op dit dossier werden als beperkt ingeschat. • Nadat fysiek vergaderen in maart 2020 niet meer mogelijk was en digitaal vergaderen wettelijk nog niet geregeld, was er wekelijks overleg tussen college en fractievoorzitters. Bij raadsfracties was het gevoel buitenspel te staan en met deze keuze is hierop ingespeeld. • De raad heeft haar kaderstellende rol kunnen vervullen met name in een debat op 4 juni 2020, waarin de door het college opgestelde opinienota COVID-19 is besproken, inclusief daarin opgenomen uitgangspunten over hoe de gemeente Oss wil acteren op het coronadossier en met name wat betreft corona-steunmaatregelen.
Tilburg	<p>Beelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evenals in Oss heeft de raad in Tilburg zich aanvankelijk terughoudend opgesteld wat betreft raadsvragen of indienen van moties. • Het college kreeg van de raad ruimte “te doen wat nodig was”. • Bij de eerste corona-steunmaatregelen was de raad in Tilburg niet actief betrokken. Op 1 mei 2020 heeft het college de tot 17 april 2020 genomen maatregelen samengevat, waarna deze besproken is in een informatiedebat met de raad op 18 mei. • Dit moment markeert de overgang in Tilburg van een crisisaanpak, waarbij de raad vooral achteraf werd geïnformeerd, naar een intensievere betrokkenheid van de raad.

Het algemene beeld uit het onderzoek is dat raadsfracties in het algemeen begrip hebben voor het achteraf informeren over genomen maatregelen in de eerste periode van de coronacrisis, gelet op de aanwezige urgentie. Er is ook waardering voor de frequente en uitgebreide informatievoorziening van college aan de raad over de genomen maatregelen.

De tevredenheid over de informatievoorziening laat onverlet dat raadsleden in de eerste periode van de coronacrisis soms een gevoel van ‘machteloosheid’ hadden en moeite hadden goed te volgen welke maatregelen door het college werden genomen. Behalve de grote hoeveelheid informatie die raadsleden moesten verwerken, speelde hierbij wellicht ook de vorm mee waarin deze werd aangeboden. Het bundelen van maatregelen in een beperkt aantal pakketten, waartoe in Breda is besloten (gericht op respectievelijk de korte, middellange en lange termijn), kan het overzicht bevorderen.

Onvrede ontstaat als de periode van beperkte betrokkenheid van de raad langer duurt of

als het college besluiten neemt waarvan althans een deel van de raad vindt dat deze verder gaan dan het strikt uitvoeren van corona-gerelateerde crisismaatregelen. Zo ontstond in Tilburg heftige discussie over de corona-steunmaatregel 'verantwoord verplaatsen'. De strekking daarvan (o.a. instellen 30 km/uur-zones voor auto's binnen de ring) werd door een deel van de raad niet meer gezien als corona-steunmaatregel 'sec' maar als een politiek voorstel waarover in de raad debat hoort plaats te vinden.

In Breda initieerde een fractie begin september 2020 met een bespreknotitie discussie over de wijze waarop de raad tot dan betrokken was op het coronadossier. De aandacht richtte zich op de burgemeestersbevoegdheden en op de bredere wens om als raad meer en actiever betrokken te worden bij het coronadossier en met name meer keuzemogelijkheden voorgelegd te krijgen vanuit het college. In het Bredaas Beraad van 19 november 2020 is daarover verder gesproken. De burgemeester reageert met het volgende voorstel:

- Bij losstaande spoedeisende beslissingen informeert de burgemeester achteraf omdat overleg vooraf praktisch niet haalbaar is.
- Als besluiten zien op meer dan één casus, meer beleidsmatig van aard zijn of voor langere tijd gelden, wordt de raad in principe vooraf betrokken in een openbare sessie.
- Uiteindelijk is de afweging aan de burgemeester als bestuursorgaan, waarover deze zich achteraf verantwoordt. De burgemeester vraagt om begrip als, door onvoorspelbaarheid en/of urgentie, alsnog moet worden afgeweken van 'hoe het zou moeten'.

5.2 Invloed van raad door middel van raadsvragen, moties en amendementen

De invloed van de raad blijkt onder meer uit gestelde vragen en ingediende moties en amendementen. Voor alle vier gemeenten zijn diverse voorbeelden te noemen waar door middel van raadsvragen, moties of amendementen wezenlijke zaken in gang zijn gezet wat betreft corona-steunmaatregelen. Een verre van uitputtende selectie ter illustratie:

Voorbeelden van aanvaarde moties, een selectie	
Arnhem	<ul style="list-style-type: none"> • Motie 'Scenario's voor morgen'. • Motie 'Herstelagenda cultuurmakers'. • Motie 'Meer en beter onderbouwen'. • Motie 'Onderwijsachterstanden tegengaan'. • Motie 'Corona vergroot kloof tussen arm en Rijk, gemeente moet die kloof verkleinen'.
Breda	<ul style="list-style-type: none"> • Motie 'Noodfonds verenigingen en organisaties'. • Motie 'Herstelplan voor zwaar getroffen sectoren'. • Motie 'Herstelplan armoede, verklein de tweedeling in de stad'. • Motie 'Een toegankelijk 1,5 meter-samenleving'.
Oss	<ul style="list-style-type: none"> • Motie 'Heuvel', gericht op positie van horeca- en marktondernemers aldaar. • Motie 'Juist niet bezuinigen in coronatijd'.

	<ul style="list-style-type: none"> • Motie 'Lobby coronalasten buiten de begroting', om deze als incidentele posten in de begroting op te nemen zodat deze niet per se hoeft te sluiten. • Motie 'scenario's steunpakket Oss', gericht op het uitwerken ook via scenario's van structurele en incidentele effecten van corona voor de gemeente Oss, de inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen.
Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> • Motie 'Corona-aanpak, de volgende stap', waarin alle fracties in de raad het college oproepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad noodzakelijke besluiten kan nemen over de lokale corona- (steun)maatregelen. • Motie 'Gezonder de crisis uit', gericht op het actief inspelen met uitvoeringsprogramma 'Positieve gezondheid' op de gezondheidsimpact van corona. • Motie 'Lokale steun voor startende ondernemers', waarin het college wordt opgedragen aanvullend op de landelijke steunmaatregelen te komen met lokale (steun)maatregelen om startende ondernemers, met name in de horeca, die onvoldoende geholpen zijn met de landelijke maatregelen.

Het niet als uitputtend bedoelde overzicht illustreert de inhoudelijke diversiteit. Enkele terugkerende aandachtspunten waar raden via moties aandacht voor vragen zijn:

- Verbeteren van de informatievoorziening door college aan raad, bijvoorbeeld door periodiek met elkaar in gesprek te gaan over gevolgen en effecten van corona. Dit verzoek in Tilburg sluit aan bij hierover in Breda gevoerde discussies tussen raad en college.
- Aandacht voor het opstellen van een 'herstelplan' en op herstel gerichte maatregelen.
- Uitwerken van (financiële en/of beleidsmatige) scenario's zodat gemeenteraden wat betreft coronamaatregelen 'wat te kiezen' hebben en meer inzicht ontwikkelen in de impact van corona en van eventuele corona-steunmaatregelen.

5.3 Kaders stellen en controleren: terugkijken en vooruitzien

Kaderstellende rol De hiervoor weergegeven moties laten zien dat de raden op die manier invulling geven aan zowel de kaderstellende als controlerende rol. Ten aanzien van de kaderstellende rol

kunnen in bredere zin de volgende constatering worden gedaan:

- In de eerste periode van de coronacrisis was feitelijk van kaderstelling door de raad niet of nauwelijks sprake. Het college trof maatregelen en informeerde de raad achteraf.
- Via moties hebben de raden in alle vier gemeenten, in de ene vaker dan in andere, bijgedragen aan kaderstelling. Bijvoorbeeld door (extra) aandacht te vragen voor kwetsbare groepen inwoners of door de coronacrisis getroffen ondernemers en instellingen.
- Gaandeweg het voorjaar heeft de raad in de vier gemeenten weer meer en actievere

betrokkenheid bij het coronadossier. Raden worden weer in de gelegenheid gesteld om voorstellen van het college aan te nemen of te verwerpen.

- In geen van de gemeenten heeft het college aan de raad op het coronadossier meerdere alternatieven voorgelegd om over te besluiten.

Controlerende rol De controlerende rol van de raad is op het coronadossier lastig in die zin dat er door de colleges geen scherp geformuleerde ambities zijn geformuleerd. Het is voor de raad dan niet mogelijk om te toetsen of de gemeente 'nog op schema ligt met de uitvoering'. De controlerende rol krijgt daarmee feitelijk grotendeels het karakter van aandacht vragen voor aspecten van de corona-aanpak waarvan de raad het vermoeden heeft dat extra aandacht of inzet gewenst is. De controlerende rol van de raad komt dan in het verlengde te liggen van de kaderstellende rol. De raad kan ook controleren of door het college geformuleerde uitgangspunten worden nageleefd. De in het onderzoek verzamelde raadvragen en moties bevatten geen duidelijke voorbeelden waarbij langs deze weg door de raden invulling is gegeven aan de controlerende rol door het college aan te spreken op het naleven van de geformuleerde uitgangspunten.

Met betrekking tot de financiële consequenties van corona voor de gemeente hebben de raden hun controlerende rol meer inhoud kunnen geven. Er is in de vier gemeenten door de raden via raadvragen en moties aandacht gevraagd voor het toelichten op en inzichtelijk maken van de (financiële en overige) impact van corona op de gemeente. Deze vragen hebben eraan bijgedragen dat het college de raad heeft voorzien met financiële overzichten en monitors waarin de financiële gevolgen werden meegenomen. Daarnaast hebben gemeenten geïnvesteerd in monitors en peilingen om inzicht te genereren in de mate waarin gebruik is gemaakt van voorzieningen en hoe economische sectoren zich ontwikkelen ondanks de coronacrisis (zoals in Arnhem, Breda, Oss en Tilburg). Daarnaast zijn er peilingen onder inwoners over hoe zij de coronacrisis ervaren in Tilburg en Breda, en inventariseert de gemeente Arnhem met het coronadashboard ook het effect van corona op het welzijn van inwoners naast de impact op de economie en ondernemers.

Het onderzoek levert wat betreft kaders stellen en controleren de volgende beelden op:

Toelichting op invulling kaderstellende en controlerende rol van de raad	
Arnhem	<p>Beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is door de gemeenteraad in Arnhem een groot aantal raadvragen geformuleerd, vanaf de start van de coronacrisis, en er is regelmatig gebruik gemaakt van de mogelijkheid via moties accenten te leggen. • De raad is betrokken bij het afwegingskader corona 2020-2021 en de 'Arnhemse aanpak' en heeft met beide documenten ingestemd. • De raad heeft per motie het college gevraagd door het opstellen van scenario's stuurinformatie te genereren en inzicht te ontwikkelen in de mogelijke gevolgen van corona en de financiële risico's.

Breda	<p>Beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Bredase raad stelde vanaf het begin veel raadvragen en diende diverse moties in. Zowel bij het 1^e als 2^e maatregelenpakket was er sprake van een levendige discussies in de raad. Desondanks is er bij een deel van de raad gevoel “langs de zijlijn te staan”. • De raad stelt onder meer vragen over de informatiepositie van de raad, de rolverdeling met het college en wenselijkheid van scenario's. • Een raadslid neemt initiatief om als raad actiever betrokken te worden bij besluitvorming over corona-aanpak en (steun)maatregelen. • De aandacht richt zich daarbij ook op specifieke burgemeestersbevoegdheden in geval van crisis. De burgemeester heeft medio december 2020 op deze aspecten gereageerd in een brief aan de raad. • Bij de behandeling van het tweede en derde maatregelenpakket in mei 2020 en januari 2021 is de reguliere cyclus van beeldvormende, oordeelsvormende en besluitvormende raadsoverleg weer hervat. • De voor het onderzoek aan raadsfracties voorgelegde vragen en met hen belegde sessie toont dat er waardering is voor het snelle handelen van het college, waarbij aanvankelijk vooral achteraf is geïnformeerd. Wenspunten blijven het ontbreken van scenario-uitwerkingen.
Oss	<p>Beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de eerste weken van de coronacrisis waren fysieke raadsvergaderingen niet mogelijk en was wettelijk nog niet geregeld dat er digitaal vergaderd kon worden. In die periode is er door het college wekelijks overlegd met de fractievoorzitters. • De in deze periode door het college genomen besluiten zijn achteraf niet voorgelegd aan de gemeenteraad ter goedkeuring. De inschatting was dat de gemeenteraad zich kon vinden in de genomen besluiten. De raad heeft zelf ook niet gevraagd om alsnog over deze collegebesluiten te vergaderingen of het college hierover aangesproken. • Vanaf 16 april 2020 hebben digitale raadsvergadering plaatsgevonden. In het eerste overleg op 16 april is het onderwerp corona niet inhoudelijk besproken. De fracties in de gemeenteraad van Oss hebben in de periode daarna wel op diverse momenten raadvragen gesteld over corona en steunmaatregelen en hierover moties ingediend maar minder dan in met name Arnhem en Breda. • De raad heeft in juni 2020 de door het college opgestelde 'opinionota' besproken en de daarin opgenomen uitgangspunten bij te nemen corona-steunmaatregelen goedgekeurd en is zo

	akkoord gegaan met belangrijke kaders bij de uitwerking van corona-steunmaatregelen.
Tilburg	<p>Beeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De raad heeft in een motie van 25 mei 2020 unaniem uitgesproken dat het college zo mogelijk elke 14 dagen met de raad in gesprek gaat over gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de Raad besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. • Met de motie van 25 mei 2025 spreekt de raad ook uit in te stemmen met de tot dan door het college genomen maatregelen. • Tot dan was de betrokkenheid van de raad vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. • Verder beperkt de raad op 14 december 2020 het mandaat van het college tot € 75.000 per maatregel en tot € 500.000 in totaal geldend voor 2021. • In de periode daarvoor nam de raad ook besluiten over corona-steunmaatregelen, waarbij dit vooral maatregelen betreft met financiële gevolgen voor de gemeente (o.a. vrijstelling precario voor terrassen, wijziging legesverordening, regeling leges evenementen). • In een informele sessie met raadsleden voor het voorliggende onderzoek is gebleken dat de meeste raadsleden positief oordelen over de informatievoorziening door het college en dat raadsfracties terughoudend waren met indienen van raadsvragen om het college ruimte te geven. Gaandeweg 2020, in de periode van mei en juni 2020, is de normale verhouding tussen raad en college weer hersteld.

Volksvertegenwoordigende rol

Het rekenkameronderzoek levert op dat de meeste raadsfracties gedurende de coronacrisis door allerlei maatschappelijke organisaties, al dan niet gesubsidieerde instellingen, bedrijven, zzp'ers en inwoners zijn benaderd met vragen over corona en met op dat vlak ervaren problemen. Op basis van antwoorden op aan raadsleden voor het voorliggende onderzoek voorgelegde vragen kan worden gesteld dat zij met name ook vanuit sectoren als horeca, cultuur, sport en zorg benaderd zijn met vragen. Ook het lokale MKB heeft, via de lokale ondernemersverenigingen en ook op het niveau van individuele bedrijven, raadsleden benaderd. Raadsleden geven aan dat in voorkomende gevallen bedrijven bijvoorbeeld zijn doorverwezen naar een ondernemersloket. Het laat zien dat raadsleden ook gedurende de coronacrisis hun volksvertegenwoordigende rol zijn blijven vervullen. Allerlei (groepen) inwoners weten raadsleden te vinden, van studenten (over het wegvallen van bijverdiensten in relatie tot studieschulden) tot ouderenorganisaties (over subsidiemogelijkheden). Raadsleden geven aan zelf ook actief inwoners, bedrijven of instellingen te hebben opgezocht om te kijken hoe de coronacrisis hun raakt.

Op een ander niveau trekken raadsleden, en een enkele keer volledige raden, aan de bel over hun zorg of zij hun volksvertegenwoordigende rol nog wel goed kunnen uitoefenen. Eind mei steunt de volledige raad van Tilburg een motie waarin het college wordt opgeroepen waar mogelijk elke 14 dagen in gesprek te gaan met de raad over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. In de overwegingen in de motie wordt er expliciet aan gerefereerd dat “raadsleden verantwoordelijkheid hebben als volksvertegenwoordigers van de samenleving”. Ook in Breda is er expliciet gediscussieerd over de positie van de raad en hoe de raad ook in tijden van corona in positie kan komen en blijven.

6 Leereffecten

De zesde deelvraag in het onderzoek richt zich op het lerend vermogen van de gemeenten.

Relevante deelvraag	Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken van de raden?
---------------------	--

Samengevat zijn de **conclusies**:

- Elke gemeente lijkt te kunnen leren van in één van de vier andere gemeenten opgedane ervaringen en daar (succesvol) toegepaste aanpakken of beleidsmatige ideeën.

6.1 Door betrokkenen als positief ervaren praktijken

De uitgevoerde inventarisatie heeft diverse praktijken opgeleverd waar betrokkenen positief op terugkijken. Betrokkenen kunnen zijn raadsleden, portefeuillehouders en ambtelijke betrokkenen. Weergegeven zijn ervaringen waarvan BEA op basis van gevoerde gesprekken inschat dat deze breed worden gedeeld in de betreffende gemeente. De geïnventariseerde 'good practices' vormen mede de basis voor onderling uit te wisselen leereffecten.

Overzicht van door gemeenten gemaakte keuzes die terugkijkend kunnen worden beschouwd als ' succes ', waar andere gemeenten mogelijk van kunnen leren.	
Arnhem	<p>Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiezen voor collegiale verantwoordelijkheid voor coronacrisisaanpak met op elk thema twee portefeuillehouders betrokken. • Opstellen van een 'Arnhems afwegingskader corona 2020-2021', met uitgangspunten voor door de gemeente te vervullen rol en focus. • Initiatief 'Voor elkaar in Arnhem', waarmee de samenwerking tussen aanbieders op het terrein van welzijn en zorg is bevorderd en waardoor de hulpvraag van kwetsbare inwoners kon worden verbonden met het beschikbare aanbod aan vrijwilligers en buurtinitiatieven. • Zomer 2020 is er al een aanzet voor een corona-herstelagenda.
Breda	<p>Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het vroeg in de coronacrisis ingestelde BroodNood-fonds voorzag in een wezenlijke behoefte, gelet op het gebruik dat er van is gemaakt. • Bij het eerste entweede pakket corona-steunmaatregelen formuleerde het college voor soorten maatregelen uitgangspunten

	<p>over de inzet van de gemeente, met oog voor effectiviteit en doelmatigheid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De keuze voor een beperkt aantal steunpakketten draagt bij aan transparantie en bevordert een heldere fasering van maatregelen. • Het agenderen in de raad van de rolverdeling tussen college en raad, inclusief burgemeestersbevoegdheden, waarbij een werkbare modus is gevonden om de raad actiever te betrekken bij besluitvorming.
Oss	<p>Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In vroeg stadium van de coronacrisis als gemeente uitgangspunten formuleren over de te kiezen rol en het soort maatregelen dat de gemeente wel en welke maatregelen de gemeente niet wil nemen. • Nauwe samenwerking van college en directieteam over coronamaatregelen, zodat de 'staande organisatie' de crisis goed kon managen. • Uitvoeren van de Tozo-maatregel met vooral eigen medewerkers, zodat de gemeente hier financieel voordeel uit haalde.
Tilburg	<p>Als positief ervaren aspecten van corona-aanpak en betrokkenheid raad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gemeenteraad heeft op 25 mei 2020 het college zowel ruimte gegeven om zijn rol te kunnen vervullen bij de aanpak van de corona-crisis maar tegelijkertijd deze ruimte wel begrensd (zowel financieel als wat betreft de vraag wanneer een besluit 'langs de raad moet'). • Een combi-portefeuillehoudersoverleg op vrijdag, ter voorbereiding van besluitvorming in het college de dinsdag erna, en een ambtelijk 'corona forum', als ambtelijke organisatiedoorsnijdende overlegtafel. • De monitor 'Tilburg onder corona' met informatie over gevolgen van corona (ook financieel) en welke maatregelen de gemeente neemt.

6.2 'Halen/brengen'-matrix, wat kunnen gemeenten van elkaar leren?

Het door de gemeente Oss vroegtijdig formuleren van algemene uitgangspunten kan inspiratie vormen voor de andere B3A-gemeenten. Ook het expliciet bespreken daarvan met de raad inspireert, net als de expliciete discussie in Breda over de rolverdeling van college en raad. Hetzelfde geldt voor het snel na de eerste crisisperiode hervatten van de reguliere vergadercyclus van de raad in Arnhem en Breda. De wijze waarop de raad in Tilburg het college enerzijds ruimte gaf en anderzijds het mandaat begrensde bevat ook leereffecten.

Wat gemeenten van elkaar kunnen leren, is samengevat in onderstaande overzicht:

 Halen Brengen	Arnhem	Breda	Oss	Tilburg
Arnhem			Herstelagenda Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad	Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Breda	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase		BroodNood-regeling Herstelagenda Steunpakketten per fase	BroodNood-regeling Steunpakketten per fase Snel hervatten reguliere vergadercyclus raad
Oss	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover	Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover		Algemene uitgangspunten corona-steunmaatregelen Corona-debat hierover
Tilburg	Convenant ketensolidariteit horeca	Convenant ketensolidariteit horeca Mandaat geven aan college met begrenzing	Convenant ketensolidariteit horeca	

Bij de 'vulling' van de corona-aanpak is gebleken dat het BroodNood-fonds in Breda in een behoefte voorziet. Een meerwaarde leverde ook het zoeken van samenwerking met maatschappelijke partners in Tilburg (met het convenant ketensolidariteit horeca). De aanzetten voor een herstelagenda in Arnhem en Breda, en in mindere mate Tilburg, kunnen Oss inspireren hier ook expliciet werk van te maken, inspelend op het aflopen van de huidige lockdown.

Bijlage I: corona-steunmaatregelen van het Rijk

Gemeenten hebben hun rol in de sociaaleconomische ondersteuning van burgers en bedrijven vooral gezien als aanvullend op de ondersteuning van het Rijk. Gemeenten hebben, anders dan het Rijk, niet de middelen om een grootschalig ondersteuningsbeleid te financieren. Wel zijn ze, beter dan het Rijk, in staat om bij de ondersteuning maatwerk te realiseren en te voorkomen dat bepaalde groepen tussen wal en schip vallen. De gemeentelijke maatregelen kunnen echter niet goed worden begrepen zonder inzicht in de rol van de Rijksoverheid.

In deze bijlage is een inventarisatie opgenomen van de corona-steunmaatregelen van de Rijksoverheid. De informatie is afkomstig uit de brieven over de noodpakketten die het kabinet aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. De bijlage is bedoeld als overzicht en bevat dan ook beperkte informatie over de inhoud van de maatregelen en indicaties voor de bedragen die met de verschillende maatregelen zijn genoemd. Een volledig overzicht is pas te verwachten als het stof rond de coronacrisis is opgetrokken.

Accent

Het accent van de corona-steunmaatregelen van het Rijk ligt op:

- Bieden van directe financiële ondersteuning voor bedrijven en ondernemers, bijvoorbeeld:
 - Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo).
 - Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW).
 - Tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren (TOGS), later opgevolgd door de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).
- Verruimen van al beschikbare kredietfaciliteiten en borgstellingsregelingen, om bedrijven in staat te stellen bij andere partijen (zoals banken) te kunnen lenen om op die manier de coronacrisis te kunnen overleven. Voorbeelden zijn:
 - BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB.
 - GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering.
 - Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits.
 - Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten.
 - COL Corona overbruggingslening.
 - KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB.

Snelle actie

De Rijksoverheid heeft al op 18 maart 2020 diverse maatregelen afgekondigd gericht op bedrijven en zelfstandigen:

Tijdslijn van genomen maatregelen: 1 maart 2020 tot heden	
datum	Beknopte toelichting op maatregel
18-3-2020	<ul style="list-style-type: none">• Tozo 1 inkomenssteun voor ondernemers;• NOW 1 inkomenssteun voor werknemers;• TOGS tegemoetkoming ondernemers in getroffen sectoren;

	<ul style="list-style-type: none"> • Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 1; • BMKB-C tijdelijke faciliteit onder de BMKB; • GO-C verruiming regeling Garantie Ondernemingsfinanciering; • Rentekorting kleine ondernemers op microkredieten Qredits; • Tijdelijke verruiming Borgstelling MKB Landbouwkredieten;
25-4-2020	<ul style="list-style-type: none"> • COL Corona overbruggingslening
7-5-2020	<ul style="list-style-type: none"> • KKC (Klein Krediet Corona), overheidsgarantie op bankkredieten aan het MKB;
20-5-2020	<ul style="list-style-type: none"> • Tozo 2 • NOW 2 • TVL 1 tegemoetkoming vaste lasten MKB • Tweede tranche COL • Continuering BMKB-C en GO-C • Versoepeling inning, boetes en rente Belastingdienst 2;
doorlopend maatwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Steunmaatregelen internationaal opererend Nederlands bedrijfsleven;
28-8-2020	<ul style="list-style-type: none"> • Tozo 3 • NOW 3 • TVL 2 • steunpakket culturele sector; • tegemoetkoming dierentuinen

Overzicht corona-steunmaatregelen Rijksoverheid: noodpakket 1, 2 en 3

Maatregel	Doelgroep	Plafond/ open einde	Gift/ Lening	Begrote cq beschikbare middelen (min euro)			(min Totaal
				NP 1.0	NP 2.0	NP 3.0	
TOZO-gift	zelfstandige ondernemers	O	G	1.500	700	610	2.810
TOZO-lening	zelfstandige ondernemers	O	L	2.000	400		2.400
NOW	werkgevers	O	G	10.000	10.000	5.400	25.400
TOGS/TVL	ondernemers in getroffen sectoren	O	G	?	1.000	1820	2.820
Belastingdienst	alle ondernemingen	O	G	?			0
BIMKB-C	MKB	O	L	?	1.500		1.500
GO-C	MKB	P	L	1.100	10.000		11.100
Qredits-C	KB	P	L	6			6
ML-C	ondernemers land- en tuinbouw	O	L	?			0
COL	innovatieve bedrijven		L		150		150
KKC	MKB		L		713		713
Steunmaatregelen	internationaal opererend bedrijfsleven	O					0
Steunpakket	instellingen culturele sector	P	G		360	482	842
Programmakosten	landelijke publieke omroep	P	G			19	19
Tegemoetkoming	dierentuinen	P	G			39	39
	evenementenbranche					0	0
	reisbranche	P	L			160	160
Totaal							47.799

Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is bedoeld voor zelfstandig ondernemers met en zonder personeel. De maatregel kreeg in het eerste noodpakket een looptijd 18 maart tot en met 31 mei 2020. De regeling bestaat uit twee delen:

- Een aanvullende uitkering voor levensonderhoud voor het geval het inkomen van de ondernemer door de coronacrisis tot onder het sociaal minimum daalt.
- Een lening voor bedrijfskapitaal om liquiditeitsproblemen als gevolg van de coronacrisis op te vangen.

De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) is gebaseerd op het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz). De Tozo behelst een versoepeling van de voorwaarden waaraan een ondernemer moet voldoen om voor bijstandsverlening in aanmerking te komen. Er wordt geen toets gedaan op de levensvatbaarheid van de onderneming, er is geen partnertoets en er is geen vermogenstoets.

De regeling wordt uitgevoerd door de gemeenten. Gemeenten zullen volledig worden gecompenseerd voor het extra beroep op aanvullende bijstand, bedrijfskapitaal en uitvoeringskosten. Bij de presentatie van het eerste noodpakket raamde het Rijk de kosten van de regeling op maximaal € 1,5 tot € 2 mrd voor inkomensondersteuning (inclusief uitvoeringskosten) en € 2 mrd voor bedrijfskapitaal.

In het tweede noodpakket is de maatregel verlengd tot en met 31 augustus 2020. Daarbij zijn aanpassingen doorgevoerd in de voorwaarden. Voor de aanvullende uitkering gaat een partnertoets gelden. Voor de lening geldt een hoger maximumbedrag. Een ondernemer komt niet meer in aanmerking voor een lening als hij in surseance van betaling of faillissement verkeert. Het Rijk verwachtte ten tijde van het tweede noodpakket dat de kosten voor de maatregel voor 2020 als geheel € 0,7 mrd zouden bedragen voor inkomenssteun en € 0,4 mrd voor kapitaalverstrekkingen. Deze bedragen zijn inclusief uitvoeringskosten.

In het derde noodpakket is de maatregel verlengd tot 1 juli 2021. Per 1 oktober 2020 is een beperkte vermogenstoets ingevoerd in de vorm van een toets op beschikbare geldmiddelen. Per 1 januari wil de Rijksoverheid ondernemers meer gaan ondersteunen bij de voorbereiding op een nieuwe toekomst. Die ondersteuning wordt een taak van de gemeenten, die daartoe het instrumentarium van de Participatiewet zullen inzetten. Op 1 juli 2021 zal de Tozo ophouden te bestaan en zal de reguliere Bbz van toepassing zijn.

Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud (NOW)

NOW staat voor Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor werkbehoud. Deze noodmaatregel vervangt tijdelijk de werktijdverkorting-regeling, die als gevolg van de coronacrisis onder te grote druk was komen te staan. De eerste versie van de NOW is opgenomen in het eerste noodpakket dat de regering op 17 maart 2020 heeft gepresenteerd.

De regeling wordt uitgevoerd door het UWV. Werkgevers die te maken hebben met tenminste 20% verwacht omzetverlies kunnen, gerelateerd aan het omzetverlies, kunnen bij het UWV voor een periode van drie maanden een tegemoetkoming in de loonkosten aanvragen ter hoogte van 90% van de loonsom. Per werknemer geldt een maximum van tweemaal het maximumdagloon voor de werknemersverzekeringen. De werkgever ontvangt daarbij een forfaitaire opslag voor werkgeverslasten van 30%. Bij de aanvraag committeert de werkgever zich vooraf aan de verplichting géén ontslag om bedrijfseconomische redenen aan te vragen voor zijn werknemers gedurende de periode waarover de tegemoetkoming ontvangen wordt. Wanneer de werkgever toch ontslag aanvraagt om bedrijfseconomische redenen, wordt een correctie toegepast ter grootte van 150% van de loonsom van de ontslagen werknemers.

In het tweede noodpakket, dat op 20 mei 2020 is gepresenteerd, blijft de NOW gedurende de maanden juni, juli, augustus en september van kracht. Wel wordt een aantal aanpassingen doorgevoerd. De forfaitaire opslag voor werkgeverskosten gaat omhoog van 30% naar 40%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt bijgesteld van 150% tot 100%. Wel moet de werkgever bij een ontslag van meer dan 20 werknemers een akkoord bereiken over de ontslagen met een vertegenwoordiging van de werknemers. Bovendien wordt als aanvullende voorwaarde in de regeling opgenomen dat de werkgever zich inspant om werknemers te stimuleren om aan om- of bijscholing te doen. In het derde noodpakket wordt een geleidelijke afbouw van de NOW-regeling aangekondigd. De looptijd van negen maanden is onderverdeeld in drie tranches van drie maanden. In de eerste tranche (het vierde kwartaal van 2020) wordt de tegemoetkoming verlaagd van 90% naar 80% van de loonsom. In de tweede tranche wordt het vergoedingspercentage verlaagd naar 70% en in de derde tranche naar 60%. De correctie bij ontslag om bedrijfseconomische redenen wordt geschrapt. In de derde tranche wordt het maximaal te vergoeden loon per werknemer verlaagd van twee maal het dagloon naar eenmaal het dagloon.

Tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS)...

In het eerste noodpakket kondigt het kabinet aan dat er een noodloket komt voor een tegemoetkoming in de vorm van een gift voor de eerste nood bij ondernemers die direct zijn getroffen door overheidsmaatregelen ter bestrijding van de coronacrisis en die hun omzet daardoor geheel of grotendeels zien verdwijnen. De maatregel is slechts toegankelijk voor ondernemers uit een beperkt aantal sectoren.

Het noodloket krijgt later de naam Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS). Via de TOGS kon een specifieke groep getroffen ondernemers een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000 netto krijgen waarmee ze hun vaste lasten konden betalen. Voor de regeling komen ondernemers in aanmerking. Vooral kappers en ondernemers in de horeca maakten gebruik van de regeling. Bijna een kwart van de TOGS-uitkeringen ging naar bedrijven uit deze sectoren.

... en opvolger Tegemoetkoming vaste lasten MKB (TVL)

In het tweede noodpakket wordt de TOGS vervangen door de TVL (tegemoetkoming vaste lasten MKB). De TVL is bedoeld voor bedrijven in dezelfde sectoren als de TOGS. De TVL biedt deze bedrijven een tegemoetkoming die afhankelijk is van de omvang van het bedrijf, de hoogte van de vaste kosten en de mate van omzetsderving. De vergoeding kan oplopen tot € 20.000 voor drie maanden.

In het derde noodpakket kondigt het kabinet een verlenging van de TVL aan met negen maanden. De voorwaarden worden geleidelijk aangescherpt. In het vierde kwartaal van 2020 komen (net als in de eerste en tweede periode) bedrijven uit getroffen sectoren in aanmerking als ze meer dan 30% omzetverlies hebben geleden. In het eerste kwartaal van 2021 wordt dit verhoogd tot 40% en in het tweede kwartaal van 2021 tot 45%. De vergoeding blijft gelijk aan 50% van de vaste lasten, maar om de grotere MKB-bedrijven beter te bedienen wordt het maximumbedrag verhoogd tot € 90.000 per drie maanden.

Verlaging voorlopige aanslagen, uitstel van betaling en verlaging boeterente

Op 12 maart 2020 heeft het kabinet aangekondigd dat de Belastingdienst bijzonder uitstel van betaling zal verlenen aan alle ondernemers die door de coronacrisis in liquiditeitsproblemen zijn gekomen of zullen komen. In het eerste noodpakket voegt het kabinet daaraan andere maatregelen toe. Zo wordt de invorderingsrente verlaagd van 4% tot 0,1% en kunnen ondernemers op verzoek een verlaging krijgen van de voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting.

In het tweede noodpakket is de periode waarin ondernemers uitstel van betaling kunnen aanvragen verlengd tot 1 september 2020. Bovendien wordt het mogelijk gemaakt om uitstel van betaling aan te vragen voor betalingsverplichtingen op grond van EU-douanewetgeving. De verlaging van de invorderingsrente wordt verlengd tot 1 oktober 2020.

In het derde noodpakket is voorzien in een geleidelijke afbouw van de fiscale maatregelen die in de eerste twee pakketten zijn geïntroduceerd.

Kredietverlening, borgstelling en garantieregeling

Het kabinet heeft verschillende maatregelen getroffen om de toegang van het MKB tot de kapitaalmarkt open te houden. In het eerste noodpakket gaat het om de volgende maatregelen:

- Er is een tijdelijke faciliteit gecreëerd onder de Borgstellingsregeling voor het MKB (BMKB) voor kleine en middelgrote bedrijven die zijn getroffen door de coronamaatregelen. Onder deze faciliteit kunnen in de kern gezonde bedrijven een hogere borgstelling verkrijgen voor af te sluiten kredieten.
- Het kabinet heeft het garantiebudget van de regeling Garantie Ondernemersfinanciering uitgebreid van € 400 miljoen tot € 1,5 miljard. Hiermee kan de maximale GO-faciliteit per onderneming worden verhoogd van € 50 tot € 150

miljoen.

- Het kabinet heeft € 6 miljoen beschikbaar gesteld aan Qredits om door corona getroffen ondernemingen een rentekorting te kunnen bieden op hun microkredieten.
- Het kabinet heeft de borgstelling voor werkkapitaal onder de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten tijdelijk verruimd om de liquiditeitsproblemen van de land- en tuinbouw te verlichten.

Op 25 april 2020 heeft het kabinet besloten tot de instelling van een kredietfaciliteit voor groei-bedrijven, namelijk de Corona-Overbruggingslening (COL). De kredietfaciliteit wordt uitgevoerd door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's). Het kabinet heeft voor dit overbruggingskrediet voor startups, scale-ups en innovatieve MKB-ers € 100 miljoen beschikbaar gesteld. De COL is een van de aanvullende maatregelen om ondernemers te ondersteunen vanwege de economische gevolgen van het coronavirus en is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de ROM's en Techleap.nl.

In het tweede noodpakket is voorzien in een tweede tranche voor de COL ter grootte van € 150 miljoen.

DEEL 3b

NOTA VAN BEVINDINGEN

Lokale steun in crisis

-

Vergelijking van corona-steunmaatregelen in de gemeenten
Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

Maart 2020 werd Nederland overvallen door het coronavirus. Zowel inwoners als instellingen, bedrijven en zzp'ers werden hard geraakt in hun inkomsten, met name ook door maatregelen van de overheid om het virus te stoppen. Voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss bracht BEA in beeld welke maatregelen deze gemeenten namen om de schade te beperken en hoe de raden daarbij betrokken waren.

REKENKAMER BREDA

Reken
kamer
Arnhem

T Rekenkamer | Tilburg

Lokale steun in crisis

Vergelijking van corona-steunmaatregelen
in de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg

Deelrapport gemeente Tilburg

OPGESTELD OP VERZOEK VAN:

Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en
Rekenkamercommissie Oss

DATUM

9 maart 2021

OPGESTELD DOOR:

Drs. H.M. (Herbert) ter Beek MPM
i.s.m. drs. M.A. (Michiel) Langman van Affect Strategie en Economie

VOOR INFORMATIE:

Bureau voor Economische Argumentatie

Adres: Stad van Cahen
Muurhuizen 104
3811 EL Amersfoort
Telefoon: 06 - 430 35 116
E-mail: info@bea.nl
Website: www.bea.nl

Voorwoord

In opdracht van de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie van Oss heeft Bureau voor Economische Argumentatie (BEA) in de periode van eind oktober 2020 tot en met februari 2021 onderzoek gedaan naar door de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg genomen corona-steunmaatregelen en de wijze waarop de raden daarover zijn geïnformeerd en zijn betrokken bij besluitvorming over deze maatregelen.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een **hoofdrapport**, met daarin antwoorden op de geformuleerde onderzoeksvragen en een inventarisatie van 'lessons learned'. Het hoofdrapport is zelfstandig leesbaar. Voor een meer diepgaande uitwerking van de onderzoeksvragen op het niveau van de afzonderlijke gemeenten verwijst BEA naar de het betreffende **deelrapport**. De beantwoording van de onderzoeksvragen gericht op 'lessons learned' en hoe de raad in voorkomende gevallen beter in positie kan komen, is te vinden in het hoofdrapport.

Het voorliggende rapport is het deelrapport gericht op de **gemeente Tilburg**.

Het onderzoek is uitgevoerd onder aansturing van een begeleidingscommissie onder leiding van Astrid van der Klift met daarin vertegenwoordigers vanuit de vier betrokken rekenkamer(commissie)s. BEA wil Meriam de Lange en Maaïke van Elteren (namens Rekenkamer Arnhem), Hans Verdellen (namens Rekenkamer Arnhem en Rekenkamer Breda), Juliët Wiggers (Rekenkamer Breda), Margriet van Tulder en Astrid van der Klift (namens Rekenkamercommissie Oss) en Deborah van Gestel en Theo van Mullekom (namens Rekenkamer Tilburg) graag hartelijk danken voor hun inhoudelijke inbreng in het onderzoek, het meedenken over de wijze waarop de resultaten het beste konden worden weergegeven en in het algemeen het bijdragen aan het ontsluiten van informatie ten behoeve van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door ondergetekende namens BEA en Michiel Langman van Affect Strategie en Economie. De betrokkenheid van de vier rekenkamer(commissie)s laat onverlet dat het voorliggende onderzoek volledig voor rekening komt van BEA.

Amersfoort, 9 maart 2021

Bureau voor Economische Argumentatie
namens deze

Herbert ter Beek
herbert.ter.beek@bea.nl

Antwoorden op onderzoeksvragen

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Onderzoeksvraag	Antwoord
<p>1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • In paragraaf 3.2 is een overzicht opgenomen van de door de gemeente Tilburg genomen corona-steunmaatregelen. BEA heeft 125 corona-gerelateerde maatregelen geïnventariseerd waarvan er circa 59 kunnen worden gezien als corona-steunmaatregelen. • De maatregelen vallen voornamelijk in de volgende categorieën: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Uitstel van lokale belastingen en aan de gemeente te betalen facturen. ➤ Coulante houding t.o.v. huurders van gemeentelijk vastgoed (uitstel, mogelijk afstel). ➤ Doorbetalen van subsidie aan instellingen ook als zij vanwege corona verwachte prestaties niet kunnen leveren. ➤ Faciliteren van instellingen of bedrijven om zich aan te passen aan gewijzigde omstandigheden (bijvoorbeeld toestaan van een drive-thru voor een ijssalon, tijdelijke uitbreiding van terrassen, toestaan van terrasoverkappingen in de winter, inzet op 'verantwoord verplaatsen' in een corona-samenleving). ➤ Informatievoorziening over de crisis door middel van onder meer de monitor 'Tilburg onder corona', uitvoeren van een bedrijvenenquête over gevolgen van corona en het coronacrisisloket voor ondernemers van Station88. ➤ Matchen van bijdragen van Rijk en provincie voor culturele instellingen in landelijke Basisinfrastructuur (BIS) en nemen van gerichte maatregelen ten behoeve van overige culturele organisaties. • Daarnaast heeft de gemeente specifieke regelingen getroffen gericht op bijvoorbeeld leveren van laptops aan scholen ten behoeve van huishoudens op het sociaal minimum.

<p>2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het college heeft op 6 november 2020 in een raadsvoorstel met behulp van een beslisboom en een stroomschema voor het te doorlopen besluitvormingsproces geschetst hoe naar zijn mening de besluitvorming over te nemen corona-steunmaatregelen kan worden ingericht. Daarbij is sinds die datum expliciet aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Onderbouwing van het te dienen maatschappelijk belang en of dit belang voldoende zwaarwegend is. ➤ Toets op de levensvatbaarheid van de aanvrager, om te voorkomen dat geld wordt toegekend aan een instelling of bedrijf die daarna bijvoorbeeld alsnog failliet gaan. ➤ Proportionaliteit van de vraag, gericht op de verhouding tussen gevraagd bedrag en het maatschappelijk belang dat met de aanvraag gemoeid is) • Met deze stappen in de beslisboom en het stroomschema voor aanvragen van steunverzoeken verwacht de gemeente de effectiviteit en doelmatigheid van de beschikbare middelen te vergroten. • In het raadsvoorstel van 6 juni 2020, aangenomen op 14 december 2020, is opgenomen dat het college in principe tot € 75.000 vrij kan besluiten een maatregel te nemen, ook als niet is geborgd dat de maatregel gecompenseerd zal worden door het Rijk of dat de maatregel uit bestaande budgetten kan worden gedekt. In het raadsdebat op 14 december 2020 is met een amendement de aanvullende bepaling opgenomen dat dit mandaat is beperkt tot 2021 en dat er een maximum is gesteld van € 500.000. • Per saldo is sprake van een verruiming van het mandaat van het college, omdat uitgaven in beginsel behoren tot het budgetrecht van de raad, maar het door het college gevraagde mandaat wordt door de raad wel ingeperkt. • Indien het college buiten dit mandaat middelen wil aanwenden voor maatregelen,
---	---

	<p>dient dit expliciet te worden voorgelegd voor goedkeuring aan de raad.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gemeente heeft in de periodiek uitgebrachte monitors ‘Tilburg onder corona’ steeds aandacht voor de financiën, met name toegespitst op de vraag welke bedragen de gemeente ontvangt van met name het Rijk en welke uitgaven daar tegenover staan. Het in beeld hebben van (verwachte) inkomsten, met name compensatie van het Rijk, en verwachte uitgaven en de in november opgestelde beslisboom dragen bij aan beheersing van de financiële risico’s van corona voor de gemeente.
<p>3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • In de eerste periode van de coronacrisis was ‘geld’ niet de belangrijkste overweging. Door gesprekspartners is toegelicht dat de sfeer toen zowel bestuurlijk als politiek was dat ‘wat nodig is, moet gebeuren’ en dat de dekking dan van latere zorg is. • Zoals toegelicht kan het college per maatregel tot een bedrag van € 75.000 en voor het jaar 2021 voor maximaal € 500.000 zelf afwegen of een maatschappelijke ondersteuningsvraag en daarop te baseren maatregel voldoende relevant is. Boven deze begrenzing is de raad expliciet aan zet om die afweging te maken. • Voor november 2020 was dit afwegingskader minder expliciet. • Ook sinds november 2020 is de afweging van de diverse maatschappelijke belangen (bijvoorbeeld het belang van ondernemers versus het belang van inzetten op sociaal kwetsbare inwoners) niet expliciet uitgewerkt.
<p>4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeenteraad heeft in een motie van 25 mei 2020 unaniem uitgesproken dat het college periodiek met de raad in gesprek dient te gaan, waar mogelijk elke 14 dagen, over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn. • Met de motie van 25 mei 2020 spreekt de raad ook uit in te stemmen met de tot dan door het college genomen maatregelen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Tot dan was de betrokkenheid van de raad vooral passief, in die zin dat de raad bij genomen maatregelen achteraf werd geïnformeerd. • Zoals hiervoor toegelicht heeft de raad op 14 december 2020 besloten het mandaat van het college te beperken tot € 75.000 per maatregel en een maximum van € 500.000 voor 2021. Daarbuiten moeten besluiten worden genomen door de raad. In de periode daarvoor zijn ook besluiten over coronasteunmaatregelen genomen door de raad, waarbij dit vooral maatregelen betreft met financiële gevolgen voor de gemeente (o.a. vrijstelling precario voor terrassen, wijziging legesverordening, regeling leges evenementen). • Specifiek voor de maatregel om extra subsidie toe te kennen aan Starterslift BV voor leningen aan startende ondernemers, heeft de raad het raadsvoorstel aangenomen om deze taak als een publieke taak te zien, waardoor het college ruimte kreeg om de extra subsidie toe te kennen. • In een informele sessie met raadsleden ten behoeve van het voorliggende onderzoek is gebleken dat de meeste raadsleden positief oordelen over de informatievoorziening door het college. Er is veel en frequent geïnformeerd met behulp van raadsbrieven en aanvullend met onder meer de monitor 'Tilburg onder corona'. • In die sessie is ook gebleken dat de raad terughoudend was met het in de crisisperiode indienen van raadvragen, om het college ruimte te geven de crisis te kunnen managen. • Gaandeweg 2020, in de periode van mei en juni 2020, is de normale verhouding tussen raad en college weer hersteld.
--	--

1 Aanleiding, doel en vraagstelling

1.1 Lokale corona-steunmaatregelen in aanvulling op aanbod van het Rijk

Maatregelen Rijksoverheid... Nadat eind februari 2020 in Nederland de eerste besmettingen met COVID-19 (hierna: corona) werden geconstateerd, heeft het kabinet medio maart 2020 diverse maatregelen genomen om ondernemers en inwoners te steunen die hard geraakt worden door de gevolgen van de coronacrisis. Het ging om drie tijdelijke overbruggingsmaatregelen: overheidsgaranties onder voorwaarden voor bedrijven die liquiditeitssteun zoeken bij banken vanwege fors afgenomen inkomsten, uitstel van belastingen en de mogelijkheid beroep te doen op deeltijd-WW. Kort daarna zijn de volgende maatregelen afgekondigd:

- Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW) op basis waarvan tot 90 procent van de loonkosten, afhankelijk van de omzetsdaling, wordt vergoed aan bedrijven.
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo), op basis waarvan onder voorwaarden aanvulling van het inkomen tot het sociaal minimum mogelijk is zonder vermogens- of partnertoets voor zelfstandig ondernemers.
- Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), bestaande uit een eenmalige gift onder voorwaarden van € 4.000 voor ondernemingen met bepaalde SBI-codes.

Tegelijk met deze nieuwe maatregelen zijn diverse bestaande regelingen opengesteld voor ondernemers en zelfstandigen. Het gaat onder meer om regelingen als borgstelling MKB-kredieten (BMKB-C), verruiming BMKB voor lenen bij banken, mogelijkheid van belastinguitstel en verlaging van winstbelasting.

... aangevuld met lokale maatregelen Op het moment dat het kabinet zich beraadt over steunmaatregelen, beraden zich ook gemeenten op maatregelen. Dit geldt ook voor de gemeenten Arnhem, Breda, Oss en Tilburg. Omdat de maatregelen om het coronavirus te bestrijden tot grote en acute (financiële) problemen leidt bij inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers, is er bij gemeenten de wens getroffen te steunen.

Dilemma Het acute karakter van de problemen noopt tot snelle besluitvorming. Deze omstandigheden kunnen er toe leiden dat besluiten op andere wijze plaatsvinden dan anders en dat de gemeenteraad minder in positie is gebracht om 'er iets van te vinden'. De geschetste situatie vormde voor de Rekenkamers van Arnhem, Breda en Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss aanleiding tot een onderzoek naar de corona-steunmaatregelen.

1.2 Welke maatregelen treffen gemeenten en hoe is de raad betrokken?

De door Rekenkamer Arnhem, Rekenkamer Breda, Rekenkamer Tilburg en Rekenkamercommissie Oss (samen: B3A- rekenkamers) geformuleerde vraagstelling richt

zich zowel op inzicht verschaffen in welke maatregelen zijn getroffen als op de wijze waarop de besluitvorming over deze maatregelen heeft plaatsgevonden en welke belangen daarbij zijn meegenomen. Een belangrijk accent in het onderzoek is de rol van de gemeenteraad bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen en hoe gemeenteraden in voorkomende gevallen ‘goed’ of ‘beter’ in positie gebracht kunnen worden.

Vraagstelling voor B3A-onderzoek: centrale vraagstelling en deelvragen	
Centrale vraagstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Welke regionale/lokale corona-steunmaatregelen zijn er tot op heden in de aan het onderzoek deelnemende gemeenten genomen? • Op basis van welke afwegingen en belangen en met onderkenning van welke risico's? • En wat is de informatiepositie en de rol van de gemeenteraden daarbij geweest – ook in relatie tot de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol in het verdere vervolg van de corona-crisis?
Deelvragen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Welke landelijke, regionale en lokale corona-steunmaatregelen zijn op welk moment en met welk doel genomen in de deelnemende gemeenten (ambitie is een globaal overzicht)? Welke steunmaatregelen hebben de gemeenten zelf genomen waarbij de raden actief betrokken hadden kunnen worden? 2. Op basis waarvan zijn afwegingen en beslissingen genomen inzake corona-steunmaatregelen in de deelnemende gemeenten? Zijn daarbij risico's onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes en zijn daarvoor passende maatregelen getroffen? 3. Welke belangen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen door wie afgewogen in de deelnemende gemeenten? 4. Op welke wijze kwamen de raden in de deelnemende gemeenten in positie voor de uitvoering van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van corona-steunmaatregelen? 5. Op welke wijze kunnen de raden in de deelnemende gemeenten hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken ten aanzien van verder crisisbeleid in de komende periode verstevigen? 6. Wat kunnen de deelnemende gemeenten van elkaar leren bij het versterken van hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende taken?

Afbakening
corona-

In samenspraak met de opdrachtgevende rekenkamers en rekenkamercommissie is een pragmatische afbakening gekozen van het begrip 'corona-steunmaatregel'. Als corona

steunmaatregel steunmaatregelen worden opgevat:

- Door de gemeente, alleen of in samenwerking met derden, genomen maatregelen, ter compensatie van weggevallen of afgenomen inkomsten vanwege corona of gericht op het voorkomen dan wel beperken van inkomstendaling bij
 - inwoners
 - instellingen (al dan niet gesubsidieerd)
 - verenigingen
 - bedrijven en zzp'ers
- en maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van de informatievoorziening met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop corona van invloed is op de inkomsten van genoemde groepen.

In het onderzoek wordt meegenomen dat corona niet alleen van invloed is op inkomsten van inwoners, instellingen, verenigingen, bedrijven en zzp'ers omdat het leidt tot gezondheidsproblemen bij mensen. Ook is van belang dat mensen zich anders (moeten) gedragen, bijvoorbeeld vanwege het voorschrift om minimaal anderhalve meter afstand te houden, en omdat door overheden maatregelen worden genomen die met name bedrijven, ondernemers, instellingen en verenigingen raken in hun inkomsten.

Corona-steunmaatregelen kunnen de vorm aannemen van directe financiële ondersteuning, maar het kan ook in de vorm van bijvoorbeeld kredietverschaffing, uitstel van betaling van lokale lasten of het faciliteren van bedrijven of instellingen om extra inkomsten te genereren binnen de veranderende context van een 'corona-samenleving'.

Van breed naar gericht verdiepen

In het onderzoek is 'breed' gestart met een inventarisatie van de door de gemeente genomen maatregelen, om vervolgens te focussen en te verdiepen op de specifiek als corona-steunmaatregel op te vatten maatregelen. De scheidslijn tussen beide soortenmaatregelen is niet volledig hard te trekken. In bijlage I is een overzicht opgenomen van 'overige' maatregelen waarvan door BEA is geoordeeld dat deze niet passen binnen de hiervoor toegelichte definitie van corona-steunmaatregelen.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van het voorliggende deelrapport voor de gemeente Tilburg is als volgt:

- Hoofdstuk 2: toelichting op de wijze waarop de gemeente heeft gereageerd op de corona-uitbraak, toegespitst op de door de gemeente gehanteerde crisisorganisatie en op de eerste corona-steunmaatregelen in maart 2020.
- Hoofdstuk 3: toelichting op de door de gemeente genomen corona-steunmaatregelen, wat betreft tijdlijn en categorisering van deze maatregelen.
- Hoofdstuk 4: beschouwing van de wijze waarop de gemeenteraad is betrokken bij de besluitvorming over de corona-steunmaatregelen, onder andere blijkend uit ingediende raadvragen en moties.
- Hoofdstuk 5: toelichting op de belangen en risico's die door de gemeente, met name

door het college en de raad, zijn betrokken bij de besluitvorming over corona-steunmaatregelen, met in paragraaf 5.1 aandacht voor financiële risico's en in paragraaf 5.2 aandacht voor overige aspecten en bij de te maken afwegingen gehanteerde uitgangspunten.

- Bijlage I bevat een overzicht van door de gemeente genomen maatregelen die op basis van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening niet worden gezien als corona-steunmaatregelen.
- Bijlage II beschrijft in meer detail de maatregelen die binnen de in dit onderzoek gehanteerde afbakening wel worden gezien als corona-steunmaatregelen.

2 Reactie Tilburg op corona: aanpak en organisatie

2.1 Lokale en regionale crisismaatregelen op diverse beleidsvelden

Op 27 februari is de gemeente Tilburg met het coronavirus geconfronteerd, toen in het Elizabeth-TweeStedenziekenhuis de eerste Nederlandse coronadiagnose werd gesteld. Sinds de uitbraak van het virus zijn er in Nederland op verschillende bestuurlijke niveaus maatregelen getroffen om de verspreiding van het virus in te dammen en om voor bedrijven en inwoners de gevolgen te verzachten van de pandemie en van de preventieve maatregelen.

Snel opschaling naar GRIP-4 Op 27 februari 2020 's avonds komt bij de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VRMWB) het Regionaal Operationeel Team (hierna: ROT) bij elkaar. In een ROT werken regionale functionarissen, onder coördinatie van een operationeel leider, samen op het gebied van geneeskundige zorg, bevolkingszorg, brandweezorg, politie en communicatie met als doel een (dreigende) crisis te beheersen. Op 28 februari wordt formeel opgeschaald naar GRIP-2¹⁰. Op maandagochtend 2 maart 2020 is door de voorzitter van de veiligheidsregio opgeschaald naar GRIP-4 en vindt de eerste vergadering van het regionaal beleidsteam (RBT) plaats¹¹. GRIP staat voor gecoördineerde regionale incidentbestrijdingsprocedure. Opschaling tot GRIP-4 vindt plaats als er behoefte is aan bestuurlijke coördinatie en leiding bij een ramp van meer dan plaatselijke betekenis. In dat geval neemt het bestuur van de Veiligheidsregio de relevante bevoegdheden van de burgemeesters over¹².

¹⁰ GRIP staat voor Gecoördineerde Regionale IncidentbestrijdingsProcedure.

¹¹ Bron Veiligheidsregio West- en Midden-Brabant (VRWMB), Tussentijdse verantwoording gemeenteraden COVID-19 crisis, 'Alleen samen krijgen we corona onder controle', juni 2020.

¹² Zie Instituut voor Fysieke Veiligheid (IFV), Nederlandse Vereniging voor Raadsleden en Nederlands Genootschap van Burgemeesters (NGB), *De veiligheidsregio en de gemeenteraad*, december 2019.

GRIP-3	GRIP-4
<ul style="list-style-type: none"> • Situatie waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. • In deze situaties komt de burgemeester in beeld. • Hij laat zich ondersteunen door een gemeentelijk beleidsteam (GBT) met vertegenwoordigers van de belangrijkste betrokken organisaties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Omdat niet elke ramp of crisis zich aan de gemeentegrenzen houdt, is er ook nog een GRIP-4¹³. • Dan gaat het om situaties waarin de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan). • In zo'n situatie, zo is in de wet bepaald, krijgt de voorzitter van de Veiligheidsregio de leiding en wordt er een regionaal beleidsteam (RBT) gevormd.

De trekker bij deze regionale aanpak is de voorzitter van de Veiligheidsregio. In het geval van de gemeente Tilburg is dit de voorzitter van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (in casu de burgemeester van Tilburg).

De burgemeester van Tilburg leidt als burgemeester van de qua inwoners grootste gemeente in de Veiligheidsregio het regionaal beleidsteam (RBT). De burgemeester is in zijn gemeente (politiek) verantwoordelijk voor de inzet van alle hulpverleningsdiensten die betrokken zijn bij de handhaving van de openbare orde en veiligheid in het kader van de Wet veiligheidsregio's.

Door de Veiligheidsregio te treffen (nood-)verordeningen worden voor kennisgeving toegezonden aan de gemeenteraad. Op 18 maart 2020 gaat een noodverordening vanuit de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant in werking met de volgende bepalingen¹⁴:

- Het is verboden om openbare samenkomsten en gemakkelikheden als bedoeld in artikel 174 van de Gemeentewet, samenkomsten in voor het publiek toegankelijke gebouwen en bijbehorende erven en samenkomsten in besloten sfeer te laten plaatsvinden, te (laten) organiseren dan wel te laten ontstaan waar meer dan honderd personen gelijktijdig samenkomen, dan wel aan dergelijke samenkomsten deel te nemen. Dit verbod is niet van toepassing op de dagelijkse gang van zaken in het openbaar vervoer en in gebouwen en bijbehorende erven van overheidsinstellingen en zorginstellingen.
- Het is verboden om een van de volgende inrichtingen geopend te houden:
 - Inrichtingen waar ter plaatse eten of drinken wordt verkocht en genuttigd (eet- en drinkgelegenheden), met uitzondering van inrichtingen in bedrijven die niet voor het

¹³ Er kan verder opgeschaald worden naar GRIP-5 (als er sprake is van veiligheidsregio-overstijgende problemen) en GRIP-6 als landelijke opschaling nodig is .

¹⁴ <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Waalwijk/CVDR638457.html> .

publiek toegankelijk zijn (bedrijfskantines en bedrijfscatering) en inrichtingen in hotels ten behoeve van de hotelgasten.

- Sport- en fitnessclubs (sportaccommodaties en sportinrichtingen), waaronder zwembaden, sporthallen en sportvelden.
- Sauna's.
- Inrichtingen waar bedrijfsmatig gelegenheid wordt gegeven tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of bedrijfsmatig vertoningen van erotisch-pornografische aard worden aangeboden.
- Coffeeshops, behalve voor zover uitsluitend sprake is van de verkoop, aflevering of verstrekking van softdrugs (afhaalfunctie).
- Deze verboden gelden niet voor de hulpdiensten en voor door de voorzitter van de Veiligheidsregio aangewezen (categorieën van) gevallen.

In de periode daarna volgen meerdere verordeningen, met aanvullende maatregelen. In juni en juli 2020 volgen vervolgens versoepelingen van een deel van de beperkende maatregelen. Op 25 augustus 2020 wordt een nieuwe noodverordening van kracht.

De maatregelen om de verspreiding van het virus in te dammen zijn veelal genomen op initiatief van het kabinet. In regelmatige persconferenties hebben de premier en de minister van Volksgezondheid maatregelen afgekondigd die zijn opgenomen in modelverordeningen die door de Veiligheidsregio's zijn omgezet in regionale noodverordeningen.

De maatregelen om de gevolgen van de pandemie en de bestrijdingsmaatregelen te verzachten voor inwoners en bedrijven zijn genomen door zowel de Rijksoverheid als de gemeenten. De Rijksoverheid heeft daartoe zelf economische steunmaatregelen genomen in de vorm van drie noodpakketten. En de Rijksoverheid heeft in overleg met de VNG middelen beschikbaar gesteld voor maatregelen van de gemeenten.

2.2 Opzet van een crisisorganisatie

Inrichting lokale crisisstructuur De gemeente Tilburg onderhoudt een – doorgaans slapende – crisisstructuur. Deze structuur is ingericht voor rampen met een duidelijk begin en einde die niet te ver uit elkaar liggen (type 'ontspoorde chloortrein'), maar was nog niet eerder getest in een langdurige crisis zoals de coronapandemie. Als onderdeel van de GRIP-structuur is de Hoofdtakorganisatie (HTO) ingesteld met daarin de ambtelijk meest betrokkenen, die 24/7 in touw waren om de crisis feitelijk te managen in Tilburg. De HTO kende een wisselende voorzitter in de personen van Aad van de Pol (controller) en het hoofd van het team Veiligheid en Wijken.

Nu is deze structuur in de coronapandemie uitgebreid met het afdelingshoofd Sociaal en het afdelingshoofd Economie en Arbeidsmarkt. Het resulterende team coördineerde de activiteiten die in de crisisbeheersing toevallen aan de oranje kolom (bevolkingszorg), naast de witte kolom (geneeskundige zorg), de blauwe kolom (politiezorg) en de rode

kolom (brandweezorg). Het team kwam dagelijks bijeen voor een crisisbespreking. Het team had een coördinerende rol. De uitvoering had plaats in de staande organisatie.

Wie stuurt aan? Tilburg heeft snel een crisisorganisatie ingezet om de lijnorganisatie aan te sturen, zowel bestuurlijk als ambtelijk. Bestuurlijk was daarbij relevant dat de burgemeester als voorzitter van de Veiligheidsregio ook daar veel tijd aan moest besteden en dat ook wethouder Dols participeerde in de overleggen van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant (VRMWB) als vertegenwoordiger namens Tilburg.

In Tilburg was de bestuurlijke aansturing van de crisis belegd bij de Stuurgroep Corona. In de stuurgroep waren de meest betrokken wethouders opgenomen (Berend de Vries, Rolph Dols, Esmah Lahlah en Mario Jacobs) met de burgemeester 'on standing invitation'.

Rond de zomer 2020 ging Tilburg weer terug naar de normale organisatie, toen in juni 2020 versoepelingen werden afgekondigd door het kabinet.

De crisisorganisatie met de Stuurgroep Corona en de HTO is toen vervangen door een structuur met respectievelijk een bestuurlijk combi-portefeuillehoudersoverleg (combi-PHO) op vrijdag en een ambtelijk 'corona forum'. Het corona forum is een organisatiedoorsnijdende overlegtafel waar alles aan de orde komt wat corona-gerelateerd is. Elke dinsdag werden daar alle coronagerelateerde stukken besproken. Die stukken zijn dan op vrijdag aan de orde in het combi-PHO en kunnen dan de volgende dinsdag in het college worden geagendeerd voor bespreking of besluitvorming. In het combi-PHO is men niet bevoegd om besluiten te nemen, die vinden plaats in het collegeoverleg op dinsdag. Een uitzondering op deze regel is mogelijk bij zeer spoedeisende issues (de in het combi-PHO dan genomen besluiten worden alsnog bekrachtigd in het navolgende collegeoverleg op dinsdag).

Veel besluiten
voorjaar binnen
mandaat DT

Veel van de besluiten die in de aanvangsfase zijn genomen, behoren tot de bedrijfsvoering en vallen dus onder het mandaat dat het bestuur van de raad heeft gekregen en kunnen daarbinnen deels ambtelijk worden afgedaan. Bedrijfsvoeringszaken zijn gemandateerd aan het directieteam (dit was al zo voor de coronacrisis). Denk aan liquiditeitssteun door uitstel van betaling, maar ook aan IT-uitgaven voor de thuiswerkplek, digitaal vergaderen en dergelijke. Pas bij afboeken van bedragen boven een bepaald bedrag komt het college in beeld wat betreft verleend uitstel van betalen.

3 Overzicht van genomen corona-steunmaatregelen

3.1 Tijdlijn: van crisis naar ‘herpakken’ naar uitwerken van een herstelagenda

In dit deelrapport richten we ons op de maatregelen die door de gemeente zijn genomen. De maatregelen van het Rijk en van de Veiligheidsregio's blijven hier dus buiten beschouwing.

Bij de inventarisatie van de maatregelen die door de gemeente Tilburg zijn genomen zijn we onder meer uitgegaan van de volgende bronnen:

- College- of burgemeesterbesluiten zoals die zijn gepubliceerd in het BestuursInformatieSysteem (BIS) van de gemeente.
- Raadsbesluiten zoals die zijn gepubliceerd op www.raadtilburg.nl (Notubiz).
- Aanvullend specifieke overzichten in de volgende documenten:
 - De monitor “Tilburg onder corona” van juni 2020.
 - De tweede monitor “Tilburg onder Corona” van september 2020.
 - De derde monitor “Tilburg onder Corona” van oktober 2020.

In totaal zijn in deze vier bronnen 125 maatregelen¹⁵ van 1 maart tot 1 november 2020 te vinden die zijn genomen in verband met de coronacrisis. Van deze maatregelen zijn er 20 genomen middels een besluit van de burgemeester of van het college. Daarvan zijn er drie bekrachtigd door de gemeenteraad.

Van deze 125 maatregelen zijn er 56 te categoriseren als steun of compensatie voor inwoners, instellingen, verenigingen en bedrijven (inclusief zelfstandigen). De overige 69 zijn dat niet. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Maatregelen die de gemeente neemt als werkgever en als aanbieder van diensten (mogelijk maken thuiswerken, plaatsen van hoestschermen bij publieksbalies).
- Maatregelen om bepaalde vormen van dienstverlening (zoals plaagdierenbestrijding) op te schorten.
- Maatregelen die betrekking hebben op door het Rijk opgedragen taken (zoals uitvoering Tozo).
- Mededelingen dat de gemeente in overleg is met bepaalde groepen in de samenleving over de invulling van de gedragsadviezen van het RIVM.
- Mededelingen dat de gemeente lobbywerk verricht of gaat verrichten om compensatie te krijgen van bepaalde kosten.

Tijdlijn

De eerste door de gemeente Tilburg getroffen corona-steunmaatregelen zijn genomen op 20 maart 2020. De situatie waarin de gemeente zich dan bevindt kan, net als in andere

¹⁵ De aantallen zijn bij benadering omdat het tellen van maatregelen arbitraire keuzen vergt. Sommige besluiten bevatten meer dan één maatregel. Soms worden bij besluit eerder genomen maatregelen uitgebreid, aangepast, verlengd of ingetrokken. Soms komt één maatregel onder verschillende namen of omschrijvingen in de verschillende lijsten voor.

gemeenten, worden gekenschetst als een echte crisissituatie. Er moeten onder grote tijdsdruk op een groot aantal terreinen maatregelen worden getroffen en besluiten worden genomen, zowel gericht op de volksgezondheid en openbare orde als op het terrein van het sociaal domein, economie, cultuur en sport. Navolgend wordt een tijdlijn op hoofdlijnen geschetst van de door de gemeente Tilburg genomen maatregelen.

Crisis

De maanden maart en april 2020 kunnen worden gezien als de 'echte' crisismaanden, waarin het college onder grote druk een zeer groot aantal maatregelen heeft genomen, voor een deel te zien als corona-steunmaatregelen in het kader van het voorliggende onderzoek. De crisisperiode ontwikkelde zich als volgt:

- Op 27 februari wordt de eerste besmetting geconstateerd in Nederland.
- In de periode van 7 tot 12 maart is er sprake van toenemende besmettingen in het Elisabeth TweeSteden-ziekenhuis (ETZ) in Tilburg en het Amphia-ziekenhuis in Breda.
- Op 10 maart worden alle grote evenementen in Brabant verboden.
- Op 15 maart is er sprake van een 'lockdown', waarbij onder meer de horeca moet sluiten.
- Op 17 maart treft het kabinet de eerste corona-steunmaatregelen voor ondernemers en bedrijven, waaronder de NOW-maatregel op basis waarvan ondernemers tot 90 procent van de loonkosten vergoed kunnen krijgen.
- Op 20 maart neemt de gemeente Tilburg het besluit voor de eerste lokale corona-steunmaatregelen. Dit betreft onder meer
 - Uitstel van betaling op verzoek voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders van betaling van huurpenningen, optierente of erfpacht voor drie maanden.
 - Uitstel van huurbetaling voor huurders van Entrada en Zwarte Zwaan (het gaat om startende ondernemers).
 - Uitstel van huur van gemeentelijk vastgoed.
 - Doorbetaling van uren van medewerkers van de Diamant-groep ondanks beperking van de openingstijden van de fietsenstalling waar zij werkzaam zijn.
- Op 24 maart volgt een collegebesluit voor onder meer de volgende corona-steunmaatregelen:
 - Uitstel van betaling van heffingen en belastingen voor ondernemers.
 - Compensatie van ondernemersfondsen vanwege het wegvallen van de reclamebelastingen op basis waarvan zij regulier inkomsten ontvangen.
 - Uitbetaling van subsidies voor geannuleerde evenementen indien er kosten zijn gemaakt.
 - Tijdelijke huurverlaging ten aanzien van de tarieven voor Koepelhal/Wagenmakerij.
- Op 25 maart wordt het besluit genomen om zorgaanbieders op het terrein van Wmo en jeugdhulp te blijven doorbetalen, ondanks dat zij vanwege coronabeperkingen de overeengekomen diensten vaak niet kunnen leveren. Eventuele meerkosten vanwege benodigde extra inzet wordt ook vergoed.
- Op 27 maart volgende nieuwe maatregelen:

- Verkorten van de betalingstermijnen voor leveranciers aan de gemeente.
- Verstrekking van laptops aan schoolkinderen in minimagezinnen.
- Doorbetaling van alfahulpen.
- Opvang van dak- en thuislozen op de locaties Cederstraat en Willem II-kazerne.
- Op 31 maart besluit de gemeente door kermisexploitanten al betaalde pachtsommen voor kermissen die geen doorgang kunnen vinden als gevolg van corona, te restitueren.
- Op 3 april volgt het besluit tot uitstel van betaling voor de reclamebelasting.
- Op 10 april besluit het college tot 'coulance' wat betreft betalingsafspraken die getroffen zijn met inwoners en bedrijven waarbij onder meer de invorderingsrente wordt verlaagd (van 4 procent naar 0 procent) en er bijvoorbeeld geen deurwaarders worden ingezet.
- Op 14 april volgt het besluit om culturele instellingen niet te korten op de subsidie ondanks vanwege corona niet geleverde prestaties.
- Eveneens op 14 april besluit het college tot een aanbod aan marktkooplieden en de Stichting Tilburgse Markten om gebruik te maken van de diensten van een via Team Ondernemersadvies en VVV (afdeling Economie & Arbeidsmarkt) ingeschakelde adviseur.
- Op 21 april wordt besloten de eigen bijdrage voor de Wmo voor de maanden maart en april te schrappen.
- Tot slot volgt op 28 april het besluit tot vrijstelling van precario voor terrassen en uitstallingen.

Als afsluiting in zekere zin van de meest heftige crisisperiode volgt op 1 mei 2020 een raadsbrief met daarin een inventarisatie van tot dan door de gemeente genomen maatregelen¹⁶.

'Herpakken'

In de maanden daarna verschuift de focus van de gemeente geleidelijk van maatregelen gericht op het beperken van de gevolgen van de crisis naar investeringen in informatievoorziening (door middel van onder meer een monitor 'Tilburg onder Corona') en maatregelen met het doel om ondernemers in staat te stellen goed in te kunnen spelen op de veranderende omstandigheden. In de periode van mei tot en met juli 2020 worden onder meer de volgende maatregelen genomen:

- 13 mei wordt het besluit genomen met de naam 'verantwoord verplaatsen van verkeer in 1,5 meter-samenleving'. Het richt zich op het verlagen van de maximum snelheid binnen de Ring en korter groen geven voor automobilisten, met als doel om de voetganger en fietsers beter te kunnen faciliteren en zo ook een impuls te genereren voor de ondernemers in de binnenstad.
- Op 19 mei volgt een collegebesluit 'Subsidieverlening ondersteunen ondernemerschap Regio Midden-Brabant tijdens en na corona'. De middelen hiervoor ontvangt de gemeente Tilburg van de provincie Noord-Brabant. De provincie wil hiermee de

¹⁶ Gemeente Tilburg, raadsbrief met onderwerp 'Genomen maatregelen corona', 1 mei 2020. Voor bijlage zie: <https://tilburg.raadsinformatie.nl/document/8714065/1#search=%22corona%22>.

informatievoorziening aan ondernemers bevorderen, met inschakeling onder meer van de Stichting Midpoint Brabant.

- 1 juni wordt een tijdelijke uitbreiding toegestaan van terrassen, waarbij tegelijkertijd wordt besloten om voor deze uitbreiding geen leges te heffen.
- Op 9 juni volgen de volgende besluiten:
 - Uitstel van eerder voorgenomen aanpassingen aan de gemeentelijke minimaregelingen (met één jaar).
 - Vrijstelling van door verenigingen te betalen huur voor buitensportaccommodaties die gebruikt worden door jongeren.
 - Verlaging van de huur van zwembaden door zwemverenigingen.
 - Ondersteuning van de inrichting van (nood)opvang voor kwetsbare kinderen.
- Op 16 juni wordt het collegebesluit 'Ketensolidariteit Horeca Tilburg' genomen. Het doel is om tot huurverlaging te komen voor horecaondernemers op het vlak van huurverplichtingen. Voor de gemeente zelf betekent dit dat zes huurders van gemeentelijke ruimte een huurverlaging ontvangen.
- Op 23 juni besluit het college om € 1,2 miljoen ter beschikking te stellen in het kader van de door de Rijksoverheid gevraagde matching door gemeenten (en ook provincies) van extra subsidiëring vanuit de landelijke cultuurfondsen voor culturele instellingen die behoren tot de basisinfrastructuur (BIS). In Tilburg betreft dit Podium 013, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het TextielMuseum.
- Eveneens op 23 juni besluit het college dat ondernemers die van start gegaan zijn met behulp van de Bbz langer gebruik kunnen maken van deze voorziening (48 in plaats van 36 maanden) indien zij door de coronacrisis worden geraakt.
- Op 6 juli wordt besloten dat leges voor de aanvraag van een evenementenvergunning voor de periode 1 maart tot en met 31 augustus niet wordt geheven en zo nodig wordt terugbetaald. De gemeente mist hierdoor een bedrag van € 30.000 aan inkomsten en moet bovendien € 50.000 al betaalde leges terugbetalen omdat evenementen in de betreffende periode niet door konden gaan.
- Op 7 juli 2020 wordt door het college besloten subsidie te verlenen ten behoeve van SKE Fonds Starterslift Investment BV, dat zich richt op het financieel ondersteunen van kansrijke innovatieve startups in de regio Midden- en West-Brabant. Het gaat om een extra bijdrage van € 350.000.
- Omdat de kinderopvanginstellingen en de gastouderbranche geraakt zijn door de coronacrisis en extra kosten hebben moeten maken, kan de gemeente Tilburg met van het Rijk hiervoor ontvangen middelen op 14 juli besluiten deze sector te compenseren. Compensatie richt zich verder op de extra kosten die ouders hebben gehad vanwege eigen bijdragen.

Informatie-
voorziening

In de fase van 'herpakken', zoals de maanden mei tot en met juli 2020 kunnen worden gekarakteriseerd, investeert de gemeente Tilburg ook in informatievoorziening over de impact van de coronacrisis. In juni wordt de eerste Monitor 'Tilburg onder Corona' opgesteld en gepubliceerd. De raad heeft opdracht gegeven de monitor op twee

momenten te actualiseren, te weten tegelijk met de hoofdlijnenbrief en de begroting 2021 in november 2020. In de 'Tweede Monitor Tilburg onder Corona' van september 2020 is een geactualiseerd beeld opgenomen van de belangrijkste gevolgen van corona voor de Tilburgse samenleving en hoe de gemeente Tilburg de maatschappelijke en financiële impact daarvan beoordeelt. In de tweede monitor wordt ook toegelicht aan welke (mogelijke) handelingsperspectieven de gemeente denkt. De tweede monitor 'Tilburg onder Corona' van september 2020 heeft als ondertitel 'Van crisismaatregelen naar herstel en inspelen op de toekomst'. De monitor bevat verder een overzicht van de tot nu toe door Rijk, provincie en de gemeente Tilburg genomen maatregelen.

Normalisatie & herstel Na de zomer wordt de inzet op aanpassing van ondernemers en instellingen aan de nieuwe situatie (in casu de 1,5 meter-economie) gecontinueerd. In deze periode wordt ook gewerkt aan onderdelen voor een herstelagenda. Deze periode wordt op 13 oktober 2020 onderbroken als door het kabinet wordt besloten tot een tweede 'lockdown'. Hiermee komt een einde aan een periode waarin juist geleidelijk steeds meer versoepelingen van eerder genomen beperkende coronamaatregelen zijn doorgevoerd.

3.2 Aantal corona-steunmaatregelen met uitsplitsing naar categorie

De 55 maatregelen die wel beschouwd kunnen worden als steun- of compensatiemaatregelen kunnen worden onderscheiden naar de aard van de steun:

- faciliteiten (ruimte maken voor economische activiteiten en voor de inwoners van de stad in een 1,5 m-samenleving);
- liquiditeitssteun (leningen, uitstel van betaling voor afnemers, versnelde betaling voor leveranciers etc.);
- financiële steun (giften, kwijtschelding e.d.).

Daarnaast kan onderscheid worden gemaakt naar de doelgroep waarop de maatregel is gericht:

- Generiek: steun voor ondernemers ongeacht de sector waarin ze werken.
- Sector: steun voor ondernemers in specifieke sectoren.
- Afnemers/leveranciers: steun voor afnemers en/of leveranciers van de gemeente.
- Inwoners: steun voor inwoners of instellingen zonder winstoogmerk die inwoners ondersteunen.

In tabel B1 zijn de steunmaatregelen van de gemeente Tilburg weergegeven op chronologische volgorde. Als datum is genomen de datum van het collegebesluit of het burgemeesterbesluit. Als een dergelijk besluit er niet is, is de datum genomen die is vermeld in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei of de datum van de monitor waarin de maatregel voor de eerste keer is genoemd.

Tabel B.1 Steunmaatregelen van de gemeente Tilburg in chronologische volgorde

Bronnen

B	Burgemeesterbesluit
C	Collegebesluit
RB	Raadsbesluit
MO	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
M1	Monitor
M2	Tweede Monitor
M3	Derde Monitor

Steuncategorieën

F	Faciliterende maatregel
L	Liquiditeitsondersteuning
G	Financiële maatregel
O	Overige hulp

Doelgroepcategorieën

G	Generiek
S	Sector
L/A	Leveranciers/afnemers
I	Individuele bedrijven
B	Inwoners

Nr.	Datum 2020	Maatregel	Bron	Steun	Doel groep
1.	20-3	Beperken openingstijden fietsenstallingen, doorbetalen uren Diamant-groep	MO	G	L/A
2.	20-3	Uitstel huurbetaling voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders	MO	L	L/A
3.	20-3	Uitstel huurbetaling voor huurders Entrada en Zwarte Zwaan (startende ondernemingen)	MO	L	L/A
4.	20-3	Uitstel huur gemeentelijk vastgoed	M1	L	L/A
5.	24-3	Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen, voor zover kosten gemaakt	C	G	S
6.	24-3	Uitstel betaling toeristenbelasting	C	L	G
7.	25-3	Doorbetalen zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo	MO	G	L/A
8.	27-3	Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties	MO	G	L/A
9.	27-3	Verstrekking laptops aan schoolkinderen uit minimagezinnen	MO	G	B
10.	27-3	Doorbetalen alfa-hulpen voor uren die door de klant zijn afgezegd	MO	G	L/A

11.	27-3	Verstrekken voorschotten TOZO	MO	L	G
12.	27-3	Betalingsverplichting reclamebelasting en BIZ uitstellen tot 1-10-2020	MO	L	G
13.	27-3	Verkorten betalingstermijnen leveranciers	MO	L	L/A
14.	27-3	Opvang dak- en thuislozen Cederstraat en Willem II kazerne	MO	F	B
15.	31-3	Restituties pachtsommen geannuleerde kermissen	MO	G	L/A
16.	3-4	Verruiming regelgeving PGBs Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw	MO	G	B
17.	3-4	Uitstel van betaling voor exploitanten reclame-objecten	MO	L	L/A
18.	10-4	Culturele instellingen: over 2020 niet korten op subsidies wegens niet-geleverde prestaties	MO	G	S
19.	10-4	Ondersteunen stichting Tilburgse markten met advies en vergoeding inkomstenderving	MO	F/G	S
20.	10-4	Coulance betalingsafspraken	MO	L	G
21.	14-4	Toestaan neerzetten bord voor ijssalon drive thru	C	F	I
22.	14-4	Toestaan realisatie ijssalon drive thru	C	F	I
23.	21-4	Geen eigen bijdragen Wmo in mrt en apr	MO	G	B
24.	28-4	Vrijstelling precario voor terrassen, uitstallingen e.d. (raadsbesluit 25-5-2020)	RB	G	S
25.	28-4	Uitstel betaling precario	C	L	G
26.	13-5	"Verantwoord verplaatsen" verkeer in 1,5 meter samenleving	M1	F	G
27.	19-5	Subsidie Midpoint (doorsluizen geld van de provincie)	C	G	G
28.	26-5	Tweede wijziging legesverordening: geen leges vergunningen voor terrasuitbreidingen (raadsbesluit 25-5-2020)	RB	G	S
29.	1-6	Tijdelijke uitbreiding terrassen tot 31-10-2020	B	F	S
30.	9-6	Uitstel aanpassing minimaregelingen tot na 2020	M1	G	O
31.	9-6	Vrijstelling huur buitensportaccommodaties voor jeugd tot 1-8	M1	G	L/A
32.	9-6	Verlaging huur zwemverenigingen met 50 procent tot 1 augustus	M1	G	L/A
33.	9-6	Ondersteuning inrichting (nood)opvang kwetsbare kinderen	M1	G	O
34.	9-6	Ondersteuning HBO	M1	NB	O
35.	9-6	Plaatsen van extra afvalbakken tegen zwerfafval	M1	O	B

36.	9-6	Vaker legen van wijkverzamelcontainers glas, textiel en plastic/metaal/drankverpakkingen	M1	O	B
37.	16-6	Regeling leges evenementen en kosten tapvergunning (raadsbesluit 6-7-2020)	RB	G	L/A
38.	16-6	Convenant ketensolidariteit horeca Tilburg	C	F	L/A
39.	23-6	Tijdelijke hardheidsclausule Bbz	C	G	G
40.	23-6	Verhoging bijdrage aan steunpakket cultuur BrabantStad/ Tilburg tot € 1,2 miljoen	C	G	S
41.	23-6	Verlenging uitstel betaling heffingen voor ondernemers	C	L	G
42.	23-6	Tijdelijk mogelijk maken van overkappingen op terrassen bij horeca-inrichtingen middels een tijdelijke omgevingsvergunning	C	F	S
43.	juni	Crisisplan Binnenstad i.s.m. BMT, BIZ, Citymarketing en Ondernemersfonds Tilburg	M1	F	G
44.	7-7	Starterslift Overbruggingslening beschikbaar voor ondernemers	C	L	G
45.	14-7	Compensatie gemaakte kosten kinderopvang en gastouders	C	G	S
46.	1-9	Versneld beoordelingsproces voor tijdelijke initiatieven en evenementen	M2	F	S
47.	1-9	Snel meedenken om initiatieven ondernemers mogelijk te maken	M2	F	G
48.	1-9	Tijdelijke verlaging huurtarieven Koepelhal/Wagenmakerij	C	G	L/A
49.	1-9	Gedeeltelijke compensatie ondernemersfondsen voor tegenvallende inkomsten	M2	G	G
50.	1-9	Extra steun van maximaal € 1,2 miljoen voor O13, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het Textielmuseum	M2	G	S
51.	1-9	Bijplaatsingen hotspotlocaties ook op zaterdag en zondag opruimen	M2	O	B
52.	1-9	Soepel omgaan met prestatieafspraken dorps- en wijkaccommodaties	M2	G	S
53.	22-9	Terrasoverkappingen in winterperiode	C	F	S
54.	22-9	Terrasuitbreidingen in winterperiode	B	F	S
55.	13-10	Vaker schoonmaken openbare toiletten	M3	O	B
56.	13-10	Tijdelijk inrijdverbod autoverkeer Piushaven en fietsverkeer Korte Heuvel tbv terrassen	M3	F	S
57.	27-10	Coulance-regeling sport	C	G	L/A

58.	23-11	Wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen	RB	G	G
59.	23-11	Vijfde wijziging legesverordening, waardoor leges niet geheven worden in geval een vergunning wordt aangevraagd voor de tijdelijke uitbreiding en/of overkapping van een terras (1-11-2020 t/m 31-12-2020)	RB	G	G

4 Informatiepositie en rol van de gemeenteraad

4.1 Betrokkenheid van de raad

Van fysiek naar digitaal overleg De coronacrisis heeft het functioneren van de gemeentelijke democratie ernstig bemoeilijkt. Op 9 maart 2020 is nog een reguliere fysieke vergadering gehouden van de gemeenteraad. Daarna stonden de geldende regels het functioneren van de gemeenteraad in de weg. Fysieke vergaderingen waren een vereiste voor het nemen van rechtsgeldige besluiten, maar fysieke vergaderingen waren onmogelijk binnen de noodverordeningen van de Veiligheidsregio. Dit probleem is opgelost met de spoedwet digitale besluitvorming die op 7 april 2020 door de Eerste Kamer is aangenomen.

Kort voordat de spoedwet van kracht is geworden hebben nog wel twee raadsvergaderingen plaatsgevonden.

- Op vrijdag 3 april 2020 is een raadsvergadering uitgeschreven waarbij alleen de burgemeester en de griffier aanwezig waren.
- Nadat daar was geconstateerd dat onvoldoende raadsleden waren verschenen om de raadsvergadering te kunnen beginnen, heeft de burgemeester een nieuwe vergadering uitgeschreven voor maandag 6 april. Bij deze vergadering hoefde het quorum niet aanwezig te zijn en kon een beperkt aantal raadsleden besluiten nemen. Op deze vergadering waren alle partijen door één raadslid vertegenwoordigd.

De grootste partij van de Tilburgse raad, oppositiepartij Lijst Smolders Tilburg, heeft tegen deze werkwijze ernstig bezwaar gemaakt in een open brief met als titel: 'ONWETTIG handelen kan grote consequenties hebben!!'. De vergadering is echter doorgegaan en er heeft besluitvorming plaatsgevonden. In de vergadering zijn geen corona-gerelateerde besluiten aan de orde geweest. Verder hebben er in de maand april geen raadsvergaderingen plaatsgevonden.

Van infomeren naar actiever betrekken Op 1 mei 2020 heeft het college een brief aan de gemeenteraad¹⁷ gestuurd met de tot 17 april genomen maatregelen, die op 18 mei is besproken in een informatiedebat van de gemeenteraad. Deze brief markeert voor de gemeente Tilburg de overgang van een crisisaanpak (branden blussen) naar een meer systematische, integrale benadering van het gemeentelijke beleid, waarbij de raad ook actiever wordt betrokken.

Per saldo kan worden gesteld dat de raad het college in de eerste fase van de coronacrisis (de maanden maart en april 2020) de ruimte gegeven om de crisis te bestrijden. De aandacht heeft in die maanden vooral gelegen bij de "witte kolom" van artsen en verpleegkundigen die in de frontlinie opereerden in de strijd tegen het virus. Toch zijn er ook 24 maatregelen genomen die kunnen worden gekarakteriseerd als steunmaatregelen.

¹⁷ Gemeente Tilburg, raadsbrief met onderwerp 'Genomen maatregelen corona', 1 mei 2020. Voor bijlage zie: <https://tilburg.raadsinformatie.nl/document/8714065/1#search=%22corona%22..>

Vijf daarvan zijn vastgelegd als collegebesluiten, de overige besluiten zijn meegenomen in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei.

De 24 maatregelen zijn als volgt onder te verdelen:

- Vier maatregelen waren gericht op inwoners. Dat zijn de extra opvang voor dak- en thuislozen, het beschikbaar stellen van laptops voor minima, het kwijtschelden van de eigen bijdragen Wmo in maart en april 2020 en een verruiming van de regels voor PGB's.
- Negen maatregelen hebben betrekking op directe financiële steun, zoals het doorbetalen van leveranciers en subsidieontvangers die door de coronamaatregelen niet konden leveren, de vrijstellingen van de precariobelasting en het gratis annuleren van huurreserveringen van sportaccommodaties.
- Negen maatregelen hebben betrekking op liquiditeitssteun, zoals uitstel van huurbetaling uitstel van heffingen, uitstel van betaling voor afnemers, sneller betalen leveranciers en het verstrekken van voorschotten op de TOZO-uitkeringen.
- Twee maatregelen hebben betrekking op het faciliteren van economische activiteiten. Dat zijn collegebesluiten die ondernemers toestaan om drive thru ijsverkoop te realiseren.

Waardering
én kritiek

Bij het informatiedebat over de maatregelen op 18 mei 2020 is het college door de coalitiepartijen gecompimenteerd met het optreden gedurende de crisis. De oppositie was daarentegen van mening dat het college de coronacrisis had aangegrepen om besluiten te nemen buiten de raad om, en nu ten onrechte volhardde in beperkende maatregelen voor het bedrijfsleven terwijl de crisis al voorbij was.

De aandacht van de oppositie concentreerde zich op een besluit dat door het college genomen was op 13 mei 2020, en dat dus nog niet in de bijlage van de raadsbrief was opgenomen, namelijk het project "verantwoord verplaatsen" over het verkeer in de 1,5 meter samenleving. Belangrijke elementen van dit besluit, namelijk het instellen van een 30 km/uur-zone voor auto's binnen de Ring en het aanpassen van de regeling van de stoplichten om voetgangers en fietsers langer en auto's korter groen te geven, konden niet rekenen op steun van de oppositie. Ook het feit dat raadsleden dit besluit uit de krant hadden moeten vernemen werd niet op prijs gesteld. Er wordt een groot aantal vragen gesteld die door het college schriftelijk zijn beantwoord.

Op 25 mei 2020 is de gemeenteraad opnieuw digitaal bijeengekomen om te spreken over uitbreiding van de terrassen en over collegevoorstellen voor een vrijstelling van precario voor uitstallingen en terrassen en voor een vrijstelling van leges voor vergunningen voor terrasuitbreidingen. In die vergadering is door alle in de raad vertegenwoordigde fracties een motie ingebracht, die vervolgens unaniem aanvaard is, waarin wordt uitgesproken dat:

- het Tilburgse college/crisisteam vanaf begin maart snel en accuraat maatregelen heeft genomen om de crisis te bestrijden;

- de raadsleden, die verantwoordelijkheid dragen als volksvertegenwoordigers (...), tijdens de eerste periode van de crisis noodgedwongen in de schaduw zijn komen te staan.
- en waarin het college wordt opgeroepen om met de raad periodiek, waar mogelijk elke 14 dagen, in gesprek te gaan over de gevolgen en effecten van de coronacrisis, zodat de raad de noodzakelijke besluiten kan nemen over lokale maatregelen die nodig zijn.

Tussenbalans Op 9 juni 2020 stuurt het college de Tussenbalans van het bestuursakkoord 2018-2022 naar de gemeenteraad, tezamen met de Monitor “Tilburg onder corona”. Deze monitor geeft een overzicht van de maatregelen die genomen zijn in verband met de coronacrisis. Het college stelt de raad voor om te besluiten:

- De Monitor Tilburg onder Corona vast te stellen als meetinstrument op basis waarvan het college voorstellen aan de raad doet voor incidentele intensiveringen gericht op effecten van corona.
- Het college de opdracht te geven tegelijk met de hoofdlijnenbrief én begroting 2021 en medio november 2020 een geactualiseerde monitor Tilburg onder corona aan te bieden en indien nodig daarbij aanvullende (financiële) maatregelen ter besluitvorming voor te leggen.
- De volgende stappen te doorlopen waar het gaat om corona maatregelen:
 - a) Lobby richting Rijk en provincie dat zij de kosten zoveel als mogelijk compenseren.
 - b) Een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie van corona ten laste van de algemene Reserve te brengen.
 - c) Aanvullende (financiële) lokale steunmaatregelen corona zoveel als mogelijk op te vangen binnen de bestaande budgetten en waar dat niet mogelijk is, een raadsvoorstel aan te bieden waarbij het benodigde budget ten laste van de Algemene Reserve wordt gebracht.
 - d) Indien de algemene reserve onder de onderbandbreedte komt, deze aan te vullen vanuit de bestemmingsreserve verkoop Essent.

Het raadsvoorstel is op 29 juni besproken in een raadsinformatiesessie met op de agenda ‘Tussenbalans en Tilburg onder corona’ en ingebracht voor besluitvorming in het overleg van 6 juli 2020.

4.2 Beeld van raadsleden over hun rol en betrokkenheid

Om inzicht te krijgen in hoe de raadsleden aankijken tegen de wijze waarop zij geïnformeerd zijn over corona en in het bijzonder de corona-steunmaatregelen en hoe zij daarbij betrokken zijn geweest, is in januari 2021 een informele sessie georganiseerd waaraan door de meeste fracties in de raad is deelgenomen. Deze sessie heeft onder meer de volgende beelden opgeleverd:

- De ontvangen informatie en betrokkenheid bij de besluitvorming van de raad wordt uiteenlopend gewaardeerd.
- Het samenspel tussen college, raad en ambtelijke organisatie is door de meeste

fracties als positief ervaren.

- Er is door het college geïnvesteerd in adequate informatievoorziening ten behoeve van de raad. Er is veel en frequent gecommuniceerd met behulp van raads(informatie)brieven.
- De raadsfracties in Tilburg hebben zich relatief bescheiden opgesteld wat betreft het indienen van vragen bij het college. Het algehele gevoel was dat het college ook ruimte moest krijgen om zijn rol te kunnen vervullen, zeker in de eerste maanden van crisis.
- Wat de betrokkenheid bij de besluitvorming betreft, is het beeld dat de raad in de eerste maanden vooral achteraf geïnformeerd werd. Richting zomer 2020 veranderde dit geleidelijk en werd de reguliere vergaderorde hersteld.
- Op 25 mei 2020 is over de betrokkenheid van de raad een motie met unanieme stemmen aangenomen (zie paragraaf 4.1 voor inhoudelijke toelichting).

In de periode van maart 2020 tot heden zijn er door de verschillende fracties in de Tilburgse gemeenteraad vragen gesteld aan het college op het terrein van corona en met name corona-steunmaatregelen. Een niet uitputtende inventarisatie heeft onder meer vragen over de volgende onderwerpen opgeleverd:

Datum	Toelichting op onderwerp van raadsvragen
10 april	Doorbetalen van terrasvergunning
17 april	Precario
28 april	Groothandels- en spoorpark
	Verband luchtkwaliteit en coronadoden
30 april	Voucherregeling financiële analyses
	Culturele ondernemers
4 mei	Crisistegoed
	Milieustraat
	Corona, kunst en cultuur
	Geef horeca de ruimte
	Zomerscholen voor Tilburgse leerlingen
20 mei	Afstemming tussen onderwijs en kinderopvang
	Gevolgen TOP-week
	Eeuwige grafrust (islamitisch begraven)
25 mei	Mondkapjes
	Afval
	Vertraging TOZO-uitkering
	Noodfonds
26 mei	Verkeersmaatregelen
	Mobiliteitsagenda
28 mei	Bijstand
	Uitstallingen

	Arbeidsmigranten
2 juni	Kwetsbare jeugd en gezinnen
8 juni	Arbeidsmigranten en corona
22 september	57 vragen naar aanleiding van de Hoofdlijnenbrief en de Monitor Tilburg onder corona.

De raadsfracties hebben daarnaast gebruik gemaakt van de mogelijkheid om vragen ex artikel 40 te stellen (schriftelijke vragen die door het college afgehandeld worden en schriftelijk worden beantwoord). De Tilburgse raad heeft zich op dit vlak terughoudend opgesteld, gelet op het aantal ex artikel 40 raadsvragen. Bovendien zijn deze ex artikel 40-vragen ook niet gesteld vanaf het begin van de coronacrisis maar vanaf eind juni 2020. Het navolgende overzicht bevat een mogelijk niet compleet overzicht van gestelde raadsvragen:

Datum	Toelichting op onderwerp van raadsvragen
30 juni	Ondersteun ondernemers bij het indienen van aanvragen voor coronasteun
15 september	Tweede steunpakket corona
15 oktober	Openstelling stadswinkels
9 december	Coronasteun voor musea
10 december	Vervolg vragen over tweede steunpakket
16 december	Schuldhelpverlening aan ondernemers
21 december 2020	Tweede lockdown en het onderwijs
13 januari 2021	Besmettingsgevaar en maatregelen in en rondom supermarkten
24 januari	Rellen en vernielingen in de stad n.a.v. corona-lockdown en avondklok

5 Meegewogen belangen en risico's & gemaakte afwegingen

Onderdeel van het voorliggende onderzoek is om in beeld te brengen op basis waarvan afwegingen en beslissingen zijn genomen inzake corona-steunmaatregelen in de gemeente waarop het onderzoek zich richt. Met name wordt in beeld gebracht:

- Of daarbij risico's zijn onderkend wat betreft de invloed op toekomstige beleidskeuzes.
- Of daarvoor passende maatregelen zijn getroffen.
- Welke belangen genomen zijn bij genomen of op dat moment te nemen corona-steunmaatregelen en door wie deze zijn afgewogen?

Deze aspecten worden navolgend in beeld gebracht.

5.1 Omgaan met (financiële) risico's

Handelwijze dekking kosten De gemeenteraad heeft op 6 juli 2020 besloten dat de monitor 'Tilburg onder Corona' het meetinstrument is op basis waarvan het college voorstellen doet aan de raad voor incidentele intensiveringen gericht op de effecten van corona. Het is daarom van belang dat de monitor periodiek en voldoende frequent verschijnt.

De raad besluit verder, zoals toegelicht in paragraaf 4.1, dat de gemeente eerst nastreeft uitgaven gecompenseerd te krijgen van het Rijk en de provincie, dat een eventueel nadelig saldo op de Rijkscompensatie ten laste van de Algemene Reserve van de gemeente wordt gebracht en aanvullende (financiële) steunmaatregelen zoveel als mogelijk op te vangen binnen bestaande budgetten. Als dat niet voldoende soelaas biedt, wordt een raadsvoorstel voorgelegd om het benodigde budget ten laste te brengen van de Algemene Reserves.

Beslisboom In een raadsvoorstel d.d. 6 november 2020 wordt gerefereerd aan deze handelwijze bij het vinden van dekking voor coronamaatregelen, aansluitend bij het raadsbesluit 'Tussenbalans en monitor Tilburg onder corona' en raadsbesluit 'Tussenrapportage 2020'. Het college merkt in het raadsvoorstel¹⁸ op dat "uit signalen blijkt dat het proces en de bijbehorende financiële verwerkingwijze niet voor iedereen voldoende helder zijn". Het college heeft daarom een beslisboom en stroomschema opgesteld. Daarnaast wordt voorgesteld de financiële bevoegdheden van het college te verruimen om zo sneller maatregelen te kunnen treffen.

Het voorstel dat wordt voorgelegd aan de raad luidt als volgt:

- "De beslisboom voor het bestuurlijk besluitvormingsproces en de financiële verwerkingwijze bij besluitvorming over Corona maatregelen vast te stellen en daarmee tevens het college de beslissingsbevoegd te geven tot een bedrag van €

¹⁸ Gemeente Tilburg, Raadsvoorstel 'Besluitvormingsproces en verwerking Corona maatregelen', raad 2020_1060 definitief A, ingebracht voor raadsoverleg van 14 december 2020.

75.000,-per maatregel ingeval de dekking ontbreekt en de maatregel geen onderdeel is van een Rijkscompensatiepakket.

- Het mandaat aan het college geldt voor 2021.
- Het maximaal bedrag van het mandaat aan het college is € 500.000.”

De beslisboom waaraan het college refereert, is op hoofdlijnen als volgt opgebouwd:

1. Is de voorgenomen maatregel onderwerp van gesprek geweest tussen VNG en Rijk en vanuit die hoedanigheid betrokken bij het opstellen van het Rijkscompensatiepakket
→ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college¹⁹.
→ Zo nee: Ga naar 2.
2. Kunnen de lasten in verband met de lokale voorgenomen maatregel volledig worden gedekt uit bestaande budgetten?
→ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college²⁰.
→ Zo nee: Ga naar 3.
3. Bedragen de lasten in verband met de maatregel waarvoor de dekking ontbreekt minder dan € 75.000?
→ Zo ja: De beslissingsbevoegdheid ligt bij het college²¹.
→ Zo nee: Ga naar 4.
4. De beslissingsbevoegdheid ligt bij de Raad. De lasten in verband met de maatregel waarvoor de dekking ontbreekt komen ten laste van de algemene reserve. Er wordt een raadsvoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het Combi PHO Corona. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. Na vaststelling in het college wordt het voorstel in de raad gebracht. Het nadeel wordt opgenomen in het eerstvolgende Planning & Control product. In de jaarrekening wordt de finale balans opgemaakt tussen enerzijds de gemelde nadelen en anderzijds de verkregen Rijkscompensatie. Het saldo komt ten laste/gunste van de reserve corona, die bij

¹⁹ Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel. Het nadeel wordt opgenomen als melding in het eerstvolgende Planning & Control product. In de jaarrekening wordt de finale balans opgemaakt tussen enerzijds de gemelde nadelen en anderzijds de verkregen Rijkscompensatie. Het saldo komt ten laste/gunste van de corona reserve, die bij onvoldoende saldo wordt aangevuld vanuit de algemene reserve.

²⁰ Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel.

²¹ Er wordt een collegevoorstel opgesteld en voorgelegd aan het Corona Forum. Voorafgaand hieraan vindt afstemming met de portefeuillehouder plaats. Na verwerking van eventuele opmerkingen van het Corona Forum, wordt het voorstel geagendeerd voor het combi PHO. Na akkoord en verwerking van eventuele opmerkingen wordt het voorstel geagendeerd voor de eerstvolgende collegevergadering. De raad wordt geïnformeerd per voorstel.

onvoldoende saldo wordt aangevuld vanuit de algemene reserve

Bij het raadsvoorstel is een bijlage bijgevoegd met een overzicht van met het Rijk gemaakte afspraken wat betreft dekking van coronamaatregelen. De bijlage bevat ook een overzicht van negatieve financiële effecten voor de gemeente Tilburg waarover in het overleg tussen VNG en het Rijk nog geen afspraken zijn gemaakt ter compensatie.

- Stroomschema steunverzoek In het met het raadsvoorstel meegezonden collegeadvies²² is een stroomschema opgenomen waarin de stappen worden toegelicht die doorlopen moeten worden als een aanvrager zich meldt met een steunverzoek bij de gemeente:
- Op verschillende plekken in de organisatie kunnen momenteel deze verzoeken binnenkomen. Een en ander is afhankelijk van het soort organisatie en de reeds bestaande contacten die de aanvrager heeft binnen de gemeente. Veelal is een eerste contact over steun telefonisch of per mail. Van belang is dat wordt aangegeven dat een verzoek om steun schriftelijk of per mail moet worden ingediend.
 - De schriftelijke aanvraag wordt doorgestuurd naar de secretaris van het loket. Het loket neemt de aanvraag in behandeling en start de eerste fase van intake door de steunaanvraag uit te zetten in de betreffende afdeling waar het primaire contact met de aanvrager ligt. Doel van de intake is om in beeld te brengen wat het maatschappelijk belang is van de activiteiten van de aanvrager voor de stad en of dit voldoende zwaarwegend is om het verzoek om coronasteun in behandeling te nemen. De intake leidt tot een advies dat voorgelegd wordt aan de directeur Bedrijfsvoering. De directeur stemt in met het advies of stemt, indien gewenst, dit af tijdens het combi PHO op vrijdagochtend. Indien een aanvraag niet door de intake komt volgt een afwijzende reactie op het verzoek.
 - Zodra een aanvraag in behandeling wordt genomen wordt er een check uitgevoerd of de voorliggende voorzieningen zijn benut. Mochten deze volledig benut zijn en er resteert nog steeds een steunbehoefte dan wordt een financiële analyse gestart. Indien voorliggende voorzieningen niet (volledig) zijn benut zal de aanvrager hierop geattendeerd worden en wordt de aanvraag buiten behandeling gesteld.
 - Om de aard en omvang van de steunaanvraag te kunnen beoordelen wordt een financiële analyse gestart. In geval van partners waar al langer een (subsidie)relatie mee bestaat zal voldoende kennis bij de Planning en Control aanwezig zijn om de financiële analyse te maken. In de situatie van een aanvraag van een ondernemer kan het loket Ondernemersadvies hierin voorzien of, indien noodzakelijk, dit extern laten doen. De financiële analyse richt zich op de levensvatbaarheid van de organisatie, de oorzaak van het probleem (is het probleem veroorzaakt door corona?) en de mate en omvang waarin een eenmalige financiële impuls hieraan een bijdrage kan leveren.
 - Als gevolg van de casus wordt een collegeadvies voorbereid met een advies over de steun. Daarbij wordt de proportionaliteit van de vraag meegenomen in het advies

²² Gemeente Tilburg, Collegeadvies 'Leidraad integraal behandelen verzoeken coronasteun', kenmerk 081220, 8 december 2020.

(bedrag versus belang). Tevens beschrijft het collegeadvies de instrumenten die ingezet worden voor de steun. Hierbij valt te denken aan huurvermindering/-kwijtschelding (in het geval het een gemeentelijke eigendom betreft), een lening of een financiële impuls via subsidie. Per casus kan de inzet van instrumenten verschillen

Raad begrenst mandaat van college... In het raadsdebat van 14 december 2020 is naar aanleiding van het raadsvoorstel en de bijgevoegde beslisboom en stroomschema voor het bestuurlijk besluitvormingsproces en het procedure-voorstel voor de financiële verwerkingswijze bij besluitvorming over corona maatregelen een amendement ingediend door de CDA-fractie dat is aangenomen. De strekking van het amendement is dat het raadsvoorstel wordt overgenomen maar dat het mandaat van het college wordt beperkt tot 2021 en dat het maximaal bedrag van het mandaat wordt begrensd tot € 500.000.

... maar kiest wel voor een verruiming In dezelfde raadsvergadering wordt een motie verworpen van de grootste oppositiepartij om het mandaat niet zover te verruimen en de raad of minimaal de fractievoorzitters vooraf te informeren en bij een akkoord van de meerderheid toe te staan. Gesteld wordt dat er geen enkele casus te verzinnen valt waar zo snel geld op tafel moet komen zonder dat de raad of het presidium erover kan beslissen. Gewaarschuwd wordt voor vriendjespolitiek en willekeur als gevolg van een handelwijze met te weinig checks. Geconstateerd wordt dat de raad “op oneigenlijke gronden buitenspel wordt gezet om zijn taken naar behoren te kunnen uitvoeren.

Compensatie van Rijk In VNG-verband is een lijst gemaakt met de extra kosten c.q. inkomstenderving die buiten de invloedssfeer van de gemeenten heeft gelegen. Deze lijst vormde de basis voor de compensatiebedragen die het Rijk aan de gemeenten heeft uitgekeerd. De gemeente Tilburg heeft volgens de voor het onderzoek geïnterviewde gesprekspartners ruime compensatie ontvangen. De gemeente heeft het volledige compensatiebedrag in de zogeheten coronareserve gestopt. Deze reserve is bij de Tussenbalans met terugwerkende kracht aan de begroting toegevoegd, waardoor het gemeentebestuur extra ruimte kreeg om coronasteunmaatregelen te nemen. Uit de Najaarsbijstelling blijkt dat de gemeente per saldo redelijk uitkomt met de naar verwachting van het Rijk te ontvangen compensatiebedragen²³. Uit de voor de Najaarsbijstelling opgestelde overzichten blijkt, dat de belangrijkste kostenpost de uitvoering van de Tozo-regeling is, gevolgd door extra uitkeringslasten (negatieve invloed op BUIG), meerkosten voor het sociale werkvoorzieningsbedrijf Diamant en gedeerde parkeerinkomsten. In de Tussenrapportage, die betrekking heeft op de periode van januari tot en met mei 2020, werden de gedeerde parkeerinkomsten en de kosten vanwege noodopvang het hoogst ingeschat:

²³ Gemeente Tilburg, Najaarsbijstelling 2020, september 2020. In de Najaarsbijstelling wordt op hoofdlijnen informatie verstrekt over de financiële ontwikkelingen voor de periode juni t/m augustus 2020.

Tilburg coronabijstellingen bedragen x 1000 euro	Tussenrapportage		Najaarsbijstelling		
	Meer- kosten	Claim op Rijk	Meer- kosten	Claim op Rijk	
Inclusieve stad					
Kinderparticipatie	55				
Exploitatie sportbedrijf	675	546	546	546	
Meedoenregeling	-200	-200	-200	-200	
Compensatie extra kosten kinderopvang			135	135	
Uitvoering TOZO			7.293	7.293	
Coronacompensatie Diamantgroep			1.441	1.441	
BUIG			2.950	2.950	
Bijstelling BBZ			400	400	
Eigen bijdrage Wmo			413	413	
Totaal inclusieve stad	475	346	12.978	12.978	0
Duurzame stad					
Hogere baten begraafplaats	-30	-30			
Lagere kosten verkeersmaatregelen evenementen	-130	-130			
Inrichting 1,5m-samenleving	450	450			
lagere opbrengst textiel	300	300	300		
Gederfde inkomsten kort parkeren	2.830	2.830			
inzet verkeersregelaars milieustraat	70	70	80	80	
Uitgifte biozakjes			-100	-100	
Meer afval te verwerken door corona			421	421	
Gederfde inkomsten kort parkeren			1.200	1.200	
Extra schoonmaak parkeergarages			25	25	
Totaal duurzame stad	3.490	3.490	1.926	1.626	300
Vitale stad					
coronamaatregelen veiligheid en wijken	200	200	60	60	
Noodopvang Willem II kazerne	1.250	1.250	-238	-238	
Leges vergunningen evenementen	80	80			
haven	12	12			
markten	23	23			
Ondernemerschap Midden-Brabant	500				
Geld van de Provincie	-500				
Tilburgse kermis en dorpskermissen	265	265	300		
Deelname Brabant Stad	750				
Onttrekking co-financieringsfonds	-750				
Kennisintensieve en innovatieve startups			250		
Evenementenbeleid			300		
Totaal vitale stad	1.830	1.830	672	-178	850
Samen en dichtbij					
Toeristenbelasting	100	100			
Minder afgifte rijbewijzen			127		
Minder huwelijken			50		
Totaal samen en dichtbij	100	100	177	0	
Totaal	5.895	5.766	15.753	14.426	1.327

In de Tweede Monitor 'Tilburg onder Corona' van september 2020 was het totale aanvullende compensatiepakket vanuit het Rijk voor de gemeente Tilburg ingeschat op € 4 tot € 5 miljoen voor het jaar 2020.

In de Najaarsbijstelling licht de gemeente de financiële impact van corona op de gemeente

Tilburg als volgt toe:

- In lijn met de Tussenrapportage is er voor gekozen om de meerkosten, die momenteel voor mogelijke compensatie onderwerp van gesprek zijn met het Rijk, vooralsnog neutraal te houden met daar tegenover een claim op het Rijk. De verdeling van de ontvangen compensatie betreft de gemeente bij de Jaarrekening 2020.
- Dit betekent echter ook dat de meldingen van lokale maatregelen die niet voor compensatie in aanmerking komen wel direct ten laste van het resultaat zijn gebracht.
- Tot op heden is in de tussenrapportage en de Najaarsbijstelling een totale claim op het Rijk vanwege corona opgenomen van € 12,8 miljoen.
- De verwachting is dat de compensatie voldoende is om de kosten te dekken, maar de compensatie is nog niet voor alle onderdelen zeker.
 - Hiervan heeft € 3,0 miljoen betrekking op de BUIG, die via een specifieke uitkering loopt.
 - Voor meerdere onderdelen die op dit moment nog onvoldoende duidelijk zijn verwachten we de meldingen pas bij de Jaarrekening.
- Aan voorschot heeft de gemeente vanuit het Rijk inmiddels € 13,6 miljoen ontvangen.

Aangegeven wordt dat de TOZO-regeling buiten deze bedragen is gehouden en een separaat traject volgt. Tilburg heeft voor uitvoering van de TOZO-regeling inmiddels € 26,7 miljoen aan voorschot ontvangen van het Rijk.

Scenario's & De gemeente Tilburg heeft geen scenario's opgesteld om inzicht te ontwikkelen in de risicobeheersing (financiële) risico's van corona en de coronamaatregelen. Door de ambtelijke gesprekspartners voor het onderzoek is aangegeven dat "er is gehandeld en gemonitord". De risico's vanwege corona en de coronamaatregelen zijn gemonitord met behulp van de monitors 'Tilburg onder corona'. Eventuele corona-gerelateerde risico's zijn verder ook opgenomen in de reguliere P&C-rapportages, zoals de Tussenrapportage over de periode van januari tot en met mei en de Najaarsbijstelling gericht op de periode juni tot en met augustus. Er zijn verder geen expliciete risicobeheersmaatregelen getroffen. Er is wel gekozen voor een centrale afwikkeling van de corona-compensatie waardoor voorkomen wordt dat er vanuit de verschillende beleidsdomeinen naar mogelijke steunmaatregelen wordt gezocht omdat er compensatie beschikbaar is.

5.2 Meegewogen belangen bij gemaakte beleidskeuzes

Het grote gewicht van de financiën laat onverlet dat in discussies in de gemeenteraad ook andere aspecten voluit meewegen. De door raadsleden gegeven antwoorden op in het kader van het onderzoek voorgelegde vragen (zie paragraaf 4.2) illustreren dit. Er wordt onder meer aandacht gevraagd voor:

- Kwetsbare jeugd en gezinnen.
- Jeugd en jongeren en onderwijs, bijvoorbeeld gericht op zomerscholen.
- Afstemming tussen onderwijs en kinderopvang.

- Kunst en cultuur.
- Culturele ondernemers.
- Arbeidsmigranten en corona.
- Milieustraat.
- Verband tussen luchtkwaliteit en coronadoden.

Verder is er een groot aantal corona-gerelateerde maatregelen genomen door de gemeente Tilburg die buiten de scope vallen van de voor het voorliggende onderzoek gehanteerde afbakening van 'corona-steunmaatregel'²⁴.

Expliciete toets op belang De afweging van maatschappelijke belangen en het meewegen van het gewicht dat door de gemeente daar aan toegekend wordt, heeft een expliciete plek gekregen in het stroomschema dat is bijgevoegd bij het raadsvoorstel van 6 november 2020, zoals hiervoor in paragraaf 4.2 toegelicht. Concreet wordt sindsdien getoetst of het maatschappelijk belang van de activiteiten van de aanvrager voor de stad voldoende zwaarwegend is om het verzoek om coronasteun in behandeling te nemen.

Afweging van belangen? De middelen van gemeenten zijn niet onbeperkt. Gemeenten zijn niet in staat de volledige schade van een crisis als de coronapandemie voor de eigen organisatie, voor de eigen inwoners en voor alle ondernemingen, instellingen en verenigingen te compenseren. Dit betekent dat de gemeenten keuzen moeten maken en belangen tegen elkaar moeten afwegen.

Het onderzoek laat zien dat de coronasteunmaatregelen globaal ingedeeld kunnen worden naar de volgende belangen:

1. Het belang van de gemeentelijke financiële huishouding.
2. Het belang van het functioneren van vitale voorzieningen.
3. Het belang van het bedrijfsleven in de gemeente en daarbinnen van de bedrijven die zich richten op de lokale markt (met name detailhandel en horeca en in Tilburg is er ook veel aandacht voor de kermisexploitanten).
4. Het belang van de inwoners van de gemeente en daarbinnen van de kwetsbare inwoners.
5. Het belang van het voortbestaan van de sociale infrastructuur (clubs en verenigingen, sociale en culturele instellingen).

Het belang van de eigen financiële huishouding is rekbaar in die zin dat een gemeente ten behoeve van corona-steunmaatregelen een beroep kan doen op de algemene reserve en eventuele overige reserves van de gemeente. Het belang van de vitale voorzieningen is niet rekbaar. Deze voorzieningen moeten blijven doordraaien, omdat anders de leefbaarheid van de gemeente in het geding komt. De gemeente heeft feitelijk geen keuze

²⁴ Zie hiervoor bijlage I.

ten aanzien van deze voorzieningen. Dit betreft bijvoorbeeld het continueren van uitkeringen en het draaiend houden van de gemeentelijke organisatie.

Geen expliciet inhoudelijk afwegingskader De belangen van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers zijn groot en divers. Op deze terreinen heeft de gemeente in beginsel veel lokale beleidsvrijheid om al dan niet extra accenten te leggen. Deze vrijheid wordt ingeperkt door maatschappelijke druk. Het is aan de gemeente om bij het inrichten van een maatregelenpakket gericht op het steunen van inwoners, instellingen, bedrijven en zzp'ers keuzes te maken en prioriteiten te stellen. In het onderzoek is niet gebleken dat de gemeente Tilburg voor deze inhoudelijke afweging beschikt over een expliciet afwegingskader. Wel is gebleken dat onder meer door raadsfracties aandacht is gevraagd voor uiteenlopende 'noden' van getroffen en getroffen. De afweging of een vraag gehonoreerd moet worden of niet, en welke maatschappelijke belangen in welke mate prioriteit krijgen, heeft voor een deel plaatsgevonden in de context van een raadsvergadering (afhankelijk van de vraag of het raakt aan het budgetrecht van de raad, waarbij sinds 14 december 2020 sprake is van expliciet mandaat voor het college tot een bepaald maximum per maatregel en voor het totaal op jaarbasis) maar voor een groter deel is de afweging gemaakt door het college.

De ambtelijke gesprekspartners voor het onderzoek geven aan dat bij ieder besluit is nagedacht over aspecten van precedentwerking, concurrentievervalsing (vanuit het perspectief van een 'level playing field') en staatssteun maar dat hiervoor geen gestructureerd afwegingskader is gehanteerd tot het moment van opstellen van de Leidraad integraal behandelen verzoeken coronasteun.

Bijlage I: andere maatregelen dan corona-steunmaatregelen

BEA gaat ervan uit dat navolgende maatregelen buiten de primaire scope van het voorliggende onderzoek vallen, omdat zij conform de in paragraaf 1.2 opgenomen afbakening van het begrip 'corona-steunmaatregel' geen corona-steunmaatregel zijn.

Bronnen

M0	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
M1	Monitor
M2	Tweede Monitor
M3	Derde Monitor

nr	datum		Bron
1	13-3-2020	Sluiting fysieke winkel VVV, later tijdelijke pop-up in de binnenstad	M0
2	16-3-2020	Verschillende maatregelen voor ondersteuning thuiswerkplek	M0
3	20-3-2020	Opschorten deelname re-integratietrajecten	M0
4	20-3-2020	Sportvelden en parken die open zijn niet te beveiligen of bewaken	M0
5	20-3-2020	Schermen plaatsen bij publieksbalies	M0
6	24-3-2020	Huisartsenposten Stappegoor en Drieburcht, op- en inrichten coronaposten	M0
7	24-3-2020	Organisatorische maatregelen uitgifte gehandicaptenparkeerkaart	M0
8	27-3-2020	Afspraken voor ondersteuning in logistiek en handhaving milieustraat	M0
9	27-3-2020	Afschalen cameratoezicht	M0
10	27-3-2020	Stoppen met plaagdierbestrijding aan huis	M0
11	31-3-2020	Vragen aan bestuur van Spoorpark om het park te heropenen	M0
12	3-4-2020	Parkeervergunning hulpverleners	M0
13	3-4-2020	Beperken openingstijden fiets afhandelcentrale AFAC	M0
14	3-4-2020	Omgevingsdialogo ruimtelijke plannen schriftelijk laten plaatsvinden	M0
15	3-4-2020	Laten verrichten van een impactmeting corona	M0
16	7-4-2020	Zomeropening passantenhaven een week uitstellen	M0
17	14-4-2020	Communiceren met aanbieders dat er een regeling vergoeding meerkosten komt	M0
18	14-4-2020	Extra ruimte beschikbaar stellen voor islamitische begrafenissen	M0
19	14-4-2020	Afnemen extra pagina's Stadsnieuws zolang de coronacrisis duurt	M0
20	16-4-2020	Inrichten teststraat zorgmedewerkers	M0
21	17-4-2020	Afhandelen TOZO op basis van AMvB	M0
22	17-4-2020	Informeren De Boemel dat er geen subsidiemogelijkheden zijn	M0
23	24-4-2020	Aankoop 40.000 mondkapjes voor voedselbanken, thuiszorg etc	M0
24	1-5-2020	Inventariseren behoefte nachtopvang kinderen vitale beroepen	M0
25	9-6-2020	Regionale coöperatie huisartsen monitort of sprake is van stuwmeer hulpvragen en welke	M1

26	9-6-2020	Inzet leerplicht met andere ketenpartners om kwetsbare leerlingen in beeld te houden	M1
27	9-6-2020	Overleg over zomerscholen	M1
28	9-6-2020	Realisatie platform BrabantLeert voor gratis online scholing aan inwoners	M1
29	9-6-2020	Subsidieaanvraag provincie extra capaciteit Loket Leren en Werken en Jongerenpunt	M1
30	9-6-2020	Realiseren inhaalslag door flexibele inzet medewerkers (Toegang)	M1
31	9-6-2020	Continue monitoring en flexibele inzet personeel op Veilig thuis	M1
32	9-6-2020	Aanpassing uitvoering arbeidsmarktmodel Tilburg investeert in Perspectief	M1
33	9-6-2020	Organisatie distributie mondkapjes Diamant Groep	M1
34	9-6-2020	Extra inzet BOA's op handhaven noodverordening	M1
35	9-6-2020	Vervroegen saneren gasleidingen	M1
36	9-6-2020	Versnelling asfalteringsprojecten	M1
37	9-6-2020	Meer inzet personeel, verkeersregelaars, dranghekken op bordes	M1
38	9-6-2020	Vaker legen van afvalbakken door aannemers	M1
39	9-6-2020	Extra informatie over wandelen in de natuur	M1
40	9-6-2020	Noodverordening coronamaatregelen	M1
41	9-6-2020	Extra afzettingen op plekken waar veel overlast is van oudere jeugd	M1
42	9-6-2020	Toezicht en handhaving op naleving noodverordening	M1
43	9-6-2020	Actieve lobby richting ministeries	M1
44	9-6-2020	Handhaven op venstertijden in het voetgangersgebied	M1
45	9-6-2020	Actieve berichtgeving naar ondernemers en culturele instellingen generieke steunmaatregelen Rijk	M1
46	9-6-2020	Extra voorzieningen veilig houden stadskantoren, inclusief ventilatie/recirculatie	M1
47	9-6-2020	Coronaklussenbank	M1
48	1-9-2020	Soepel omgaan met prestatieafspraken dorps- en wijkaccommodaties	M2
49	1-9-2020	Prioritering inzet positieve gezondheid 2021	M2
50	1-9-2020	Inzet zomeractiviteiten R-Newt en Augeo Foundation	M2
51	1-9-2020	Afstemming en communicatie over inrichting scholen	M2
52	1-9-2020	Afstemming en communicatie met GGD	M2
53	1-9-2020	Overleg met studentenverenigingen over intreeweken	M2
54	1-9-2020	Uitgebreidere en meer specifieke aanpak jongeren en (om)scholing	M2
55	1-9-2020	Efficiënt combineren van beschikbare middelen rond concept leren en werken	M2
56	1-9-2020	Digitale ondersteuning via Tilburg Actief en gemeentelijke klantregisseurs	M2
57	1-9-2020	Voorzichtige herstart met face to face contacten half juli	M2
58	1-9-2020	Plaatsing van werkzoekenden waar nu veel vraag is naar arbeid	M2
59	1-9-2020	Aangepast tarief parkeergarages	M2

60	1-9-2020	Geplande pilot verlengen openingstijden fietsenstallingen versneld opgestart	M2
61	1-9-2020	Digitale vormen van overheidscommunicatie en burgerparticipatie	M2
62	1-9-2020	Reguleren aantallen bezoekers in publieke ruimtes	M2
63	1-9-2020	Veel extra inspanningen bij toetsen en verlenen vergunningen	M2
64	15-9-2020	Mandatering coronacompensatie WMO (ivm nr. 23?)	C
65	13-10-2020	Vorbereiding tweede subsidieaanvraag bij Provincie voor talentontwikkeling breed	M3
66	13-10-2020	Handreiking COVID-19-scenario's voor VO en MBO	M3
67	13-10-2020	Overleg met gemeente, GGD, onderwijs en met kinderopvang	M3

Bijlage II: beschrijving corona-steunmaatregelen

Categorie: Faciliteiten

21 Toestaan neerzetten bord ijsalon Intermezzo drive thru	
Datum besluit	14 apr 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	Het college gaat akkoord met plaatsing van een doorverwijsbord (verkeersbord) en gedeeltelijke afzetting van de Waalstraat tijdens openingstijden.
Doelgroep	Individueel bedrijf
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020.

22 Tijdelijke drive thru De IJskeuken	
Datum besluit	14 apr 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	Het college gaat akkoord met tijdelijke realisatie van een ijs drive thru aan de Energieweg 20 in Udenhout met aantal voorwaarden. De IJskeuken is normaliter een groothandel in dessert- en ijsproducten die levert aan horecabedrijven.
Doelgroep	Individueel bedrijf
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020.

26 "Verantwoord verplaatsen" verkeer in 1,5 m samenleving	
Datum besluit	13 mei 2020
Bronaanduiding	Nieuwsbericht (https://www.tilburg.nl/actueel/nieuws/item/ruimte-voor-voetgangers-en-fietsers/).
Omschrijving	Maximum snelheid binnen de ring omlaag tot 30 km/uur en korter groen voor automobilisten.
Doelgroep	Inwoners (voetgangers)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via een nieuwsbericht (zie bron-aanduiding)

28 en 54 Tijdelijke vergunning terrasuitbreidingen van 1 juni t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021	
Datum besluit	1 juni 2020, 18 september 2020
Bronaanduiding	Burgemeesterbesluiten (besluitenlijsten college)
Omschrijving	Tijdelijke vergunning terrasuitbreiding voor horecaondernemers t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021 en algemene voorwaarden voor terrasuitbreidingen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	Bij afzonderlijk collegebesluit van 26 mei 2020 en raadsbesluit van 25 mei 2020 zijn de terrasuitbreidingen vrijgesteld van leges. Het verlenen van vergunningen heeft voor de gemeente geen financiële consequenties.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	1 juni: De raad was op de hoogte van het burgemeesterbesluit bij het nemen van het raadsbesluit over de vrijstelling van leges voor deze terrasuitbreidingen. 18 september: Geïnformeerd via een raadsbrief via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 25 september 2020.

42 en 53 Tijdelijk toestaan overkappingen terrassen van 1 juni t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021	
Datum besluit	23 juni 2020, 22 sept 2020
Bronaanduiding	23 juni: Collegebesluit 'Overkappingen op terrassen in coronatijd' 22 sept: Collegebesluit 'Terrasoverkappingen in winterperiode'
Omschrijving	Tijdelijke overkappingen toegestaan voor horeca-inrichtingen t/m 31 oktober 2020, later verlengd tot 1 april 2021 en algemene voorwaarden waaraan overkappingen moeten voldoen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	23 juni: Door de vrijstelling van onderdelen van de verordening precario zal de gemeente in 2020 naar schatting € 10.000 minder inkomsten ontvangen. 22 september: Voor het aanvragen van vergunningen moeten de ondernemers leges betalen, deze zijn kostendekkend. De precario is voor 2020 buiten werking gesteld, waardoor de gemeente minder inkomsten zal ontvangen. Voor 2021 is nog geen uitspraak gedaan over eventuele aanvullende lokale steunmaatregelen. Mochten die er komen, dan zullen die zoveel mogelijk worden opgevangen binnen de bestaande budgetten en waar dit niet mogelijk is, zal een raadsvoorstel worden gedaan om het benodigde budget ten laste van de algemene reserve te brengen.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	23 juni: Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college van 23 juni via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020. 22 september: Geïnformeerd via een raadsbrief via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 25 september 2020.

46 Versneld beoordelingsproces voor tijdelijke initiatieven en evenementen	
Datum besluit	Onbekend
Bronaanduiding	De maatregel is genoemd in de tweede Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Er is geen nadere omschrijving

Doelgroep	Generiek
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raad is geïnformeerd via de tweede Monitor 'Tilburg onder corona'

56 Tijdelijke inrijverboden autoverkeer Piushaven en omrijdroute fietsers bij Korte Heuvel om terrassen horeca meer ruimte te geven	
Datum besluit	13 oktober 2020
Bronaanduiding	De maatregel is genoemd in de derde monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Er is geen nadere omschrijving
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raad is geïnformeerd via de derde Monitor 'Tilburg onder corona'

Categorie: Liquiditeitssteun

2 Uitstel van betaling op verzoek voor commerciële en maatschappelijke niet-gesubsidieerde gemeentelijke huurders van betaling huurpenningen, optierente of erfpacht voor 3 mnd	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Op verzoek kunnen huurders uitstel krijgen voor een periode van 3 maanden. Het is uitstel, geen kwijtschelding.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	In principe op langere termijn geen financiële consequenties voor de gemeente.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

3 Uitstel huurbetaling voor huurders Entrada en Zwarte Zwaan (startende ondernemingen)	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april • bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
Omschrijving	Huurders van bedrijfsverzamelgebouwen Entrada en Zwarte Zwaan krijgen desgevraagd uitstel van huurbetaling vooralsnog voor de maanden maart, april en mei 2020. Binnen 12 maanden vanaf 1 juni 2020 alsnog te voldoen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

4 Uitstel huur gemeentelijk vastgoed	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Op verzoek kunnen huurders uitstel krijgen voor een periode van 3 maanden. Het is uitstel, geen kwijtschelding.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

6, 12, 41 Uitstel betaling heffingen en belastingen voor ondernemers, compensatie ondernemersfondsen ten laste van de algemene reserve	
Datum besluit	24 maart 2020, 27 maart 2020, 31 maart, 23 juni 2020
Bronaanduiding	<p>24 maart 2020: Openbare besluitenlijst college</p> <p>27 maart 2020: Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020</p> <p>31 maart 2020: Besluit wordt genoemd in collegebesluit van 23 juni 2020</p> <p>23 juni: Collegebesluit 'Verlenging maatregelen voor ondernemers'</p>
Omschrijving	<p>24/27/31 maart: Op verzoek verleent de gemeente uitstel van betaling van reeds opgelegde belastingen in 2019 tot 1 juli 2020 en uitstel van betaling van heffingen reclamebelasting, BIZ en precario 2020 tot 1 oktober 2020.</p> <p>23 juni: Verlenging van de maatregelen betekent dat de betalingsverplichting toeristenbelasting, reclamebelasting en BIZ wordt uitgesteld tot 1 okt 2020 en dat de mogelijkheid wordt geboden een passende regeling te treffen voor betaling in 2021. De ondernemersfondsen van Binnenstad en Linten en Bedrijventerreinen en BIZ-stichtingen worden tot max € 100.000 gecompenseerd voor mogelijke mindere opbrengst als gevolg van faillissementen.</p>
Doelgroep	Generiek
Financiën	<p>Er bestaat een reëel risico dat door uitstel én corona de opbrengsten van gemeentelijke heffingen lager zullen zijn dan begroot.</p> <p>Dit risico is wat betreft de BIZ-heffing in principe voor rekening van de ondernemersfondsen. De gemeente staat garant voor maximaal 15% van de geraamde opbrengsten. Het college houdt rekening met een bedrag van in totaal maximaal € 100.000 dat het ten laste wil brengen van de algemene reserve. Het college zal voor tegenvallers proberen Rijkscompensatie te krijgen.</p>
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	<p>24 maart: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college via www.raadtilburg.nl</p> <p>27 maart: geïnformeerd middels via bij raadsbrief van 1 mei 2020</p> <p>31 maart: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college</p> <p>23 juni: geïnformeerd via openbare besluitenlijst college</p>

11 Verstrekken voorschotten TOZO	
Datum besluit	31 maart 2020
Bronaanduiding	Onbekend
Omschrijving	TOZO is een landelijke maatregel die wordt uitgevoerd door de gemeenten. De gemeente Tilburg biedt ondernemers die de TOZO aanvragen in afwachting van definitieve landelijke besluitvorming en implementatie een voorschot ter hoogte van 90% van de van toepassing zijnde norm. Dit voorschot wordt verrekend met de toekenning van de overbruggingsregeling.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De maatregel heeft alleen financiële consequenties voor de gemeente voor zover voorschotten niet terug te vorderen blijken, de hoogte van het bedrag is niet bekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd door de burgemeester via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020. Daarin staat dat het college op 31 maart 2020 tot de voorschotregeling heeft besloten. Dat besluit is echter in het BIS niet terug te vinden.

13 Verkorten betalingstermijnen leveranciers	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Het zo kort mogelijk houden van betalingstermijnen en het borgen van de uitbetaling van facturen van toeleveranciers die goederen en/of diensten leveren aan de gemeente.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

17 Uitstel van betaling voor exploitanten reclameobjecten	
Datum besluit	3 april 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei
Omschrijving	De reclamecontractanten hebben om uitstel van afdrachten gevraagd omdat hun omzet als gevolg van de coronacrisis sterk is gedaald. Het college heeft dit verzoek gehonoreerd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente bekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd middels de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

20 Coullance betalingsafspraken	
Datum besluit	10 april 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden. Het besluit is wel te vinden in de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.
Omschrijving	De invorderingsrente die normaal gesproken ingaat na het verstrijken van de betalingstermijn, wordt tijdelijk verlaagd van 4% naar bijna 0%. Dit geldt voor alle belastingschulden. Geen deurwaarders op straat. Maatwerk voor het invorderen van overige vorderingen op debiteuren die getroffen worden door de coronacrisis.
Doelgroep	Generiek
Financiën	Minder inkomsten invorderingsrente, wellicht minder inkomsten door meer wanbetaling, minder invorderingskosten. Exacte bedragen niet bekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd door de burgemeester via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020.

44 Starterslift Overbruggingslening (SOL) voor kansrijke startups	
Datum besluit	7 juli 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit Subsidieverlening voor Noodfonds en SKE Fonds Starterslift Investments BV + notitie SOL voor startups in Midden- en West-Brabant.
Omschrijving	Het college verleent een eenmalige subsidie van € 350.000,- aan Starterslift Investments BV voor het financieel ondersteunen van kansrijke innovatieve startups uit de regio Midden- en West-Brabant via (revolverende) leningen uit het Noodfonds en het SKE Fonds, in de periode juni 2020 t/m december 2024 gedekt uit het cofinancieringsfonds en stelt daarbij subsidievoorwaarden vast die afwijken van artikel 26 lid 3 van de Algemene Subsidieverordening gemeente Tilburg.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De subsidie aan Starterslift BV van € 350.000 wordt gedekt uit de reserve cofinancieringsfonds. De reserve cofinanciering kent na deze onttrekking een geprognoseerde eindstand van +/- € 144.000. De verwachting is dat binnen een aantal posten van het bestedingsplan niet de volledig geclaimde middelen benodigd zijn. De onderbesteding binnen deze posten biedt de ruimte om de negatiefstand van het co-financieringsfonds op te vangen. De bijdrage vanuit de gemeente Tilburg in de kosten voor de exploitatie van de fondsen bedraagt € 6.000 per jaar in de periode 2020 t/m 2024 en dekt de gemeente jaarlijks vanuit het structurele werkbudget Vestigingsklimaat.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Op 22 juni heeft de raad via het raadsvoorstel 'Publieke taak leningen startende ondernemers' besloten dat de activiteiten van SKE Fonds en het Noodfonds van Starterslift Investment BV aan te merken zijn als publieke taak. Dat besluit heeft de ruimte gecreëerd voor het college om te besluiten over het verstrekken van leningen aan Starterslift.

Categorie: Financiën

1 Doorbetalen uren Diamant-groep bij beperking openingstijden fietsenstalling	
Datum besluit	20 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	De fietsenstallingen Heuvel en Pieter Vreedeplein sluiten dagelijks vanaf 22.00u vanaf 21 maart 2020 en de Kattenrug en concertzaal sluiten helemaal. De medewerkers van de Diamant-groep krijgen de uren volgens contract betaald.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen verdere financiële consequenties voor de gemeente, de kosten waren al begroot.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

5 Uitbetaling subsidies voor geannuleerde evenementen indien kosten zijn gemaakt incl. tijdelijke huurverlaging tarieven Koepelhal/Wagenmakerij	
Datum besluit	24 maart 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Ondersteuning evenementenorganisatoren'
Omschrijving	<p>Het college besluit:</p> <ol style="list-style-type: none"> Voegt aan alle verleende evenementensubsidies 2020 de volgende aanvullende subsidievoorwaarden toe: <ol style="list-style-type: none"> Als een evenement in 2020 niet door kan gaan door maatregelen vanwege het coronavirus, maar er door de organisator al wel aantoonbaar kosten zijn gemaakt, zijn de gemaakte kosten subsidiabel met het toegekende subsidiebedrag als bovengrens. Als een evenement wordt uitgesteld of niet doorgaat door maatregelen vanwege het coronavirus gaan we voor de bevoorschotting uit van de oorspronkelijke datum van het evenement. <p>De overige subsidieverplichtingen zoals eerder opgenomen in de subsidiebeschikking blijven van toepassing op de evenementen die worden uitgesteld.</p> <ol style="list-style-type: none"> Voert voor organisaties die een huurovereenkomst hebben gesloten voor de Koepelhal of Wagenmakerij in 2020 de volgende aanpassingen in de overeenkomst door: <ol style="list-style-type: none"> Als het evenement in 2020 niet door kan gaan vanwege het Coronavirus brengen we geen huurtarief in rekening; Als het evenement verplaatst kan worden in 2020 stellen we het innen van de huur uit tot de betreffende datum. Vermindert de leges naar 0 euro voor aanvragen van evenementenvergunningen die reeds getoetst zijn, waar ook leges in rekening zijn gebracht én die verder geen wijzigingen doorvoeren die opnieuw getoetst moeten worden, maar enkel een

	verschuiving van de datum naar een latere datum in 2020 betreffen. Hierdoor brengen wij maar één keer leges in rekening.
Doelgroep	Sector (evenementen)
Financiën	De maatregel inzake de subsidievoorwaarden leidt niet tot extra kosten. De opbrengsten en de kosten van de Koepelhal en de Wagenmakerij worden verwerkt in de grondexploitatie Spoorzone Tijdelijk beheer. Het niet in rekening brengen van leges evenementvergunning voor een nieuwe aanvraag later in 2020 brengt geen kosten met zich mee omdat werkzaamheden i.v.m. toetsing en verlening van de vergunning reeds bij de oorspronkelijke aanvraag zijn verricht. Het annuleren van evenementen bespaart de gemeente ook kosten.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

7 Doorbetalen zorgaanbieders Jeugdhulp en Wmo	
Datum besluit	25 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Er zijn afspraken gemaakt voor de doorbetaling van hulp die niet/anders is geleverd. Voor arrangementsfinanciering betekent dit dat de doelstelling niet wordt gehaald en dus een verlenging van het zorgtraject. Daarnaast wordt er een boeggolf aan aanvragen (en daarbij horende werkzaamheden) verwacht na de crisis. Meerkosten worden vergoed. Ook gesprek over compensatiemogelijkheden voor uitgestelde zorg achteraf. Werkgroepen zijn bezig met de uitwerking van de principeafspraken.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het Rijk compenseert gemeenten voor het doorbetalen van deze hulp
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

8 Gratis annuleren huurreserveringen sportaccommodaties (Sportbedrijf)	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Het gratis annuleren van huurreserveringen van de accommodaties binnen- en buitensport t/m 6 april of een datum daarna die gekoppeld is aan de sluiting van accommodaties van de gemeente.
Doelgroep	Sector (sport)
Financiën	Geen financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

9. Verstrekking laptop aan schoolkinderen minimagezinnen	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei

Omschrijving	Stichting Leergeld verstrekt laptops aan leerlingen die hier eerder niet voor in aanmerking kwamen. Dat betreft leerlingen op scholen die nooit een laptop eisten van hun leerlingen, maar nu met thuisonderwijs wel nodig hebben.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Gemeentelijke bijdrage is onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

10 Doorbetalen alfahulpen	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Alfahulpen worden van 1 maart tot en met in ieder geval 1 juni 2020 doorbetaald voor de uren die door de klant in verband met de coronacrisis zijn afgezegd. Leidt niet tot extra kosten.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Geen verdere financiële consequenties voor de gemeente
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

15 Restituties pachtsummen geannuleerde kermissen	
Datum besluit	31 maart 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	De gemeente restitueert pachtsummen die zijn betaald in verband met kermissen die zijn geannuleerd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het annuleren van de kermissen betekent voor de gemeente een aanzienlijke financiële tegenvaller, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

16 Verruiming regelgeving voor pgb Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw	
Datum besluit	3 april 2020
Bronaanduiding	Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Tijdelijk verruimen van de regels voor budgethouders pgb Wlz, Wmo, Jeugdwet en deel Zvw tot 1 juli 2020.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	De financiële consequenties voor de gemeente zijn onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

18 Culturele instellingen over 2020 niet korten op subsidies wegens niet-geleverde prestaties	
Datum besluit	14 april 2020

Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	<p>Culturele instellingen waaraan subsidie is verleend worden tegemoetgekomen met een pakket van drie steunmaatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aan het eind van het jaar worden de - vanwege de coronacrisis- niet gerealiseerde prestaties bij de basisvoorzieningen cultuur en de Kunstenaarsinitiatieven niet verrekend met de gemeentelijke subsidies. • De subsidiebevoorschotting van culturele instellingen blijft doorlopen tijdens de corona-crisis conform de wijze waarop dat tot op dit moment reeds gebeurt. • De subsidies in het programma cultuureducatie met Kwaliteit mogen worden aangewend om de voorstellings- en activiteitenkosten door te betalen, ook al kunnen deze activiteiten niet plaatsvinden.
Doelgroep	Sector (cultuur)
Financiën	Het uitbetalen van reeds toegezegde subsidies is niet van invloed op de gemeentelijke financiën.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

19 Ondersteunen Stichting Tilburgse Markten met advies en vergoeding inkomstenderving	
Datum besluit	14 april 2020
Bronaanduiding	'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020'. Op de besluitenlijst staat "Ter bekrachtiging in collegevergadering van 14 april", maar uit het BIS valt niet op te maken dat die bekrachtiging heeft plaatsgevonden.
Omschrijving	Advies aan de marktcoöplieden om gebruik te maken van de landelijke voorzieningen, en ter ondersteuning van Stichting Tilburgse Markten door een via Team Ondernemersadvies (afdeling Economie & Arbeidsmarkt) ingeschakelde adviseur. Deze adviseur gaat samen met de Stichting de financiële situatie als gevolg van de coronacrisis beoordelen en de Stichting en gemeente Tilburg van een objectief advies voorzien. De Stichting kan zelf de marktgeden aanpassen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De vergoeding inkomstenderving brengt voor de gemeente uitgaven met zich mee, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 17 april 2020 en via de bijlage bij de raadsbrief op 1 mei 2020.

23. Geen eigen bijdrage Wmo over maart, april en mei 2020	
Datum besluit	21 april 2020, 9 juni 2020
Bronaanduiding	9 juni 2020: Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Geen eigen bijdrage Wmo heffen over maart, april 2020 (besluit 21 april) en mei 2020 (besluit 9 juni).

Doelgroep	Inwoners
Financiën	Het Rijk biedt gemeenten compensatie voor kwijtschelden eigen bijdragen
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020 en via de monitor 'Tilburg onder corona'.

24. Verordening tot eerste wijziging van de Verordening Precariobelasting 2020	
Datum besluit	28 april 2020
Bronaanduiding	Openbare besluitenlijst college
Omschrijving	Vrijstelling van precario voor aankondigingsborden, reclame, uitstallingen, terrassen, kermissen, staanplaatsen, kramen, tenten e.d. en zonnescherm/markies.
Doelgroep	Sector (horeca en detailhandel)
Financiën	Door de vrijstelling van de genoemde voorwerpen derft de gemeente € 452.500 aan inkomsten. Aangezien het voorstel gezien de crisis niet kan wachten tot een formeel afwegingsmoment wordt dit voorstel als individueel raadsbesluit voorgelegd. Er wordt gekozen voor dekking ten laste van de algemene reserve gebeurt in afwachting van het resultaat van het eerstvolgende formele afwegingsmoment.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 1 mei 2020. Raadsbesluit op 25 mei 2020.

27 Subsidie Midpoint Brabant ter ondersteuning regionaal ondernemerschap	
Datum besluit	19 mei 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Subsidieverlening Ondersteunen ondernemerschap Regio Midden Brabant tijdens en na Corona'.
Omschrijving	Door corona worden ondernemers getroffen in hun bedrijfsvoering. De Provincie Noord-Brabant heeft middelen vrijgemaakt voor een actieve informatievoorziening aan ondernemers in de Brabantse regio's. Zij heeft Tilburg verzocht om met partners in de regio een plan van aanpak te maken voor optimalisering van de ondernemerschapsondersteuning in de regio tijdens en na de crisis. De Provincie heeft dit plan goedgekeurd op 17 april 2020 met toekenning van een subsidie van € 500.000 exclusief btw. Dit collegebesluit voorziet in de besluitvorming over de beoogde subsidieverlening aan Stichting Midpoint Brabant, die de coördinatie en sturing op de uitvoering ter hand neemt en ten behoeve van de realisatie van het projectplan. Het besluit stelt ook bijbehorende subsidievoorwaarden vast en neemt zitting in de stuurgroep.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De subsidie van € 500.000 wordt gedekt vanuit de subsidiemiddelen die Tilburg van de provincie NB ontvangt.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 22 mei 2020.

28 Tweede wijziging legesverordening	
Datum besluit	25 mei 2020
Bronaanduiding	'Verordening tot eerste wijziging van de Verordening Precariobelasting 2020'.
Omschrijving	De raad besluit op voorstel van het college om geen leges te heffen op aanvragen voor vergunningen voor terrasuitbreidingen.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	De gemeente maakt extra kosten voor het verstrekken van vergunningen die niet door lege-inkomsten worden gecompenseerd.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 25 mei 2020

30 Uitstel aanpassing minimaregelingen tot na 2020	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	De aanpassing van minimaregelingen wordt met 1 jaar uitgesteld
Doelgroep	Inwoners
Financiën	De financiële consequenties voor de gemeente zijn onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

31 Vrijstelling huur buitensportaccommodaties voor jeugd tot 1 aug	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Het beperkt gebruik van gemeentelijke buitensportaccommodaties door jeugd en jongeren tot 1 augustus 2020 niet in rekening brengen bij verenigingen.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De gemeente derft hierdoor inkomsten, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

32 Verlaging huur zwemverenigingen met 50% tot 1 aug	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Tot 1 augustus 2020 wordt de huur van zwemverenigingen met 50% verlaagd.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De gemeente derft hierdoor inkomsten, de hoogte van het bedrag is onbekend.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

33 Ondersteuning inrichting (nood)opvang kwetsbare kinderen	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'

Omschrijving	De monitor geeft over deze maatregel geen informatie
Doelgroep	Generiek
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

34 Ondersteuning HBO	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	De monitor geeft over deze maatregel geen informatie
Doelgroep	Sector (onderwijs)
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'

37 Regeling leges evenementen en kosten tapvergunning	
Datum besluit	6 juli 2020
Bronaanduiding	Raadsbesluit 'Vierde wijziging Legesverordening 2020'
Omschrijving	Leges voor de aanvraag van een evenementenvergunning en eventuele kosten van een taponthefing van 1 maart/m 31 augustus 2020 worden niet geheven of worden terugbetaald.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het gaat hierbij om een bedrag van ca. € 50.000,- dat terugbetaald moet worden (de evenementen waarvoor al vergunningen zijn aangevraagd) en een bedrag van ca. € 30.000,- dat de gemeente mist aan inkomsten van evenementen die wel op de kalender staan maar die door de coronamaatregelen niet door kunnen gaan.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 6 juli 2020

38 Huurverlaging voor zes huurders van ruimte in gemeentelijke panden in verband met convenant ketensolidariteit horeca Tilburg	
Datum besluit	16-6-2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Ketensolidariteit Horeca Tilburg'
Omschrijving	De gemeente sluit zich aan bij een convenant tussen huurders en verhuurders van ruimten die in gebruik zijn bij horecaondernemingen om de huren gedeeltelijk kwijt te schelden voor de periode waarin de horeca gesloten moest blijven. In het kader van dit convenant scheldt de gemeente een deel van de huurverplichtingen kwijt van zes huurders.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	Het besluit brengt derving met zich mee van huurkosten
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via het openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.

39 Tijdelijke hardheidsclausule Bbz	
Datum besluit	23 juni 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Tijdelijke hardheidsclausule Bbz (Corona)'
Omschrijving	Ondernemers die van start zijn gegaan met behulp van de Bbz en die zijn getroffen door de coronacrisis worden gesteund door een verlengde looptijd van de Bbz (48 in plaats van 36 maanden). Oudere zelfstandigen worden ondersteund door het hanteren van een fictief inkomen voor de maanden waarin als gevolg van de coronacrisis geen of onvoldoende inkomsten konden worden gerealiseerd.
Doelgroep	Generiek
Financiën	De kosten voor de gemeente zijn laag. Ondernemers die door omstandigheden geen beroep meer zouden kunnen doen op de Bbz, zouden in de meeste gevallen terugvallen op de bijstand, die ook voor rekening van de gemeente komt.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via het openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.

40 Bijdrage aan steunpakket cultuur Brabantstad/Tilburg.	
Datum besluit	23 juni 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Bijdrage aan steunpakket cultuur Brabantstad/Tilburg'
Omschrijving	In het besluit wordt vermeld dat eerder is besloten een bedrag van € 750.000 beschikbaar te stellen. Het besluit van 23 juni 2020 betreft een verhoging van het bedrag met € 1,2 miljoen. Het eerdere besluit is niet terug te vinden. De minister van OCW investeert € 48,5 miljoen in de vitale regionale infrastructuur via de Rijkscultuurfondsen voor een beperkt aantal cruciale regionale musea, podia en filmtheaters. Voor Tilburg gaat het om: O13, Theaters Tilburg, De Nieuwe Vorst en het TextielMuseum. Zij voldoen aan de criteria die in de regeling zijn opgenomen. Voorwaarde voor bijdragen vanuit het Rijk is dat medeoverheden co-financieren. Het college besluit om € 1,2 miljoen extra beschikbaar te stellen voor het steunpakket cultuur in Brabantstad-verband voor de vier Tilburgse culturele instellingen.
Doelgroep	Sector (cultuur) / individuele bedrijven
Financiën	De dekking komt uit de algemene reserve voor een bedrag van maximaal € 1,2 miljoen in aanvulling op de reeds eerder toegezegde bijdrage van € 750.000,- waarvoor de dekking komt uit het Cofinancieringsfonds. De precieze onttrekking uit de Algemene Reserve wordt bepaald bij de jaarrekening 2020. Dan zal ook helder zijn in welke mate het Rijk daadwerkelijk alle meerkosten en minderinkomsten inzake corona heeft gecompenseerd en of er nog een restant te dekken blijft. Indien nodig kan op een later moment worden bepaald of de bijdrage uit het budget komt dat via de meicirculaire beschikbaar komt, maar vanwege de noodzaak tot aantoonbaar co-financieren vanuit de gemeente voor de matching met het bedrag van het ministerie van OCW, wordt de Algemene Reserve hiervoor ingezet.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Sporen van betrokkenheid van de raad bij het eerste bedrag van € 750.000 zijn niet gevonden. Over het tweede bedrag (€ 1,2 miljoen) is de raad geïnformeerd via de

	openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 26 juni 2020.
--	---

45 Compensatie gemaakte kosten door kinderopvang en gastouders	
Datum besluit	14 juli 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit Compensatie gemaakte kosten door kinderopvang en gastouders
Omschrijving	Vanwege de coronacrisis hebben de kinderopvangsector, de gastouderbranche en ouders die er gebruik van maken in de periode van medio maart t/m 30 juni 2020 extra kosten gemaakt. Het Rijk heeft middelen voor gemeenten gereserveerd voor de compensatie van de extra gemaakte kosten door kinderopvang, gastouders en ouders voor de opvang tijdens de corona-crisis. gemeente is verantwoordelijk om de kinderopvangsector, gastouderbranche en ouders te compenseren voor de gemaakte kosten. Het college: <ul style="list-style-type: none"> • Vergoedt de extra gemaakte kosten kinderopvangorganisaties en gastouders hebben gemaakt voor noodopvang en extra kosten die ouders hebben gehad vanwege eigen bijdragen.
Doelgroep	Sector (kinderopvang) en inwoners (ouders)
Financiën	Naar verwachting kunnen alle kosten gedekt worden vanuit de compensatiemaatregelen vanuit het Rijk.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

57 Coulancregeling Sport	
Datum besluit	27 oktober 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Coulancregeling Sport'
Omschrijving	In afwijking van de gebruiksvoorwaarden geen kosten rekenen voor geannuleerde huurovereenkomsten voor gemeentelijke sportaccommodaties.
Doelgroep	Leveranciers/afnemers van de gemeente
Financiën	De maatregel leidt tot derving van huurinkomsten voor de gemeente. De verwachting bestaat dat de gemeente hiervoor geheel of gedeeltelijk door het Rijk wordt gecompenseerd.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de openbare besluitenlijst college via nieuwsberichten (www.raadtilburg.nl) op 30 oktober 2020.

58 Wijziging verordening precariobelasting 2021	
Datum besluit	23 november 2020
Bronaanduiding	Collegebesluit 'Raadsvoorstellen wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen (corona)'
Omschrijving	Vrijstelling van precario voor aankondigingsborden, reclame, uitstallingen, terrassen, kermissen, staanplaatsen, kramen, tenten e.d. en zonnenscherm/markies.
Doelgroep	Sector (horeca en detailhandel)

Financiën	Het tekort wegens het niet opleggen van precario, totaal € 100.000 wordt ten laste gebracht van de algemene reserve.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit op 23 november 2020

59. Vijfde wijziging legesverordening	
Datum besluit	27 oktober 2020
Bronaanduiding	28 april 2020: Collegebesluit 'Raadsvoorstellen wijziging verordening leges en precario in verband met winterterrassen (corona).
Omschrijving	Vrijstelling van leges voor vergunningen die worden aangevraagd voor de uitbreiding en/of overkapping van een terras in de periode van 1 november tot 31 december 2020.
Doelgroep	Sector (horeca)
Financiën	De kosten van het verstrekken van vergunningen bedragen circa € 10.000 worden ten laste gebracht van de Algemene Reserve.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Raadsbesluit 23 november 2020

Categorie: overige maatregelen

14 Opvang dak- en thuislozen Cederstraat en Willem II kazerne	
Datum besluit	27 maart 2020
Bronaanduiding	<ul style="list-style-type: none"> • 'Besluitenlijst openbaar Stuurgroep Corona 10 april 2020' • Raadsinformatiebrief 'Coronavirus Tilburg' 14 april 2020 • Bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020
Omschrijving	Openen van een opvanglocatie met 30 bedden op de Cederstraat, Willem II kazerne gebouw T 24/7 in gebruik nemen ter vervanging van de Cederstraat en beschikbaar te stellen voor (niet zieke) daklozen. De gehuisveste daklozen, conform de landelijke richtlijn dak- en thuislozen tijdens de Corona crisis, dagelijks maaltijden en verzorgingsmiddelen aanbieden. De 24/7 opvang ook in te zetten voor de mensen waarvoor nu geen bed is bij Traverse.
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Kosten 65.000-80.000 per 4 weken (gem. 21 personen). Op 1 mei 2020 maken 70-75 personen gebruik van de opvang.
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de bijlage bij de raadsbrief van 1 mei 2020

34 Plaatsing van extra afvalbakken tegen zwerfafval	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend

Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de Monitor 'Tilburg onder corona'
--------------------------------	--

35 Vaker legen wijkverzamelcontainers glas, textiel en PMD	
Datum besluit	9 juni 2020
Bronaanduiding	Monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de monitor 'Tilburg onder corona'

45 Bijplaatsingen op hotspotlocaties ook op zaterdag en zondag opruimen	
Datum besluit	1 september 2020
Bronaanduiding	Tweede monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de tweede monitor 'Tilburg onder corona'

48 Vaker schoonmaken openbare toiletten	
Datum besluit	13 oktober 2020
Bronaanduiding	Derde monitor 'Tilburg onder corona'
Omschrijving	Onbekend
Doelgroep	Inwoners
Financiën	Onbekend
Betrokkenheid raad/wanneer/hoe	Geïnformeerd via de derde monitor 'Tilburg onder corona'